14.993
5/9

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchenyi Könyvtár

AZ ATHENAEUM OLVASÓTÁRA.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

SZEGÉNY DEZSŐ

REGÉNY

IRTA

ERDÉLYI GYULA

KÖTELES PÉLDÁNY
A MAGY. NEMZETI MUZEUM RÉSZÉRE

BUDAPEST
AZ ATHENAEUM R. TÁRSULAT KIADÁSA
1897

A M.N.MUZEUM KÖNYV-TÁRA

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

2R 14.993/5/9
25539

M.N.MUZEUM KÖNYVTÁRA
Nyomtatv. Növedéknapló
1897. év. 204. sz.

R 1955

Budapest. Az Athenaeum r. társulat könyvnyomdája.

I.

Hasztóczy Barnabás, ott ült a háza előtt. Vagy öt-hat óriás százados nyárfa levelei zsongtak-zúgtak a feje fölött. Az első Hasztóczy, kit a család krónikája acquisitor-jelzővel örökít, másfél száz évvel ezelőtt már itt találta a nyárfákat, meglehetős árnyas lombbal. Együtt izmosodtak a Hasztóczy-családdal.

Nemcsak ennyi volt itt valaha, de az idők lombos tanuit kivagdalták. Legkivált Barnabás úr, kit családja krónikája pusztító jelzővel fog emlegetni. Az egykor dúsgazdag embernek sokszor nem került fűtőre, megsemmisitett egypár századot és befűtött vagy vendégeinek süttetett a hagyományok megvénült tanuival.

Lydia kedvéért sok vendég járt a házhoz, kendőzni kellett a bajt; a betáblázással megfódozott telekkönyv válsággal fenyegetett. Meg kell válni mindentől, közelebb az öt nyárfától. Ehez szoktatta magát most Hasztóczy Barnabás.

Olyan furcsa szemrehányás-félét zsongtak azok a lombok. Ej, nem akarja tovább hallani. Ideges lesz, ha sokáig beszélnek még ezek a lombok. A többi is megkisértette álmait; hadd kisértse ez is. Nem fél ő

kisértettől, szembe néz a kipusztitott, a megsemmisitett fa visszatérő árnyával.

Leánya Lydia szintén részt vett abban a tanácsban, melyben atyja a kedves, a szeretett nyárfákat megsemmisülésre itélte. Kínos töprengések hangolták le.

Hasztóczy Barnabás maga is mást érezett, de azért mégis kimondta:

— Ugyan, hát érdemes néhány darab fa miatt buslakodni. Marad itt még elég.

— De ezek nem az én kedves nyárfáim.

— Beteges, ábrándos lelked volt mindig. Nincs benned semmi az én véremből. Semmit és senkit ne szeress úgy, hogy az elválás fájdalmat okozzon. Öt darab nyárfa, képzeld: mennyi teknő, dézsa, kanál és egyéb más lesz belőle. Kifizetem Kohnnak a kamatot és neked is jut ruhára, meg arra, hogy a fővárosban ujra feltünjél. Ki jön ide érted? Nem jobb, ha a fáktól válunk meg azért, hogy a birtokot megtarthassuk.

Lydia nem igy gondolkozott. De nem cáfolta apját, mert ezzel is fájdalmat okozott volna neki.

Oda borult az egyik nyárfára, megölelte; nem mert atyjára nézni, könyezett, úgy érezte, hogy a szive szakad meg.... Vége a kedves nyárfának, hol annyit álmodott.

Úgy vágyott arra, hogy valaki ide vetődjön, akárki, csak egy ember, a ki kérdez, és másfelé tereli gondolatait. Hiszen ezek a fák a lombjaikkal még

sirni is tudnak és védelmet könyörögnek tőle; de neki nincsen hozzá ereje.... Lábait a lombok, a levelek zúgása megkötötte. Szeretett volna menni, de nem tudott. Megbabonázta ez a nyárfa. A szellő enyhitette felhevültségét, de azért kinozták, tépték az aggasztó képzeletek. Ha valaki jönne, bárki a világon...

Egyszer csak megszólal az apja:

— Nézd csak Lydia, ott jön a szegény Dezső...

— Az ám, szegény Dezső... ismételte és az jutott eszébe, hogy miért hivják Balarcz Dezsőt, szegény Dezsőnek. Talán azért, mert dolgozik a helyett, hogy itt az ő apja garádján lenne árva urfi, fogyasztva az ingyenélés kenyerét. A nagyapja azt mondta volna, jobb, ha bocskorból lesz sarkantyus csizma, mint ha sarkantyus csizma foszlad bocskorrá. Itt a ház körül megtanulta a kőmives-mesterséget, azután beállt mesterhez, felszabadult, leteszi a vizsgálatot az épitő mesterségből és nem cserél akármelyik szegényebb fajta úrral. Igaz, hogy Hasztóczy Barnabás lenézi az ilyen atyafit; be is megy most haragosan a házba, fehér kötény nem illik olyan ember elé, ki vele rokonságban áll, még ha olyan szegről-végről messziségre is. Szivesen eltartotta volna egész életében; hiszen valami véletlen csak megsegíti az embert, de szegény Dezső nagyon furcsán gondolkozott erről; és előbb a ház körül tatarozgatott műkedvelésből, végre ott hagyta s beállt kőmíves-inasnak. Szegény Dezső! Ha az édes anyja látná azokat az urias kezeket összecserepesedve, bizony még sirjában is megsi-

ratná urfiságából kivetkőzött gyermekét. Talán ő is azt susogja örök álmában: szegény Dezső. . . .

Szegény Dezső nem sokat törődött előkelő rokonai vélekedésével. Most már mester és mégis dolgozott. A faluban és a vidéken nem egy nagyobb házat épitett ő, sőt magának is rakott össze egy kis fészket azon az eltatárosodott szöllőterületen, a mit örökölt a szép donationális utolsó morzsájaképen.

Homokbányát is szerzett, már nem sokára téglaégetőt is épít. Szóval: szépen gyarapodik. Hasztóczy Barnabás nem tegezi többé — a kőmives szépen megnagyságolja kedves urabátyját — és Lydiát kisasszonynak cimezi.

A szegény Dezső oly jószivü, alig veszi észre ezt a változást, sőt egészen természetesnek találja. Csak ugy szereti őket mint azelőtt és ép oly hálás a régi kegyelem-kenyérért. Mindennap elmegy a ház előtt, ha nem is tér be, hogy itt a nyárfák alatt elmerengjen. Ezek az öreg nyárfák tanúi az ő gyermekségének. Pajtásai, szinte elbeszélget velök. Megérti a lombok nyelvét. Ma nem hiába jött. Ő is meghallotta, hogy el akarja adni őket Hasztóczy Barnabás. Miért ne venné meg ő.

— Jó estét Lydia kisasszony!

— Jó estét szegény Dezső . . . (Lydiának mindig rosszul esett, hogy Dezsőt nem tegezhette.) Együtt futkostak valaha a nyárfák aljában. Boldog gyermek-álmok tanyája e hely. Mesék közben szőtték. Innen lesték el munkás-leányok ajkáról a dalt,

szedtek bokrétába virágot, jósoltattak a kakukkal, üzték a lepkét. Hányszor font Dezső a levelekből koszorút Lydia fejére.

Nem — ezeket a fákat nem engedi kivágni, többet igér a tótoknál. Ne vegye észre az a gőgös, büszke ember, hogy szegény Dezső csak segiteni akar rajta...

— Itthon van a nagyságos úr? (Mondhatta volna Barna bátyám.)

— Itthon van... Most ment be. Nem sokára kijön ... mert valami dolga lesz...

— Valami dolga... szólt Dezső, hogy csak mondjon valamit...

— Igen; — felelt Lydia és a messze semmiségbe nézett, mintha ott egyéb látnivaló lett volna azoknál a képeknél, melyek szivében éltek most. Nem akarta elárulni — hiszen ez a közönséges kézműves úgy sem érti meg. Nehéz munka közben nemcsak a kéz, de a sziv is megkérgesedik... Ha megértené, az is rosszul esnék — mert ez megalázás, és ha meg nem érti a bajunkat, kitől részvétet várunk, az fájdalom.

Dezső kivette zsebéből a mértéket és a fák kerületének nagyságát kezdette számitgatni. Mikor az egyiket kiszámitotta, a másikhoz ment.

Lydia csak nézte, bámulta, és ebben a rideg munkában nem vette észre, hogy a kézmüves, ki ő szerinte összes eszményeit elvesztette, ölelgette ezeket a fákat ép úgy, mint előbb ő is, egyszer csak

elkezdette a szemeit dörzsölgetni, mintha valami esett volna beléjök. Megerősitette a szivét. azután ujra belefogott a beszédbe:

— Nagyon szépek ezek a fák. Még álmodni is bajos ilyen szép fákat . . .

— Szép nagy fák . . .

— Kár, hogy a fák idővel csakúgy meghalnak, mint az emberek. De hát kezdet vég nélkül nem lehet. Elzudít az idő, mindnyájunk felett úr az elenyészés, akár emberek vagyunk, akár fák.

— Úr az elenyészés, akár emberek vagyunk, akár fák, — ismételte a leckemondás egyhanguságával Lydia.

— A fa halála csak olyan csunya, akár az emberé. Rettenetes, mikor a fát irtó baltavágást hallgatjuk. Szegény fának nem folyik a vére, a bárd nem ontja azt, de azért még is halál a halál.

— Halál a halál, — rebegte Dezső régi játszótársa, és nem győzött azon csodálkozni, hogy a munka nem itéli halálra a költészetet, a bölcselkedő képzelődést. Melyik szív az, melyben költészet nem élne?

— Miért irtja az ember saját felebarátját és a fát? Máglyára azzal, ki ezt teszi. Gyilkos az, ki ezt teszi.

— Dezső! — kiáltott megdöbbenve Lydia, mintha atyja itéletét hallaná.

— Kisasszony, nem az a bünös, a kinek kezé-

ben van a szekerce, vagy a ki ezt oda adni, felbérelni kénytelen, de az, a ki erre kényszerít.

— Fáim, kedves nyárfáim! — zokogott Lydia.

— Lidike, ne sirj! — szólt érzékeny, fátyolozott hangon, sirását palástoltan, magáról elfeledkezve Dezső.

Lydia nem a kőmivest, de gyermekkori pajtását, a nálánál sokkal idősebb fiút — az ő védőjét látta, a ki vele együtt siratja az enyészésre, a megsemmisülésre itélt nyárfákat, — aki vele együtt érzi a veszteséget, a bánatot.

— Szegény Dezső... te neked is fáj úgy-e, hogy többet a mi pajtásaink árnyékában nem gyönyörködöl. Azt hittem, hogy nem tudom tulélni ezt a veszteséget — pedig élni fogok, hogy elmulásukat sirassam.

Lehullt egy elsárgult falevél. Lydia felemelte és mellére tüzte. Talán a fák is éreznek, és ez a lehulló levél megköszönte a részvétet.

— Ne félj, Lydia. Ezek a fák élni fognak, de atyádnak nem szabad megtudni semmit. Ti neveltetek. Nektek köszönöm, hogy el nem vesztem, ezek a fák és a te társaságod őriztek meg, hogy semmivé nem züllöttem. Testvérem, én megmentem ezeket a fákat.

— Te, szegény Dezső...

— Igen én, mert én többet adhatok értök, mint a kanálfaragó tótok, de azt atyád ne tudja meg soha. A fákat megveszem, de élni fognak, mig Istennek

úgy tetszik. De most sietek atyádhoz, hogy vásárt csapjunk.

Dezső a kis ajtón bement a házba, nehogy Lydia köszönetét, hálálkodásait meghallja, vagy a leány büszkesége felébredjen és visszautasitsa az ő ajánlatát.

Lydia egyedül maradt. Szabadon folyhattak könyei. Ez a szegény Dezső még is jó fiú. Az ő imádói közül, a kik hódolnak lábainál, senki nem érezte volna azt, a mi neki fáj. Még Péter sem . . . a ki pedig oly szépen beszél előtte, annyira eped — és folytonosan rajta felejti mind a két szemét.

Nem, Hármas Péter sem lett volna arra képes, a mire ez a szegény Dezső, pedig szebb gondolkodásu férfit ő Hármas Péternél nem ismert. Mások könnyelmünek tartják, de ő igazi férfinak.

Hármas Péter az ő legállandóbb táncosa, kisérője, s a mikor lehet, s erre ideje van, Csolajtra szökik. Milyen vig fiú — azt hinné a világ, semmi baja nincs, pedig küzd eleget, de meg van győződve arról, hogy gazdag lesz; ő is bizik benne, az apja sokat vár tőle. Ki tudja, talán miniszter is lesz... Miért ne álmodozhatnék róla egy hozzá hasonló úri leány...

Most már megmaradnak a nyárfák — ez az ő ábrándjának országa. A madár dalol, a lomb susog, a virág szinpompájában ragyog vagy illatozik, miért ne álmodhatnék ő is...

Álmodott volna tovább, de a szegény Dezső megzavarta. A kis ajtó felpattant és azon kilépett

Dezső. Most majd hálálkodni kell. Ezt az uzsora-kamatot elvárja minden esetre. Ugy tett, mintha nem vette volna észre, de magában kinosan számitgatta, mikor ér hozzá.

Egy . . . kettő . . . tiz . . . húsz . . . negyven . . . No, ez egy kicsit sok. Hatvan. Száz. Visszanézett. A szegény Dezső eltünt a hálálkodás elől.

Még sem álmodhatott tovább . . . Atyja szólt:

— Lydia!

— Tessék, kedves atyám! — mondá és atyjához sietett, ki egy széknek faragott fatörzsön ült és vidáman dörzsölte kezeit.

— A vásár megvan . . . Eladtam a fákat sokkal drágábban, mint ahogy a kanalas-tótok kérték. Tudod, ki vette meg? Ugy-e, nem is sejted?

— Nem . . .

Lydia tetette magát, mintha semmit sem tudna.

— Megmondom én . . . a szegény Dezső . . .

— Ugy, a szegény Dezső. Végre is mindegy, akárki veszi meg . . . az . . .

— Az a jó ebben az eladásban, hogy ez a malteres egy kicsit nőni hagyja. Megkért, hadd maradjanak még itt egy pár esztendeig. Ezt a szivességet csak megtehetem neki. Holnap megrendeljük a ruháidat. Kohn megkapja a kamat egy részét, azután egy-két hétre elmegyünk szórakozni.

Hasztóczy Barnabás nem akarta észrevenni,

hogy Dezső szivességből segitett rajta és csak okot keresett a módhoz . . .

Lydia nem ábrándozott többé a fákról; arról képzelődött, hogy mielőbb meglátja Hármas Pétert. Vajjon az-e, a kinek ő hitte?

II.

Hintásszékében merően maga elé bámulva — himbálódzott Hármas Péter. Alig vette észre a vendégét, ki noha forró nyár volt, kályha előtt állt és mind a két kezét hátra dugta, mintha melengetni akarná.

Sátán Domokosnak, a vendégnek, arca mindig tüsszentésre állt. Börzeügyekkel foglalkozott s miután mindene selyemmel bélelt, az üzletvilágban *selyembélésnek* nevezték. Ezzel a kis gúnynyal ügynöktársai arra is céloztak, hogy Sátán Domokos úr legjobban ismeri az urak zsebeit.

Maga is végzett úr. Legalább ezt az állapotot játssza. Igy könnyebben lézenghet az urak között. Észlel egyet-mást, a minek hasznát veszi. Nemcsak ügynök, de belső titkos-tanácsos. Sok titkot megszimatol és értékesiti. Neki is ügyvédje Hármas Péter úr. Kinn az irodában munka nélkül lebzselnek a segéd urak, az ügyvéd úr pedig tanácsot ül Sátán Domokos úrral. Nagyon fontos lehet az ügy, mert a legkomolyabb hangon szólt ki: nem vagyok itthon senkinek. A segédek unatkoztak — mindenféle pelikánokat, oroszlánokat, ismeretlen rejtélyes vonáso-

kat vetettek a papirra, mert a főnök meghagyta egyszer s mindenkorra, hogy legalább is mímeljék a dolgot.

Az irodában s a főnök zsebében nincs egyetlen garas sem, ép oly jól tudják ők, mint az a fényes bérruhás inas, ki az előszobában lesi a megváltó látogatót.

Az iroda jól van berendezve, három segéd lopja ott a napot. Nagyon kevésre akad dolog. Ez azután a pompás, elkaszinózgatnak és a főnök mégis gavallérosan fizet. Ma már az ügyvédséghez is kirakat kell, mint egyéb céghez. Ez a három fiu nagyon jó kirakat. Mikor ügyvéd-bojtár cimboráik közé kerülnek, csodákat regélnek az irodájokról s a fényes ügyfelekről. Képviselve van ebben az arisztokracia, főpapság és az előkelő pénzvilág. Minden nap adnak be pert a bíróságokhoz. Van beadvány elég, de bizony Hármas Péter ráfizet a pereire. Kétségbeesett, megnyerhetetlen perek ezek; szintén a kirakathoz tartoznak. A segéd urak, ha nem ragaszkodnának teljes odaadó hűséggel főnökükhöz, elbeszélhetnék azt, hogy vannak nekik bérelt pereik, önkéntes alpereseik jó barátságból. Szaporodik is szépen az irattár. Van készletben mindig beadvány, egész esztendőre való. A fő, hogy őt és segédjeit naponként lássák a bíróságok. Az irodai személyzetnek több szivart, a szolgáknak több borravalót a Hármas-féle irodánál senki sem juttat.

A mit a kis dob elmulaszt, helyrepótolja a nagy

dob: Sátán Domokos úr. Mesével határos az, a mit ő Hármasról hirdet, hozzá téve elegánciával: *ő egy jellem.* Ezért hálából Hármas beleülteti a bérkocsijába és meghivja a szinházba, páholyába.

Az ügyvéd úr nagyon előkelő gavallér. Kartársaival legfeljebb akkor társalog, ha a saját személyére vonatkozó végrehajtások és árverések elhalasztása és beszüntetése érdekében erre kénytelen.

Az ő pajtásai a járda, a sziget, a Stefánia-út, előkelő éttermek, kávéházak, lóverseny, szinházak ismert alakjai — olyan *se lent se fentek.* Kirakat-emberek. Magokban nem számitanak. Kiséret, testőrség, fulajtárok, kengyelfutók. Járások, lépésök, beszédjök igen fontos. Kis pontot foglalnak el az életben, de ezt a kis pontot óriás nagynak mutatják.

Hármas és társai már egy évtizede kisérik a báltermek s a corsók ismert hölgyeit és az ujabban feltünteket is. Hármast az *örök* Hármas névvel ismerték a *háromnegyed-világban.* A legdivatosabb nőket kisérgette, valódi hamisitatlan hidalgó lépésekkel — mintha csak Spanyolországban tanulta volna Kisérgetéseinek, táncainak, udvarlásának semmi komoly szinezete nem volt. Kirakat-ember — kirakattársaság.

Sátán Domokos rendesen úgy tervelte utját, hogy szemközt találkozzék a világfival és üdvözölje őt. Ezután, mikor elhaladt mellette, sokáig nézett utána büszkén és azt mormolta magában: hogy az ő nevelése, és *sikerült.*

Sátán Domokos bizott nevelése jövőjében. Még megtalálja a maga csillagát. Pénzt szerzett neki és maga is kölcsönzött nagy kamatra, hosszú terminusokra.

Egyszer ez a csillag kezdett tündökölni. Hármas Pétert a gavallér-világnak az a része, mely már elmerült, kezdette felkarolni. A legkétségbeesettebb kölcsönöket keresztül vitte Sátán Domokos segítsével. Az igaz, hogy egynek-egynek legfeljebb három kölcsönt tudtak kötni, de ezzel bevonultak a budapesti uzsorás világba. Jóhiszemü öreg urak, gyámok, kereskedők, papok, tisztviselők garmadába hordták a pénzt és átadták egyéb pereiket is. Szépen zsebeltek ezekből az üzletekből . . . . . Még Hasztóczy Barnabásnak is szerzett pénzt. Ettől fogva az elsülyedni készülők legkedvesebb kaszinója lett az ő irodája.

Sátán Domokosnak ebben az időben kerekedett az az eszméje, hogy Hármas Péter házasodjék meg. Most is erről tanácskoznak, mig a segéd urak odakinn ugyancsak karcolázzák a semmit a papiroson.

— Házasodjék meg, nagyságod . . .

— Ugyan ki jönne hozzám, kedves Domokos barátom, hiszen azt mindenki tudja, hogy az én állapotom kártyavár, egy gyermek lehelete is összedönti.

— Jobbnál jobb partiek között válogathat, doktor úr.

— Nem vagyok hajlandó elhinni.

— Pedig úgy van. . . .

— Ugyan mondjon csak egyet.

— Nem egyet, de százat.

— Ki vele?

— Regmeczy Klára?

— Szerencsétlen ember. Mit gondol? a ki után grófok és bárók törekednek, egy árva fiskálisra rá se néz.

— Doktor úr felejti, hogy ezek a grófok és bárók nem komolykodnak egészen; holmi szegény bárót Klára nagysága nem óhajt, a gazdagnak pedig meg ő szegény. Férjhez fog menni dacból.

— És ha kosarat kapok....

— Akkor doktor úr köt dacházasságot, mert kérem házasodni kell, ez kitünő reklám, időnyerés, hitelemelés. Ha nem úgy sikerül a mint akarjuk, ott a válóper....

— Azután ki volna ez a dac-menyasszony?

— Hasztóczy Lydia.

— Ez a kis habtorta. Ugyan menjen, másnak el ne mondja, mert kinevetnék.

— Nem tudnám miért?

— Ez az ábrándos, nagyravágyó teremtés, ki már a felhőkből is verset olvas. És több lelkiismeretem van, mint hogy őt végzetembe sodornám. Ugy tekintem akár csak a leányomat.

— Tekintse továbbra is, annál könnyebb az elválás.

— De mi hasznom van a házasságból?

— Volt szerencsém megjegyezni, hogy ez emeli a cég tekintélyét, a könnyelmü legényéletnek vége.

Komolyabban veszik az embert. Az én szerencsém ott kezdődött, mikor megházasodtam, pedig szegény leányt vettem el. Kérem az asszonyoknak ötleteik vannak. Valóságos feltalálók. Azután Hasztóczy Barnabásnak sok előkelő rokona van, közel sógorságban áll egy miniszterrel, kilátások egy agglegény bácsi örökségére, ismeretes és ismeretlen előnyök.

— Sátán, maga nevében hordja a természetét.

— Bizony ott. Sátán nélkül az ember nem mehetne semmire. A rossz szellem ösztönöz előre, ha mindjárt véresre verik is a fejünket. A jó szellem azt mondaná: ne tegyük ezt, ne tegyük azt, ez kockázat, merész játék. A Sátán azt mondja: a ki mer az nyer. Számiel segits, és előre! Holnap érkeznek Hasztóczyék. A házasságokat nem mindig az égben, de a sátán országában is kötik. Holnap nagyságod úti ruhában a pályaházba megy, perron-jegyet vált, kicsi táskával kezében várja a vonatot, mintha tovább akarna utazni. Szóba áll velök s a kedvéért visszafordul. Nos . . .

— Az ördög sem tudna egy sátánnak ellentállni.

— Tehát ebben maradunk.

— Ebben.

Sátán ezzel elbucsuzott. Az irodában egy percre pihenőt tartott, hogy a segéd urakat megetesse kihirlelni való dolgokkal.

— Kolosszális ember a princi . . .

— Az már igaz — helyeselte hivatalból az irodavezető.

— Azt mondom az uraknak, nekem az eszményem az én doktorom. Nem kell neki beszélni, gyors felfogásu, azonnal kipattan a tanács. Hallják az urak, most nagyszerü perenkivüli ügyünk van. Gróf Nábobfay Bódinak nagyon magasra rugtak már az aranyműves számlái. Megunta nagyon.

— Az aranymüves számlákat?

— Nem, hanem azt a ki karperecet reggelizett, diadémot ebédelt és gyöngyöt vacsorált, de nem olvasztva mint Kleopatra, hanem nyersen, szín nyersen.

— Ecet-olajjal.

— Kappanszelettel és pezsgővel. Ezt is unta már Bódi gróf. A doktorunktól kért tanácsot. Tudják-e, mit ad?

— Szöktesse el a dívát egy tenoristával.

— Oh, dehogy, hanem azt, hogy vegye el. A feleség nem kerül annyiba mint az imádott.

— Hozott valamit a konyhára?

— Ha nem csordul, cseppen; nesztek belőle tíz forint: igyatok eszményünk, a legkitünőbb doktor egészségére. Ezzel kivágott tíz forintot az asztalra, és kilebegett, Caesar mosolyát öltve fel, a szobából.

III.

Csolajton, egészen a juhszélen lakott Mörös Egyed, Hasztóczy meghalt anyjának nagybátyja és Balarcz Dezsőnek is közel rokona. Birtokát oda adta bizonyos életjáradék betáblázásával Hasztóczynak, magának csak egy házat és körülbelül négyszáz hold földet tartott meg. Itt élt a vén kuruc remete, a mint kifejezte: madártávolságból szemlélve a világot. Az az kivülről nézte a világ belsejét. Nem maradt el a világtól, tudott mindent a mi történik. Nem hitt semmibe. Ha valaki azt ajánlotta: balra menjen, bizonyosan jobbra indult. Akármit beszéltek neki, azt vágta vissza: *hátha nem;* lecáfolta volna a csillagot is az égből. A mi történt, arra azt jegyezte meg: nem mondtam, látjátok? Egy kicsit elmaradt kuruc volt, egy kicsit a kor embere. Beszélt franciául is és még tudott diákul.

Mást nem evett, csak a mi a gazdaságból kikerült. A dohányhoz nem szabad a gazdának nyulni. Saját külön dohánya volt — falevelek, miket maga pácolt. Azon kivül, a mit nem a saját földünk terem, nem élvezetes semmi. Régi szabásu ruháiban sajátságos különcnek tünt fel. Meg tudta becsülni, kimélni a ruhát — s arra az egy pár esztendőre, a mig ezen a világon kóborol, nem tartotta érdemesnek, hogy uj szabásuakat csináltasson.

Dezső az ő keresztfia volt. Vasárnapját mindig keresztapjánál töltötte. Sokat, nagyon sokat ta-

nult tőle, leginkább jellemet. Dezső a legnagyobb embernek tartotta Mörös Egyedet. Ilyenek lehettek a régi várurak, kik a királynak is szemébe mondták az igazat. Mörös sokat adott a nemességre. Büszke volt, de nem gőgös. Mindenkiben az embert kereste. Sem rang, sem hir nem vakitotta el. A jellemtelen embertől irtózott. *Szaga van.* Ezzel rajzolta le azt, a kit nem tartott embernek. Házát csak ritkán hagyta el. Többnyire a pusztáján foglalatoskodott.

Hasztóczy Barnabás úgy félt az öreg urtól, mint a rossz tanuló-gyermek iskolamesterétől. Megmondta, ez lesz belőle. Folytonosan az országuton lakott. Legdrágább pedig a világon az országút. Dezső öcsémnek váltig magyarázta a dolgot.

— Tudod, öcsém, ha itthon a sutba maradt volna, azután motolát játszik a kezével, nem eszi meg soha a mije van. Most már csak kölcsönből él. A ki kölcsön vesz, azt ki kellene huzni a magyar nemes emberek sorából. Igy lesz azután sarkantyus csizmából bocskor. Én nem tehetek róla: a világot más képre faragni bajos.

— De jó ember ám a Barna bácsi nagyon, kedves urambátyám.

— Hadd el, ne beszélj nekem arról, hogy jó ember; kihez jó? magához, vagy embertársaihoz? Hát ha jó lenne, nem engedné azt a mije van más kezére. Mi lesz a leányával? Grófnőnek nevelte, féltették a kedves kis kezét a munkától. Három vásáron nincs annyi ruha, mint ennek az egy leánynak.

Azután ki veszi el? Szegény embernek, ha még hozzá menne is, csak terhére lenne.

— Lydiának nagyon jó szive van. . . .

— Hiába fiskáliskodol nekem, öcsém, nincsen rendben a mi ott történik. Megengedem, a hugom alapjában derék leány, de elnevelték; magam láttam, mikor a nevelőnő tanitotta, hogy mosolyogjon a főispánra és hogy beszéljen a kisbiróval. A szivét — azt hiszem — nem tudták megölni, de elbástyázták idegen eszmékkel.

— Urambátyám keveset beszél Lydiával. . . .

— Mit beszéljek, miről beszéljek vele? Más világba ültették bele — nem az én világomba. Azután mindenféle embert a házukhoz eresztenek. Itt van p. o. a ki olyan komoly formán legyeskedik, ez a Hármas Péter. . . . Ott látom a háta mögött az akasztófát.

— Igen előkelő ember.

— Előkelő a huncutságban. Az apja is ilyen volt. Ott van a könyvemben — a hova minden ismerősömet beirtam. Megyei pénztárnoknak választották; a neve után irtam azonnal: lopni fog. Lopott is.

— A fiú nem felelős az apa bünéért.

— Nem — igazad van, de hát a vér, a vér, az nehezen pusztúl ki valakiből. Ennek a fiúnak az anyja, valami katonatiszt leánya, a ki sokra nézte a familiáját, a lengyeli grófnál volt zongoramesternő. Ez az asszony a könnyü vérü embert a maga nagyravágyásával megrontotta, a fiát is igy nevelte. Képzelődő

fickó volt az mindig. Ne is beszéljünk róla. Barna öcsém nagyon a nyomában jár. Ugy-e elmentek?

— El . . . .

— Meddig maradnak? Minek is kérdem. Mig a pénzük tart. Hej! feszitenek a koldusék. Csak feszitsenek.

— Szegényeknek csak kell egy kicsit szórakozni — vélte Dezső.

Mörös Egyed nem tudta azt, hogy a fákat Dezső vette meg. Csak annyit hallott, hogy eladták. Minek is azoknak árnyék, kiknek a lelkök elég sötét. A leányból még csak lehetne valamit faragni, de az apja, az elveszett. Ne is védje előtte senki.

Dezső nem itélt ilyen szigoruan. Hasztóczy Barnabás úrnak született. Minek legyen más. A gazdag rokonoknak volna kötelességük, hogy ilyen urat fentartsanak. Mert Hasztóczy Barnabás úr — nincsen párja messze földön. Dezső bámulta Barna urat és egész természetesnek találta, hogy egy Hasztóczy nagy lábon él . . . Mörös Egyeddel nem mert vitatkozni, de az öreg úr nem is érti meg a gavallér embert. Hiszen azt tartja, hogy a paraszt is lehet gavallér. No hiszen szép gavallér egy esetlen paraszt. Egyed bácsinak ebben az egyben nem ad igazat, akárhogy bámulja. Ő nem tehet róla, nem a lélekben és szivben, de az úrias modorban keresi a gavallérságot. Hasztóczy Barnabásnak költeni, uraskodni kellett a Lydia kedvéért, a kihez még a király is kevés partie . . .

Gyermekkora emlékei, a Hasztóczy háznál eltöltött évek vésték agyába ezt a gondolkodást, a mit azonban magára nézve nem ismert volna el. Ő dolgozott, ez természetes, de micsoda merészség azt követelni, hogy Hasztóczy Barnabás dolgozzék és Lydia olyan munkát végezzen, a mi parasztnak való.

Dezső nem a bátyját itélte el, azért mert a vagyon elfogyott, hanem a kik nagy kamatra kölcsönöztek és követelték a pénzüket. Csodálta a népet, hogy kapára-kaszára nem kelt, mikor egy Hasztóczy földjeit árvereztetni merték. No, de visszaváltja akárhogy lessz, visszaváltja .....

Lydiát oltárképnek tekintette, a kihez a öldi halandó fohászkodhatik és segítségül hivhatja. Méltánytalanság lenne a gondviseléstől, ha e kedves lénynek sorsa rosszra válnék, még ha maga keresi is..

Odahaza a lakásában úgyis akként van Lydia képe felállitva, mint egy oltárkép. Saját maga készitett a fiókos ládájára kis kápolnát, a melynek oltárképe Lydia.

Szivében nem csak szeretet, de a hálaadás tüze, a vakbuzgó rajongása élt. Dajkája volt. Azután együtt kezdettek álmodni az életről. Ha játszottak, mindig királynét adott Lydia ....

A mit csak valaha Lydiától kapott, kavics, száraz virág, törött baba-fej, — az mind, mind ereklye, az selyem papirokban elcsomagolva, mint valami érték a fiók rejtekének rejtekében, a kincsek között rejtőzködik. Vasárnap reggel odahaza megtisztogatja a

multak emlékeit és gondosan visszarakja. Átéli ujra és ujra a boldog perceket. Vasárnap nem a szorgalmas, munkás épitőmester, ki, ha nem tervel és munka után nem jár, fehér köténytét soha sem teszi le és első a dologban . . . .

Pénzt, sok pénzt kell szerezni — mert Lydiának szüksége lehet rá, s kinek adná azt, a mije neki van, kivel közölje az Isten áldását, ha Lydiával nem, a ki még ma is olyan leereszkedő a szegény Dezsőhöz, mint akkor, a midőn mint valami kezes malacot félig a kunyhóban, félig a szobában tengődtették a Hasztóczy-háznál.

Lydia a nálánál jóval idősebb Dezsőt zsarnoksággal uralta. Mikor még bölcsődal nélkül nem tudott elaludni, Dezső énekelte azt. A dajkának könnyü volt a dolga. Gondozta az ő kis bálványát Dezső. A dajka sorra járhatta a cselédeket és pletykázott velök. Később kocsijába fogta lónak, a hátára ült. Dezső sárkányt eresztett, ostort csinált, madarat, hajót hajtogatott össze papirból. Lehozott akármit a legmagasabb fáról.

Tizenkét éves volt már Dezső, mikor Hasztóczynak eszébe jutott, hogy a szegény Dezsőt olvasni kellene tanitani. Megtanult játszva játékközben Liditől, a ki a legnagyobb zsarnok, a nevelőnő szerepét játszotta vele. Szegény Dezső még tizenkét éves korában is fésülte, öltöztette Lydia babáit. Mesélt nekik és gögicsélt velök akárcsak egy négyéves gyermek. Élete legboldogabb

perceinek számitotta azokat, mikor Lydiának méltóztatott nagykegyesen ezekre a gyermekkori bohóságokra visszaemlékezni, és tréfálgatott a szegény Dezsővel, a ki nem merte volna szegény Lydiának nevezni őt.

Kettőjök közül pedig, Lydia volt a szegény.

Tavaszszal, még most is a mikor már a szerencse kedvezéséből tekintélyes csolajti polgár, ő tisztitotta meg a nyárfákat. Napról napra jobban boldogúl, vagyona gyarapodik úgy, hogy nagyobb vállalatokba is foghat. Évenként többször diszitette fel a fákat virágokkal. Ilyenkor Lydia, kiesve abból a mire idomitották, a nagyvilági hölgy szerepéből, a kis egyszerü falusi leány örömével kiáltott fel: mennyi költészet van ebben a szegény Dezsőben!

Igaza volt, Dezső egész élete álom, költészet, ábránd az ő boldogságáért, önzés, önérdek nélkül.

Mörös Egyed a saját történetét látta megismételve ebben a képzelgésben. Dezső anyjával volt ő igy valaha —s csak akkor tudta meg, mi is volt hát ez az érzés, mikor férjhez ment az együgyü, de becsületes Balarczhoz, ki, ha két kenyeret szegett, hármat osztogatott ki belőle..... Dezső anyja valóságos gyengéd légi tünemény volt, kit férje meg nem értett soha. Sokszor, nagyon sokszor vádolta magát a vén kuruc, hogy miért nem szólt idejében?

Mikor Dezső Lydiáról beszélt előtte, mikor megsimogatta Dezsőt és látta a hódolatot — könyek

tolultak a szemébe és a maga ábrándjára gondolt, mit el nem árult soha senkinek.

Miért árulná el és kinek? Az embereknek? azok kinevetnék, hogy egy 74 éves ember szerelmes, még pedig ábrándosan. Ott él mellette egy eszmény, a ki már meghalt másokra nézve, de reá nézve koporsója zártáig halhatatlan.

Személyt, esetet nem nevezne. Dezsőnek beszélt a szerelemről, erről a rontó és javító érzésről, a mi nélkül nem sziv a sziv. A portája végén egy domb emelkedett, e dombon asztal és pad, a lombos szilfa alatt. Ezt a helyet nevezte Egyed úr a cancelláriának, a hivatalának. Mi volt az ő hivatala? Igy fejezte ki: elmélkedni a multon, kacagni a jelenen és nem félni a jövőtől.

Ezen a helyen beszélt, tartott tanitásokat leggyakrabban Dezsőnek. Kedves tárgyai közé sorozta annak a megvitatását: melyek és meddig terjednek joggal a szerelemnek esztendei? A tüz kigyultán keletkezik és addig ég, mig el nem alszik, senyved a hamu alatt is, és az anyaggal együtt semmisül meg. Egykorú pajtásai ilyen beszédeket hallva megkérdezték: Ugyan, Egyed, mikor voltál utoljára szerelmes? — Utoljára még nem, most is az vagyok.. És ugyan kibe?.... — A kibe ezelőtt 50 évvel ... — Vén csoroszlya lehet az már .... Épen olyan korú, mint mikor én megismertem; *az eszmény külső formája átalakúl az időben, de az eszmény maga nem változhatik, az nem vénül.*

Az öreg urak eleinte ellenkeztek, de Egyed úr olyan szépen megvilágitotta a kérdést, elevenére tapintva egyiknek-másiknak, hogy az öreg urak egyszerre csak hévvel, lánggal, rajongva kezdettek beszélni a szerelemről, mintha bizony most is a daliás időket élnék, a mikor kigyuladt a szivben az érzés.

Ha kigyuladt, ma is ég; ha nem ég, sohasem gyuladt ki. A szerelem nem mulik el az évekkel, csak az élettel.

Igazán csak az szeret, a ki titokban tarthatja élete végeig. Beszéltek mellette, beszéltek ellene. Dezső, mint közönség, hallgatta a szerelem kongresszusát a szilfa alatt.

Csodálatos hatása volt ennek az őszfejek érzelgésének. A ma gyermeke már húsz éves korában nem hisz a szerelemben, hitvány érzésnek tartja, a mi gyermekség a politikai ambicióhoz képest. Nem ér rá arra rohamos nagyravágyásában, hogy kiszálljon a szerelem szigetén: átfutja az életet a nélkül, hogy itt megfordult volna. Hüséget esküszik szerelem nélkül, és e hüséget csakhamar meg is szegi. Szemben a hajtalan és fogatlan korszak ősapjaival, e kedélyben ifju öregek nem kerülték el a szerelem szigetét, megtakaritották, nem pazarolták el ábrándjaikat, nem üres a szivök kamarája.

Sok fiatal embernek jó volna, ha részt venne a csolajti szerelem-kongresszuson és megtanulna bizni az eszményben, ábrándban.... Ez az öreg, kopott ember, Mörös Egyed, mint próféta hirdeti azt, a mi-

ről lassanként a költők se dalolnak: a *szerelmet*. . . .

A szegény Dezső érzi, hogy ez valami szép és nemes dolog — olyan szép, mint a felhők szállongása, de az messze van, nem vesz benne részt és nem érti meg a tartalmát.

A dal igen szép, de idegen nyelven van irva.

IV.

Csengettek. A vonat dübörögve, füstjét dühösen pazarolva, füttyöngve zakatolt be a pályaudvarra. Sátán utasításaihoz hiven, Hármas Péter útra készen ott várakozott az érkezők folyosóján (perron) Kezében kis útitáska. . . . Sátán egy homályos szögletből leste az előadást.

Megállt a vonat. Málhások sürögtek-forogtak, szedve le a csomagokat, ládákat, az emberek siettek a lóvasúthoz, kocsiért kiabáltak, neveket hangoztattak. Egy első osztályu szakaszból Hasztóczy Barnabás hatalmas hangon szólalt meg: kétfogatost hozzon.

Erre a szóra a kocsihoz lépett Hármas.

— Szervusz, kedves öcsém. Lydia, nézd csak, itt van Péter.

— Ah, Hármas! csengte meglehetős melegen Lydia.

— Kezeit csókolom, Lydia! . . . köszöntötte Hármas.

— De, ni-ni, ön utazni akar, Péter. . . .

— Csak akartam, de most elhalasztom.

— No ez igen szép. . . .

Péter kezét nyujtotta Lydiának és leemelte a vonatról. A leány karját az ügyvéd karjába öltötte és úgy ment vele ki a pályaudvarból.

— Ki ez a hölgy? — kérdé N. N. úr, a ki Hármassal egy velocipéd-társaságban volt.

— A menyasszonya — felelt Sátán.

— Gazdag?

— Nagy partie, hatalmas összeköttetés, befolyás.

— No ez derék. Gratulálni fogok az ügyvéd úrnak.

— Kérjen fel erre másokat is. . . .

— Mindenesetre. Még ma kihirlelem a klubban. Isten önnel. . . .

— Alásszolgája.

Sátán megelégedetten ült be egyfogatu kocsijába. Az üzlet sikerült. Holnap már beszéd tárgya. A hitel emelkedik. A nyereség-számlára lehet ezt a házasságot jegyezni. A feleség ma már üzlettárs. A cégben az uj firma-rész mindig értékes. Elég ha hisszük, hogy tőkét hozott.

Hasztóczy sokkal jobban örült a leányának, hogy Budapestre került. Lydia olyan médium-féle volt, kivel atyja tetszése szerint bánhatott.

Elkényeztetett volt, mint a Dezső anyja. Eddig még önállóan nem gondolkodott. Rosszra-jóra egyaránt alkalmatos. Attól függ: ki vezeti? Nem sok

önállóságot örökölt jellemében. A mit kivánt, azt teljesitették. Az önállóságot csak az ellenállás fejleszti. A kinek minden kedvére történik, az ingatag lesz. Az egész élete csupa kiváncsiság volt, atyjának minden törekvése pedig az, hogy saját romlására leánya óhajait teljesitse.

Özvegy ember, még ha erősebb is az emberanyaga mint az övé, egyetlen leányáért többet tesz, mint kellene. Ebben a leányban összpontosulnak azok az álmok, miket fiáról álmodik büszke ember. Ennek a leánynak kell ezeket az álmokat megeleveniteni, ha lehet. Hasztóczy a névre adott sokat; bátyja Mörös a vérre. A hol a vér jó, mindegy, leány-e az örökös vagy fiú. Hisz családunknak is változott a neve — a történetnek semmi szüksége sincs a nevekre. Megtörtént volna minden nagy esemény, ha nem emlékeznénk is azokra, kik az eseményben közremüködtek. Hasztóczy ellenben nem az eseményeket tartotta nyilván, de az egyéneket, a személyeket. Szerette magamagát is. Örült neki, ha emlegették; szerette, ha a bálok leirásában, a melyekre leányát kisérte, a notabilitások között megemlitették. Mörös Egyed úgy gondolkozott, hogy a Hasztóczyaknak a létezésre semmi jogosultságok nincsen, nem marad nyomuk a világ naplójában.

Nem gondolt a büszke és szerepelni vágyó Hasztóczy a bátyja nézeteivel. Más iskolában, más emberek között nőtt fel. A hasznositás tudományából is megtanult annyit, hogy nem merült el egészen.

Azok példája lebegett előtte biztatásul, kik tönkremenésök kezdetén találkoznak a szerencsével, és busásan jövedelmez az élet iskolájának fizetett leckepénz.

Hármas — ha Csolajtra került — a véletlen meggazdagodásról beszélt, és a semmittevőket is sikerrel vigasztalta. Meg kell jönni a szerencsének. Ez a vidék széngazdag. A föld kincsekkel van tele. Egy gazdag angolt vár, a ki itt kutatni akar. Azután megalakitják a részvénytársaságot és az *első csolajti kőszénbánya társaság* jövője biztos. Találhatnak petroleumot, gránit-követ. Milliókat rejt magában a csolajti 17 sz. telekjegyzőkönyvben foglalt ingatlan.

Ezekkel a mesékkel etette a dühösebb hitelezőket, Hármas utasitására, Hasztóczy. Időt nyert a legtöbb esetben. A regale-váltsággal is foltozott valamit a kamatokon. Kiadták három évre bérbe a birtokot, felvették a bérösszeget előre. A kés már a toroknak volt szegezve, megtámadták vele a roskadozó épületet.

Sátán Domokos kifogyhatlan ötletraktára segített egy-egy pillanatra az elmerülőfélben levő haón, és Hasztóczy uszott a felszinen. Háztartásán, életmódján nem látszott meg, hogy zavarokkal küzd és roskad alatta, felette az épület.

Lydia mindent tudott. Szerette atyját. Nagy embernek nézte, mert folytonosan véleményeket kockáztatott. Leánya előtt boncolta a politikai kérdéseket és birálta, a mit az ujságban olvastak. Ha ven-

dégek jöttek, mint valamely miniszterelnök, úgy beszélt és nagy nemzetgazdának mutatta magát.

A politika volt az ő vigasztalója. Hármas azzal hizelegte be magát szivébe, hogy véleményét kérte ki az ország ügyei felől, a melyekhez úgy neki, mint Hasztóczynak kevés hozzászólása lehetett.

Mikor Budapestre megérkeztek és beültek a divatos kocsiba (természetesen a coupé számozatlan volt), Hármas azonnal a politikára forditotta a beszédet.

Lydia a nagyszabásu okoskodásokat valódi élvezettel hallgatta. A két férfi nagyravágyása jobb nemtőt nálánál keresve sem találhatott volna. Atyja élvezte a politikát, ő rajongott érte. A legelőkelőbb párt — atyja szerint — a pártonkivülieké; ő is ezekhez szitott. Szenvedélyes figyelemmel olvasta beszédeiket, atyja néha félbeszakitotta a felolvasást és egy-egy megjegyzéssel tönkre silányitotta az ellenfeleket. Legalább azt hitte, hogy tönkre tette őket.

Boldogsága akkor jutott tetőpontra, mikor az országgyülésen szinről-szinre láthatta a politikai szinjátékot és annak szerepvivőit. Néhány fiatal képviselővel megismerkedett, azok felmentek hozzá a hölgykarzatra. Érdekelte a fiatal honatyákat a jól társalgó fiatal nő, ki hévvel politizált velök. Nem beszélt a sablon-helyekről, sablon-nyelvről, de kiforgatta őket, mint a pap a figyelmetlen legényeket a harmadik ünnepen. Ilyenkor az sül ki, hogy nem hallgatták a prédikációt. A nemzet óriásai, a jövendő

Palmerstonok, Gladstonek, kevesebbet tudtak arról, hogy mi történik a képviselőházban, mint a csolajti érdekes légtünemény. Hármas nem a komoly képviselőkkel barátkozott, hanem a váltó-lovagokkal, a kik a szerencsevadászat sportját üzték, ugorva a nagy akadályt mindaddig, mig valami nagy dijat nem erőszakolnak ki az élettől, vagy mig a nyakukat nem törik.

Hasztóczyék, ha Budapesten időztek, állandó vendégei voltak a képviselőháznak. A szállásukon is fölkeresték őket, kisérték az utcákon és együtt ebédeltek-vacsoráltak. Pompás társaság a politikai légkör.

Lydia, a kinek szivében annyi költészet élt, nem annyira saját magától, mint atyja kedvéért szokott ehez a mákonyhoz.

A kiknél látogatást tett, csodálták a politikában való jártasságát, pedig ismerősei mind a politikáért éltek. Mindenütt azt kérdezték: Voltatok a házban?

A falusi leány jobb tudósitást mondott a gyülésről, mint a milyet a lapok hoznak. Mikor pedig haza ért, Egyed bácsinak mondta el az információkat, a kinek a háta borzongott a politizáló asszonyoktól, pedig most már van elég. Hiszen egy nagyon kis házasságot is kormányválsághoz kötnek, mert az uj miniszter többet tesz a férjjelöltért, vagy a papa valami concessiót vagy szállitást kap. Csak a szegény Dezső hallgatta bámulva eszményei királynéját és

bosszankodott Egyed bácsira, hogy ehez nincs érzéke.

Lydia sokszor megmenekült ettől a rossz szokástól, ott a kedves nyárfák alatt, megszökött a politikától, és felöltve valódi alakját — álmodozott, ábrándozott és szivét felüditette a természet költészetével. De nem tudott végleg szakitani.

Néha undor fogta el és vágyódott az egyszerüség után, de visszacsábitotta a politika.

Hasztóczy a megérkezésökre következett reggelen meglátogatta leányával együtt Hármast. Természetesen roppant sok fél várakozott az előszobában, a váróteremben, a kis szalonban. Sátán Domokos fel s alá járt, s osztotta a hírt az ügyvéd házasságáról. Lydiát nagyon meglepte a fény és előkelőség, a mi Hármas Pétert körözte. Az ügyvéd előzékeny hódolattal és előkelő bizalmassággal fogadta klienseit. Hasztóczy és leánya ilyen minőségökben keresték fel Hármast. Lydiának valami meghatalmazást kellett aláirni — anyja után maradt egy pörös ügy, mit megkezdeni e nélkül a meghatalmazás nélkül nem lehetett.

Akármilyen ártatlan és romlatlan volt is Lydia, Hármas tüntető figyelméből ki kellett olvasni már tegnap estve óta, hogy az ügyvéd magaviselete előkészület a vallomásra.

A Hôtel szobaleánya — lehet, hogy erre fel is volt fogadva — gratulált a házassághoz, és nem győzte eléggé magasztalni Hármas Pétert, a szegé-

nyek és ügyefogyottak barátját, ezt a páratlan jó szivet.

Lydia régen foglalkozott magában azzal, hogy Hármas Péter neki tetszik és megtisztelné vele, ha kezét megkérné. Atyja is beszélt erről, neki is kedves tervei közé tartozott ez a minden órán bekövetkezhető véletlen.

Hármas fellépése azt árulta el, hogy ő biztosra veszi Lydia kezét. Hasztóczy pedig minden szavával egyengette annak az utját, hogy mielőbb beleegyezését adhassa ehez a házassághoz.

Van-e, lessz-e a szivnek szerepe ebben a házasságban? arra egyikök sem gondolt. A parthie — az a fő. Könnyelmü emberek voltak, az anyagi rész informátióival is keveset törődtek.

Sátán Domokos, aki Hasztóczynak több üzletét bonyolitotta le, egyszerre csak bejött a szobába, és a szokásos bevezető üdvözlet után megkérdezte: szabad-e gratulálni?

— A szénbányához? kérdé Hasztóczy.

Sátánt nem lehetett megzavarni.

— Ennél nagyobb kincshez, a kedves gyémántja: Lydia kisasszony és az ügyvéd úr házasságához.

Pár percig egy kis zavar támadt. Mindnyájan hallgattak . . . azután megszólalt Hasztóczy.

— Még nem olvastam az ujságban.

— Azt mondják, benne van.

Ujra zavar. Lydia arca kipirul. Hasztóczy a szőnyegre bámul. Végre Hármas visszanyeri lélekje-

lenlétét, gyengéden megfogja Lydia kezét, az ajkához viszi és susogó hangon kérleli.

— Benne legyen?

Lydia keze reszket a kezében, de nem tudja elereszteni s csak annyit mond:

— Tudja, hogy én apa leánya vagyok, a mit ő akar . . . .

— Had legyek hát én apának meg a fia . . .

Hasztóczy mit tehetett egyebet, áldását adta a frigyre. Lydia sohasem ellenkezett apjával. Egyik sem tagadta meg a másik kívánságát.

Sátán gondoskodott róla, hogy az esti lapok hozzák a házasság hirét. Jó kedvvel dörzsölte kezeit. Most már van asszony, van idő, Hármas Péter kivágja magát és apósát.

V.

Mörös Egyed, a szilfa alatt időzött a cancelláriájában. Megint elvette a falu módos legénye — a falu legszebb leányát. Egyik sem szerette a másikat. Panni férjhez ment, mert szegény volt. Miska elvette hiuságból. Egyik sem bolondult a másik után.

Hol van szerelem a világon? Már a madárfészekben is ritkaság. Igy töprengett magában az öreg ur. Az öregek szivében éli számüzetését a szerelem.

Ki tudja milyen gondolatokat szőtt volna agya? de kizavarta Dezső, a ki munkájából szaladt lélekszakadva az öreg urhoz, kezében egy ujságot lobogtatva.

— Hát neked ugyan mi bajod — talán megnyerted a lutrit?

— Én kedves bátyám, nem.

— Hát kicsoda?

— Lidike . . . .

— Melyiket, a brünnit?

— Bizony ennél is jobbat nyert Lidike . . .

— Tán a nagy treffert.

— A lehető legnagyobbat. Itt van az ujságban, — ujongott őszinte örömmel Dezső.

— Mondjad már mi van?

— Lidike eljegyzése . . . .

— És ki az a boldog halandó?

— Hármas Péter ügyvéd ur . . .

Mörös Egyed szerencséjére ült, különben összeroskadt volna a hirre. Beleszédült. Sok idő multán jött magához. Sirt volna, ha nem szégyenlené. Megerősitette egy két sóhajtással a szivét, azután fájdalmasan szólt:

— Menj le fiam a paphoz és huzasd meg a hugom temetésére mind a három harangot. Házasság szerelem nélkül, halál, biztos halál. A mely nemes ember nem nemesen él, az gyilkos és semmi más.

A szegény Dezső majdnem sóbálványnyá lett a felett való bámultában, hogy Mörös Egyed nem örül a huga házasságának. Ő úgy vélte, esküvő, menyekző, lakodalom, házasság — akármilyen néven, csak öröm és boldogság.

— Hát miért kellene ezen keseregnünk?

— Szegény Dezső, te még rózsaszinben látod a világot, nem ismered az embereket és közöttök ezt az ördög embert. Tudtam, megmondtam ez lessz a vége, ha valakit kenyérsütés, virágkedvelés helyett politikára tanitanak. A kiben felébresztik a nagyravágyást és atyja meggondolatlanul feláldozza. Hisz az a leány eddig alvajáró volt ösztön és akarat nélkül. Megmondtam, megmondtam. Vajha sikerülne megmentenem. Vége a remeteségnek, ha az atyja nem tud, nekem kell — nekünk kell vigyázni Dezső ... Sohase házasodjál szerelem nélkül.

Dezső most kezdett csak gondolkodni és habár nem értette teljesen a bátyját, egyszerre ő is elkezdett busulni. Miért? Ezt az érzést el nem tudná mondani. Csak azt érezte, hogy elvesztette Lidikét. Most látta csak, hogy ez az egy leány két leány — az a régi, pajzán gyermekpajtás Lidike és a büszke, magát fagyosnak mutató Lydia. Lydiát nem sajnálta, de Lidikét igen.

— Nem lehetne megmenteni, ha baj környékezi?

— Hogy?

— Lebeszélni a férjhez menetelről.

— Ahoz sem nekem, sem neked elég erőnk nincs.

— Hát mittegyünk?

— Csak arra vigyázzunk, hogy egészen el ne vesszen és e bandita büntársa ne legyen. Ne hagyja magát felhasználni az ő veszedelmes üzleteiben. Majd megmondom annak idején mi lesz a dolgod?

— Mindenben engedelmeskedni fogok.

— Ezt el is várom. Vigyázzunk, hogy egészen el ne vesszen ez a szegény leány. . . .

Dezső, leverten ment vissza az épitkezéshez. Azt gondolta, hogy eltemette Lydiát. Hallotta a temető éneket harangzugással összevegyülve. Kinézett a temető felé és látta, hogy csakugyan temetnek Nem volt tehát csalodás a temetés, bárha mást temettek. Talán az ő szivében is?

A kalapácscsal nagyokat vert a téglán, azt hitte valami embernek a feje, kire neki haragudni kell. Vagy Hármasé — vagy Egyed bácsié, mert egyiknek nincs igaza. Lydia mit tehetett egyebet: hozzá megy ahoz a kit szeret. Valami ismeretlen, eddig soha nem hallott hang azt kérdezte innen onnan — az irányát nem vehette ki — Szereti-e? Szereti. Egyed bácsi nem hisz el semmit, még akkor sem hiszi, hogy esik, ha szekerce hull az égből. Azután, ilyen tekintélyes ur mint Hármas, aki olyan jól öltözködik, tisztességesen is gondolkodik. . . . Jaj volna, ha a szive nem igaz lenne. . . .

Egész nap ide s oda nézett a földre, mintha valamit elvesztett volna, de nem jutott eszébe, hogy mit. Soha elégedetlenebb nem volt egész életében; a munkásaival is éreztette. A kőhordó leányok dalolása nagyon boszantotta. Elcsititotta őket, pedig máskor maga is belevágott a nótába.

Estve elment a nyárfásba. Körülkerülte a házat, azután visszajött, leült a legkedvesebb nyárfája alá

Ez alatt játszotta Lidike a királynét. Itt koszoruzta, itt koronázta őt a szegény Dezső és adta az engedelmes jobbágyot. Ezek a rezgő levelek megsugják neki — kinek van igaza? Jogosak-e Egyed bácsi sejtelmei? . . . Tegnap mikor ide jött, hogy körülnézze a házat és meggyőződjék arról, megvannak-e a fák, nem dulta-e össze alatomos kegyetlen kéz Lidike álmai birodalmát, nem voltak ilyen sötét szinüek a levelek. Mintha egy éjszaka alatt a fű is megöregedett volna. A nap lement, az esti szellő meghüsitette a levegőt és ő mégis forrongást érzett ereiben. A munkában fáradt-e el, vagy a láz gyötörte? Nem tudta eldönteni. Mi hulhatott ki a zsebéből? azt is egyre kereste, Minden a helyén volt. . . . A szive olyan furcsán dobogott. A homloka csupa tüz. Hogy megijesztette ez az Egyed bácsi.

Ha Lidike szereti Hármast, hát szeresse, ezt gondolta magában és egyszerre minden ok nélkül eszébe jutott édes anyja. Az emlékezés elfogta szivét és kövér könyek hullottak arcára. . . . Most már tudja, érzi kit vesztett el. Senkit mást csak Lidikét.

Hát a gyermek-álmoknak nem lehetne szép nagyon szép folytatása. Nem, ez már tulságosan szép lett volna, ha a királyné fejére ő tette volna az arany koszorút. Ő a szegény Dezső, ki csak kegyelemkenyéren tengődött.

Megharagudott magára ezért a gondolatért és mintha megakarta volna semmisiteni, indulatosan tépett ki a földből egy marok füvet. Nem, ezt az éb-

redő lázadást nem fogja megtudni soha senki. Eltemeti ide a nyárfák alá. Halva született álomkép!

A nyárfalevelek megrendültek Egy régi mesét zúgott, a vizmorajjá zudult nyárfalevél rezgése. O beszélte — régen évek előtt, hol volt, hol nem volt, talán nem is igaz. Élt egyszer egy királyleány . . . a ki a pásztorlegénybe szeretett. . . . Élt, régen volt, talán nem is igaz. Hazudnak a nyárfalevelek is, ha azt rezgik, hogy ilyen történhetett.

Hiszen Lidike nincs többé, az nem futkos itt a nyárfák alatt, Lidikét elfeledte már Lydia.

Majd eljön férje karjain. Megérti-e, az a férj a mit a nyárfalevél beszél? Lehet, ki is fogja vágatni az édes emlékek álomhazáját.

Minden elalszik, ha alkony jő, miért virasszon a mult?

A pitvaron, az öreg Péter, unokáját térdein ringatva mesélt a kicsinynek a királykisasszonyról, ki a pásztorfiút szerette, és elhervadt volna, ha hozzája nem adják.

A felesége nem állhatta meg szó nélkül — szerette beszegni a más beszédét.

— Azután hiszi kend, hogy valaha a király kisasszonyok pásztorfiúkhoz mentek volna férjhez?

— Hogy ne hinném.

— Lári fári, még mesének se válik be.

— Ne politizálj, ha nem értesz hozzá.

— Valódi királykisasszony, csak a szivére hallgat, és a maga pásztorát nem engedi, mert minden

kisasszonynak meg van a maga pásztora — csakhogy nem ehez megy.

— Nem ugy hajlitják ma a kisasszonyok szivét, mint a mesében volt. Most, ki ki ahoz megy — a merre csak nézek úgy van — a kit nem szeret.

— Ilyent biz én a mi kisasszonyunkról nem is teszek fel. Ő csak a maga pásztorához megy, nem szinből de szivből. Áldja meg az Isten minden lépését.

— Hiszen ha be nem politírozták volna, neki is lenne olyan szive, mint a királyleánynak. . . .

— De neki nincs pásztora.

— Én meg azt mondom, hogy van.

— Azután ki volna az.

— Nem ki volna, de ki . . .

— Hát ki?

— Dezső ur . . .

— Ne, ne — mondasz valamit asszony. Ez a két fiatal, ha nem is tudja, de szereti egymást. Nincs még elég tudásuk hozzá, hogy kinyilatkoztassák. Majd kipattan ez magától.

— Van ám más baj is . . .

— Ugyan mi? A nagyságos urnak nincs más mentsvára csak a kisasszony. Gazdag férjet mentek keresni Pestre.

— Eladják szegényt, a hogy Mörös Egyed ur mondotta. Megromlottak az uj uraktól a régi urak is. Ma csak a mesében vannak már igaz és szép történetek.

A modern mesén a kis unoka elaludt, de annál jobban érdekelte az Balarcz Dezsőt. Lélegzetét elnyomva, egy fa háta mögé rejtőzve hallgatta azt s a szive azt kopogta: Hol volt, hol nem volt, élt egykor egy királykisasszony.

Ej, mese az egész. Még utóljára ő is elhiszi. Ki vele az agyból, az ilyen dőreségnek ott nincs helye. Verte, verte, de nem tudta kiverni, az álom erősebben befészkelte magát már a szivébe.

VI.

Reggel — a pihenő közben — Balarcz Dezső felkereste Mörös Egyedet. Az öreg úr már bejárta a határt, ott ült a szilfa alatt, cancelláriának nevezett padján a fa-asztal előtt és reggelizett. Fa tálból fa nállal frissen fejt tejet, fekete kenyérrel.

Kibontott levél hevert előtte. Már messzire jól oda kiáltott Dezsőnek:

— Jó, hogy jössz Dezső diák. Itt a levél. Barna bátyád irja. Bejelenti hivatalosan az esküvőt. Násznagynak hivnak.

— Elmegy urambátyám, reménylem.

— Nem én.

— Rosszul fog esni nekik.

— A mit főztek egyék meg. Nagyon kétes jellemü ember az uj rokon. Fényesen él, jár és kel és mindennap benne van az ujságban, az árverések között a neve.

— Ez még nem olyan égbekiáltó bün.

— Nagy bűn, kedves fiam, ha a más pénzéből élsz s adósságot csinálsz derűre-borúra. A kölcsönzés divata rontotta meg a világot. A ki először kért kölcsönt, azt le kellett volna fejeztetni. Jöjj ki a magadéból, de ne fényeskedjél.

— Talán nincs elég szerencséje.

— Sőt inkább, mert eddig nem akasztották fel. Ha kölcsön vesz valaki, az szégyen; ha nem adja meg, bűn. A meddig a takaró, addig a láb. Szeretném ezt a házasságot megakadályozni. Szeretném a családapák figyelmét felhivni ezekre az élősködő jellemtelenekre. Én abba a világba menjek be, a mely csupa élősködés, kijátszása a gyengébbnek? nem soha. A nők ma nagyon hibásak, hogy nem tanulják és nem is tudják becsülni a férfijellemet. Az egyszerü divatu emberre reá sem néznek, s a divatos gézengúz udvarlásnak nevezett hizelgő hazugságaiban gyönyörködnek. Jobb nekünk, fiam, itt Csolajton. Itt ezek a fák nem bántanak, nem csalnak meg, a madár nem szed rá, a felhő nem lop meg. Nem lehet azt sem elhinni, hogy ma szombat van.

— Talán nincs még ilyen sötét.

— Sokkal sötétebb van fiam Dezső, nem sokára éjvadja lessz. A szivnek az élethez, az emberek dolgaihoz nincsen köze. Most már elmondhatjuk a költővel, minek is van a szív?

Hasztóczyék nem ilyen sötétszinünek látták a világot a fővárosban. Sátán Domokos kölcsönhöz jut-

tatta Barna urat. Élte világát. Egész nap kereskedésekbe jártak, hogy a kelengye minél gyorsabban elkészüljön.

Azzal a kérdéssel, hogy a menyasszony és a vőlegény szeretik-e kölcsönösen egymást: nem foglalkoztak. Lydia engedelmes leánya volt apjának, egy kicsit hiu, szerette az ünnepélyes állapotot. Olyan előzékeny vőlegényt szemenszedve sem találhatott volna, mint Hármas Péter. Virág, vallomások, kirándulás, meglepetés ezekkel telt el a nap. Ki ért volna rá a szivvel bibelődni, messze fujt innen a csolajti szellő, a mely nem hazudik.

A társaságban, nem ugyan szemben — mert a jelen kornak a szembe beszéd nem erénye — de a hátok megett tárgyalták azt a kérdést: mi hozta össze és mire jó ez a házasság?

Sátán Domokos a szerző. Ezt nem tudják; ő a szinpadon nem, csak a szinfalak mögött jelenik meg. Hármas viszonya a pénzvilághoz, s a pénzhez közismert tény, tehát ő azért házasodik, mert pénzre van szüksége. Ezzel nem is bibelődtek, de annál többet Hasztóczyékkal. Némelyek azt tartották, hogy teljesen nincs semmijök; mások egy gazdag nagybátyáról beszéltek. Sátán elhirlelte azonban azt is, hogy kőszénbányákra alkalmas a birtok és most alakul erre a nagy részvény-társaság. Jövő héttől kezdve jegyezni lehet. Budapesten kevés Mörös Egyed van. Könnyen elhisznek akármit, ha valószinüen és tetszetősen van előadva. A kit nem érdekelt, az nem is szalad-

gált bizonyitékok után. Hasztóczy különben a börzén is nyert. Más név alatt játszik, mert mint magyar úri ember csak nem mehet oda, hogy az egész világ megtudja. Könnyü hiresztelni, csak jó talajon történjék a hitegetés. Tarokkon nyer a kaszinóban. Vasuti engedélyét szerencsésen adta el.

Sátán Domokosnak az volt a szenvedélye, hogy a semmit is summának hitesse el. Az nem művészet, ha valakinek tiszta telekkönyvre van hitele; hogy ilyen embernek szerezzen valaki pénzt, az közönséges favágás; de tessék annak, a kinek neve mindennap ott van az árverési hirdetések között. Üres konyhán jobban esik az étel. Földhitelintézetnél alig lehet valamit keresni, de a gavallér kölcsönöket felezni szokta az ember; a haszon fele egészen az ügynöké s a szégyen egészen a gavalléré; őt nem keverik a pörbe, mert korona-tanú.

Valóságos csábitás az a mit ő mivel: elcsábitja az adóst és a hitelezőt, előbb behizelgi magát, cukrot hord a gyermekeknek, bokrétát ő nagyságának, szinházjegyet, megtanitja valami különös jó ételre, pikans mártással frissen sülve tálalja a pletykát. Illedelmes, még éjjel is közli az uzsorás hölgyekkel ha valami történik, táviratoz, vagy express-tudósitást küld, az ő kliensei már jóval a kávé előtt tudják a botrányokat.

A milyen könnyelmüen keresi a pénzt, oly könnyen veri el; segít a felesége, Fatime is, aki a finom élethez nagyon ért. Estélyek, kirándulások, bál, hangverseny, kocsizás, és sok más egyéb divatos élve-

zet vannak napi renden. Ő fizet a titkos kölcsönzőkért és azok családjáért.

Ki hinné: milyen előkelők vannak a titkos uzsorások között? Birák, ügyvédek, orvosok, képviselők, papok, magasrangu tisztviselők, ezek feleségei, özvegyei, hugai, árvái. A pénzért az intézetek csak négy százalékot adnak; háromszázas kamatnál még ha veszt is egyiknél-másiknál, bőven hatvan százalék kerül ki.

Sátán Domokos és Hármas Péter jól ismerik őket és folytonosan ismerkednek velök. Van mindig eladósodott úr, költekezni szerető jónevü ingyenélő, ki odaadja nevét egy harmadrész haszonra s az egész botrányra nevet.

Hány van a kinek jól szolgál a szerencse; az utolsó tiz forintosával odáig emelkedik, hogy versenyistállóra tesz szert, azután igazgatja a nagy világ hangulatát és irányt adva szerepel az irányadó körökben.

Régebben fiatal pazarlókat idomitott és most lovakat idomít; hajdan embereket tett lóvá, most lovakat emel értékre. Idők folytán egy kicsit olvas, egy kicsit hall és jól tudja hátrányait palástolni és előnyeit kidomboritani. Elhiszik róla, hogy okos ember, miután azt, hogy nem okos bebizonyitani felesleges; elfogadják véleményét, még vezércikkeket is hirdetnek tőle a falragaszokon.

Hasztóczy Barnabást igen jó anyagnak tartotta Sátán Domokos; megnyerő külső, előkelő modor, a ruházkodásban talentum, fellépése bátor, a kis falusi

máz csak fokozza a bizalmat. Olyan anyag a mit megkell becsülni, s a befolyásos köröknek felhasználni.

Mi kell a sikerhez? Semmi egyéb, mint egy kis szerencse és az ő közbenjárása. Nem nagy tudomány, elég ha valaki ismeri az embereket. Megfigyelés ez az egész; a béka nem repül, de ugrik, a fecske beleérinti ugyan szárnyait a viz tükrébe, de nem uszik; halat fán még nem látott, farkason nem futtatnak, lóra nem vadásznak. Az emberiség egy osztás kártya; tudni kell mi a hetes és mi az ász rendeltetése. Ügyes ember rosszabb kártyával is nyer, a szórakozott veszt. A szórakozottság átka az embernek. A pacsirtaszóból is lehet annyit tanulni, hogy azt pénzre váltsák. Az árnyékot is leszámitolja, az a ki nem aluszik.

A titkos pénzvilág igen előkelő kerete volt a Hármas, Hasztóczy, Sátán társaságnak. Ott van p. o. az öreg Oszla Laji ő méltósága. Van vagy hetvennégy éves s vegyüléke a gigerlinek, dandynak és arszlánnak. Parókája annyi szinü a hány vonása van a lelki ismeretének. Minden humanus intézetnek pártoló tagja. Miért, azt senki sem tudja; — legvalószinübb, mert ott van sok tekintélyes tagja a társaságnak. Kezdik róla azt is elhinni, hogy rokon, mert pertu — még pedig kölcsönösen pertu a 17 éves grófokkal és bárócskákkal. Az öreg urhölgyek s a fiatalabbak is Lajinak szóllitják; majd összeroskad egy mantil alatt, de szivesen hordozza.

Hármasért, Sátánért meg is halna, ha nem félne

a haláltól. Milyen jó tanácsot adott neki ez az ügyvéd. Egy külvárosi háza alig jövedelmezett pár száz forintot; vettek néhány zsup szalmát, kiadták munkás lakásoknak és most bőven osztja a szegények verejtéke a jövedelmet. Sátán a házfelügyelő. Jól osztja be a méltóságos úr ügyeit. Minden héten egy-két forintot kaphatnak kölcsön tiz krajcár potom kamatért. Jótékonyság, nagy jótékonyság, hirlelteti is egyik eszköze: a kőnyomatu lapok utjain, hogy őméltósága mennyi jót tesz a szegényekkel, segít az éhen-halón jó zálogra, jó kamatért.

A tábornokné oszlopos tagja a társaságnak; irányadó, elitéli azt a fiatal embert, ki keztyü nélkül táncolt egy leánynyal; Lili grófnőt, mert megengedte, hogy valaki a fülébe sugjon. Valóságos rögtönitélő biró, ki maga vádol és azonnal itéletet mond. Indokai között ott van, hogy ez az ő korában nem történhetett volna. A tábornokné hivatalnokokkal dolgozik. Házát jutányosan adta ki az államnak, ugy is van az államnak elég terhe. Azt Sátánon kivül senki nem sejti, hogy a mit elveszt a réven, megnyeri a vámon. Az illatos szekrénykét, ha valaki megvizsgálná, nem azt találná, a mit a férjét ma is gyászoló özvegy hirdet: nem a boldogult tábornok szerelmes levelei vannak ott, hanem váltók, kötelezvények a jutányosan kiadott házban dolgozó szegény hivatalnokoktól, és olyan kötelezvények, miket előléptetések kieszközléséért kapott.

Az apát úr katonatiszteket szeret kisegiteni a

pillanatnyi zavarból; a biró úrnak a gavallérok a kedveltjei; a tanácsos és neje az ipart és kereskedelmet boldogitják.

Meg van a Sátán parthiejához a hetes, nyolcas kilences és tizes, valamint a többi kártya is.

Hasztóczyt valamennyinél bemutatta Sátán és sikerült a pillanatnyi zavar ürügye alatt kisebb és nagyobb összegű kölcsönöket felvenni. Sátán, az ő kedves sátánjok s annak drága Hármasa bizonyitott, tehát nem tagadhatták meg.

Lydiát Sátánné vezette be a társaságba és azonnal nagyon megszeretették. Ez a falusi leány őket bizonyára nagyon előkelő magaslaton látja.

A kármerre jártak, nem hallott mást, mint hogy Sátánt dicsérték. Egy kicsit sok is volt már a manna.

Eszébe jutott a bátyja intése. Mörös Egyed, mikor a szilfa alatt az öreg urat cancelláriájában felkereste, azt mondta, hogy óvakodjék attól, a kit mindenki dicsér. Ez a társaság, melyben ő élt, most felségesen tudott dicsérni, mintha megrendelésre dicsérnének.

Mörös Egyed azt tartotta, hogy a ki mindenkit dicsér, annak sok söpreni valója gyült össze a háza előtt: attól fél, hogy rá kerül a rúd, és az ő szennyeséről kezdenek beszélni.

Néhány nap óta vágyott haza az ő nyárfásába, a mit kivágtak volna szentségtelen, kegyetlen kezek, ha nem veszi meg a szegény Dezső. De ni ni, azt a fiút meg sem hivták az esküvőre. Közölte atyjával.

Hasztóczy végtelenül izgatott lett és soha oly szigoru hangon nem beszélt leányával: Lydia csak nem akarod, hogy egy kömivest hivjunk meg.

— De atyám, rokonunk, ki velünk jót tett.

— Lydia, te most a nagy világba lépsz. Ne légy ilyen érzelgős. Holmi kicsinységek ne hassanak meg. Én is fizettem már adósságot. Hát nem emlékezel, hogy Dezső mindent nekem köszönhet. Én nem üzérkedem a hálával, de helyzetünket, előkelő állásunkat gyengitené az ilyen malteros rokonság.

— De mikor ő olyan jó fiú, legalább a templomba jöhetne el.

— Küldj neki egy meghivót.

— Küldök, hiszen ő sokkal szerényebb, minthogy eljönne.

Lydia rögtön cimezett egy meghivót és elküldte Dezsőnek. Neki sejtelme sem volt, hogy Dezső, ha ő otthon nincs is, ott érzeleg a kedves nyárfák között és mereng azon a régi mesén, hogy: volt egyszer egy király lánya.

A szegény Dezső előtte eddig csak szegény Dezső volt. Nem gondolt arra, hogy ennek a fiúnak is lehetnek olyan álmai, a mikről maga sem tud semmit.

Lydia elfelejtette Lidikét. . . .

Atyja elkényeztette s még jobban az a társaság, melybe Budapesten került. Kedves, megnyerő modoru leány volt, sok tekintetben eredeti. Valódi

cukros báb, tündér egy meséből, ki nem veszi észre, hogy szövik körülötte a hálót.

Csupa önérdekből éltek ezek az úrhölgyek és úrnők; kiszámitották előre minden cselekedetöket és csak akkor tettek valamit, ha az hasznos is volt. Még a mosolygásuknak is kamatot kellett hozni, a könyeiket megfizettették.

Lydia nem vette észre mi történik körülötte. Anyja is leány volt előbb, azután asszony lett. Ez az ő rendeltetése is. Szerette, megszokta az előkelő életet. Közönséges, egyszerü embert alig ismert, atyja csak a nagy urakat és a nagyvilágiakat szerette. Hasztóczy Barnabás, akárhogy meg volt szorulva, mindig uriasan élt.... Ha jó modora, sima magaviselete van valakinek, az elég ahoz, hogy vele társalogjanak. Nem rendőr ő, hogy valakinek előéletét vagy pénzforrásait kutassa. Az a felelős, a ki neki valakit bemutat.

Lydia nem kifogásolhatta Hármast, mert benne minden megvolt a mit atyja kivánt. Ő leány, neki kötelessége, hogy atyjának szót fogadjon. Jobban ismeri a világot, szereti őt, s ez elég arra, hogy bizzék benne.

Hármas Péter, a hol csak lehetett kitüntette menyasszonyát. Mikor erre a légies teremtésre nézett, valami vád kinozta a szivét és megkérdezte önmagától, hogy van-e joga ezt a légies teremtést az ő viszontagságos életéhez láncolni. Szereti-e? arról nem igen lehet beszélni, mert ő nem ért rá arra, hogy

ábrándokkal töprengjen. A fényes és kényelmes megélhetés küzdelmei, tervelései lefoglalták minden idejét.

Ez a leány megérdemli, hogy becsülje. Ezt el is határozta magában, sőt minél jobban ismerte, annál inkább szánta. Egyik percben arra határozta magát, hogy bevallja egész helyzetét és felmenti Lydiát. Ámde Sátánnal közölte a dolgot s ez, a ki úgy uralkodott rajta, mint király az alattvalóján, szétüzte aggodalmait.

— Ej-ej, kedves doktor, milyen gyermek, hát csak nem akar szerelemből házasodni. Az ilyen házasságok szerencsétlenül végződnek.

— Ez is úgy fog . . .

— Sőt inkább fényes eredményeket jósolok Emelkedés a közbecsülésben, a hitel izmosodása, a bizalom erősödése és sok előre láthatlan haszon.

— Beszélni sem tudok ezzel a leánynyal.

— Azután miért nem, ha szabad kérdeznem kedves doktorom?

— Teljesen gyáva vagyok, ha együtt vagyunk. Eddig még kerültem, hogy valahogy négyszem között találkozzunk. Tudja-e, Sátán barátom, ez a leány sokkal müveltebb mint én. Kérdezősködik erről, arról, a miről nekem nincsen fogalmam. A legerősebb prokátor sem szorit úgy sarokba perbeszédével.

— Előitélet. Azután, ha olyan dolog kerül szőnyegre a mihez nem értünk, azonnal félre lehet vinni az éneket, az az vegyük le a tárgyat a napirendről

Sokat ne törődjön a kisasszonynyal. Csak mielőbb megkell esküdni.

— Én félek ettől a végzetes lépéstől.

— Bátorság, kedves doktorom, igyekezzék sokat és jól mulatni. Bucsuztassa el a legény-életet. Nem jó, ha az ember egy tárgy felett nagyon sokat gondolkodik. Igen szép üzletek vannak kilátásban.

— Mindig ezek a kilátások.

— Egyszer csak bevág; azután visszavonulhatunk a falusi birtokra. De bocsánatot kérek, mennem kell. Fontos, halaszthatlan ügyek.

Az ügyvéd egyedül maradt. Kezébe vette Lydia arcképét és nagyon sokáig nézte arcvonásait. Az élőeredetire nem mert még ily hosszan nézni. Valóban kellemes kis teremtés, ki tudja, hátha jól végződik. Most legalább lessz a kiért éljen, mert eddig csak céltalanul vergődött.

Miért ne vágná ő magát keresztül az életen. Kollegái sorában sok van, a ki ma fényes körülmények között él, és nálánál sokkal zaklatottabb állapotban kezdette.

Komolyobban veszi az életet, mert Lydia ezt megérdemli. Gyorsan átnézte leveleit, a tárgyalási naplót, a segédekkel értekezett és felkereste Hasztóczyékat.

VII.

Hasztóczy nem volt otthon. Néhány képviselő barátját kereste fel. Lydia fogadta. Barátságosan kezet nyujtott vőlegényének és megkinálta, hogy üljön le. Az első kérdések nagyon könnyen kerekedtek: Nincs itthon apa, hova ment? Lydia a közönyös kérdésekre, közönyösen felelt. Most egy nagy hallgatás következett. Lydia csengetett. Bejött a szoba-pincér. Átadta a leveleket, küldjék postára.

— Levelek? — kérdé Hármas Péter.

— Igen levelek és meghivók. . . .

— Esküvőnkre. . . .

— Esküvőnkre.

— Két hét mulva lessz.

— Két hét mulva.

Megint megakadt a társalgás. Nem volt szó arról, hogy várják azt a boldog percet. Nem tekintgettek sóhajtozva egymásra. Egy cseppet sem hasonlitottak a vőlegényre, vagy menyasszonyra. Alig volt mondani valójok.

Hármas ujra megszólalt:

— A butorok készen vannak, minden úgy van, a hogy Lydia rendelte.

— Nagyon figyelmes, kedves Péter. . . .

— Igaz — kérdé kissé élénkebben — Csolajtról nem jön senki?

— Hát Egyed bácsi, hisz ő lesz a násznagy.

— Nem jön el. . . .

— Miért?

— Egyed bácsi egyszerüen visszautasitotta a kérésünket.

— Ezt nem értem.

— Már öreg, nem szereti a társaságot és a mai embereket. Ott él emlékének.

— Van neki emléke?

— Van, egy nőt szeretett — a kinek soha sem mondta meg, hogy szereti.

— Nagyon érdekes.

— Mörös bácsi azt hiszi, hogy a legszentebb érzés az a mit titokban tartunk, a miről nem fecsegünk. Nagy poéta az öreg úr.

— Talán verseket is ir?

— Nem, csak átérzi, egész lelke — akármilyen bárdolatlannak tetszik is ő egészben — csupa költészet. Azt mondja, költészet nélkül az élet füszertelen. Ön is szereti a költészetet.?

— Én, én . . . hebegte zavartan Péter — erre még nem gondoltam. Igen kevés verset olvastam az életben.

— Nem az a költészet a mit olvasunk, hanem a mit érezünk.

— Igaza lehet, Lydia, de én mással foglalkoztam.

Bámulva néztek egymásra. Pétert meglepte, hogy milyen érdekes ez a leány, Lydiát megdöbbentette az, hogy vőlegénye csak ily ridegen veszi a költészetet, tehát az ő élete is füszertelen.

Milyen messze vannak egymástól Hol van az az összhang, mely kiegyenliti az ellentétes gondolkodást. Most látták, hogy egészen idegenek, kiknek közeledni kellene, — mert akkor szivök és lelkök soha sem találkozik. . . .

Itt ülnek, két héttel esküvőjök előtt és vontatott a társalgás. Szerencse, hogy nincs tanú. Péter valóságosan epekedett egy látogatóért. Lydia is kellemetlenül érezte magát.

Olvasott róla, de beszélt barátnőivel is, kik lázasan festették le menyasszony-érzéseiket. És ő unatkozik a vőlegényével, két héttel esküvője előtt. Félni kezdett attól az embertől, ki ily hideg, mikor álmodni kellene a jövő boldogságról. Miért nem beszél, miért nem ismerteti meg szivét és lelkét. Hol marad a vallomás, az aranyos ábránd?

Közönyös térre menekült Péter:

— A napokban már meg kell rendelni a virágokat és az ebédet! Mik a kedves virágai?

— Minden virág. Legjobban szeretem a mezei virágokat, oda haza mindennap szedtem a szegény Dezsővel.

— Ki az a szegény Dezső?

— Hát nem ismeri, Balarcz Dezső . . . az én játszópajtásom.

— Az a ki kőmives lett, — szólt fitymálva Péter, s az a hang, melyen szólt nagyon rosszul esett Lydiának.

Uralkodott magán, hiszen az apja is csak igy tekinti azt a ki dolgozik és a saját szorgalmából gyarapodik. Nem árulta el bosszankodását és ridegen felelt Péter kérdésére.

— Igen — rokonom az épitőmester, a ki az én gyermekkori álmaim emlékeinek őre. Meglátja, hogy esküvőnkre Dezső igen szép mezei virágokat fog küldeni, azokról a helyekről, hol együtt játszottunk. Én *voltam a királyleány* és ő a pásztor. Szegény Dezső!

Megint elfogyott Péter mondani valója, de szerencsére megérkezett Hasztóczy. A költészet nem kinozza többé Pétert. Itt vannak készletben Barna urnál a mindennapi politikai kérdések. Megint bevonul ide a tárgyakat csak úgy kinálgató divat-sablon. Ehez nincsen semmi köze a költészetnek és az ábrándnak. Ez a csengő, pengő való, — nem arany, hanem a sokat koptatott rézfillér.

Egy törvényjavaslatról volt szó. Talán az útkaparók fizetésének emeléséről Nagy eredmény — a ház egyhangulag fogja elfogadni. Ez azután derék. Azt is elragadtatva adta elő a nagy politikus, hogy a miniszter fogatánál jobban hajtott az ő bérkocsija. A szivarjaival meg épen lefőzte az egész folyosót. Ilyen szivar-forrás. Hol veszed? Mondd meg. Párt-különbség nélkül ostromolták érte.

— Apropos! Lydia házasságához is sokan gratuláltak. Egészen meghóditottad a parlamentet. Jól tudsz beszélni, kedves leányom. Ugy-e nem jutottál szóhoz Péter?

— Elég élénken társalogtunk.

— Ugy-e, hogy milyen kis fecsegő az én leányom?

— Lydiával élvezet társalogni.

— Meghiszem azt.

— Pörbeszédet is mond helyetted.

— Megdönthetlen pörbeszédet.

— Azt bizony, a mit nem lehet felebbezni. Hiába, ő az én leányom és bennem is nagy szónok veszett el. Lehet, hogy az őszszel beválasztatom magam, de annyit még sem beszélhetek már mint beszélhettem volna, pedig tele vagyok eszmével; mind a legjobb eszméimet veszik el ezek a vezérek. Mire odaérek már mind elmondják. No, beszéltem nekik ma eleget. Csak ugy bámultak, jöttek kezet szoritani és azt kiabálták, hisz ez programm — még pedig mentő programm. Hiszem is, hogy a főispán már megkapta érdekemben a titkos rendeletet.

Hasztóczy Barnabás a tükörből beszélt. Ez volt a szokása; ezért nevezte el Mörös Egyed tükör-embernek. Akár szólt, akár evett, mindig nézte magát. És ha tükör nem volt előtte, az üres falra nézett, és úgy egyengette belőle magát, mintha tükör lenne, olyan élénken tudta azt oda képzelni. Cáfolhatatlan káprázat volt. Álmában is mindig azt látott. Még meg volt elégedve magával, pedig elhaladta idejével már a hatvanadik esztendőt. Nem hitte, hogy negyven évesnél idősebb; mindig arról beszélt milyen jól érzi magát. Álmai csupa üzleti álmok. Megesküdött

volna rá akármikor, hogy a repce, vagy a dohány beütése nélkül is van még más szerencséje az embernek, csak találkozni kell vele.

Elméletben a gazdálkodást is üzte, különösen városban, mert ez emeli a tekintélyt. Hiszen az első kérdés az: Volt-e eső? Milyen a termés? Mikor erre felel, ő nem hétköznapos feleletet ád, hanem a tekintélyt a legkurtább feleletben is bemutatja.

Pedig még az esőt is tükörből nézi; ha buzaszemet vesz a markába, azt is úgy tartja, hogy lássa a tükörből. Különben a női hiuságnak hevesebb ostorozója nála nincsen. Izgat a nők ellen, de az első szempillantásra meghódol.

Ilyen volt Hármas leendő apósa. A nagy ember, a magát kitünőnek tartó apa, kinek a váltóján ott van a leánya és veje is. Az a fő, hogy pénz legyen. Megszorult embernek nincsenek jó gondolatai.

Igen tetszett saját magának: azért nem ismert mást. Hármas dicsérte, bámulta őt, ő rajongott a hódolóért és bámulóért.

Nem tűrte a korholást . . . Kerülte Egyed bácsit. Félt attól a tükörtől, mit az öreg úr tart eléje. Ki is jelentette, hogy ő modern ember; szakitott ősei hagyományával. Nem ósdi, elmaradt ember. Mit merengjen ő sokat a multban. A magyar haladjon, tanuljon. A külföld példáján okuljunk.

Szóval Barna úr a szavakban Nábob, a tettekben Lázár. Nagyokat szól, de már negyven éve csak készülődik, de nem cselekszik.

A nőnevelésről is saját külön nézetei voltak. Nem abból áll a nő hivatása, hogy süssön, főzzön, kössön, varrjon. A nő, ma munkatársa a férfinak. Egy úri leány legfőbb tudománya az, hogy reprezentálni tudjon. A kit nagyvilági hölgygyé nem nevelnek, az utjában van a férje haladásának. Jó pogácsát a szakácsné is süthet; de a miniszternének nem kell pogácsát sütni. A nő tanulja szorgalmasan a politikai ismereteket, nemzetgazdaságot. Ha vannak államférfiak, legyenek államhölgyek, kik segitsenek férjeiknek a politikai sikerek elérésében. A képviselő, az ügyvéd, az orvos, a mérnök, a pénzügyek emberének felesége, tudjon valamit férje állásából is.

A tábornokné a szokott seançe-okon tapsolt, mikor Barna úr igy beszélt. Ha rajta áll, úgy Hasztóczy már régen miniszter és vele kitünő üzleteket köt. Vállalatai, gyárai lesznek. Milyen csatákat nyer ő az üzletekben, mert ő arra született. Egy üzlet-nyereség, csata-nyereség, csakhogy nemesebb, mert nem kerül annyi vérbe. Igaz, vannak egyes érzelgősök, kik ha balul üt ki a vállalkozás, vagy nem tudnak fizetni, öngyilkosok lesznek. Ezeknek nincs mit keresni a világon; jó, ha selejtezik az emberiséget.

Lydia nem tudta átérezni ezeket a társadalmi tételeket, nem értette meg ezeket a lelkeket, kikben nincs költészet, de ő kész volt minden áldozatra, hogy atyját hivatásában segitse.

Most kezdette belátni milyen bölcs ember Egyed bátyja, ki mikor bejárta az erdőt, mezőt, a cancellá-

riájában a szilfa alatt előveszi kedves költőit, olvas belőlök és azután beedzi szivébe a verseket. A legutolsó béresben is azt keresi van-e szivében költészet? A ki nem érzi a költői hangulatot, ha bár nem is tudja mi az, az nem jó ember.

Miért szakitja le a gyermek a virágot, miért figyeli a madárdalt, miért nézi a pásztor a csilllagot, vagy semmi oka nincs annak, ha megszólal a furulya vagy a dal?

Mindnyájan költők vagyunk, csak nem tudjuk kifejezni. Egy dal megbénitja a bűnös kezét. A betyár, bünei felett nótában kesereg. A föld népe látja a zsenge vetést, áhitattal telik meg kebele. Valami olyant érez, mit ő szavakkal nem mondhat ki; de ha valaki úgy mondja a mint ő érezi, a magáénak tartja. Ez az én nótám. Mennyire elring az egyszerü ember lelke a meséken.

A költészet az élet balzsama.

És ezek az emberek tömjénezik a pénzt, de irtóznak az élet balzsamától.

Az öreg Mörös megjutalmazza azt a leányt, legényt vagy fiút, a ki egy nótát szivből dalol el. Vigyázzatok, ne veszitsétek el dalaitokat, ez a szegény ember kincse. A ki a dalt nem szereti, az nem szereti Istenét sem.

Ha Csolajton valaki lopott, vagy más bünténynyt követett el, rögtön meghozta az itéletet: Sohase hallottam dalolni. Az öreg úr maga is tanitotta a népet dalolni s ha egy-egy igazi nótát hallott, azt Dezsőnek

fel kellett irni a könyvébe. Ha cselédet fogadott, azt kérdezte: tudsz-e dalolni, mi a nótád? mert még a harang is keveset ér, ha nincs nótája. Vasárnap délutánonként a szegény Dezső az öreg úr cancelláriájában a szilfa alatt, el-el merengett a költészeten és megtanulta élvezni a költői szépet.

És Lydia nem tudta annyira elfeledni Lidikét, hogy meg ne borzadjon attól az embertől, kinek szivében egy parányi költészet sem él.

Ehez fogja láncolni életét. Szeretett volna menekülni, messze-messze, de hát a saját sorsánál jobban szerette az atyja sorsát.

Hármas Péter csodálni kezdette menyasszonyát, a ki az emberekben a legelső szép sajátságnak a költészetet tartotta. Ő eddig minden versfaragót lenézett, a kik kopott, szegény emberek és mégis olyan büszkén járnak az utcákon ..... s lenézik a fényes közönséget.

Ezt ő soha nem értette.

Nincs ideje hozzá, hogy a mit elmulasztott, azt helyre pótolja, s ha fantaszta is egy kissé a menyasszonya: nem háborgatja, zavarja ábrándjait, de részesülni sem akar azokban.

Közölte a társalgást még az nap Sátánnal. Ennek mindenre volt biztató szava, erre is akadt:

— Ne busuljon, kedves doktor, annál jobb, ha versekért rajong ő nagysága; kevesebbet kell vele foglalkozni és kevesebbe kerül. Egy pár szép verseskönyvet árverésen is lehet venni, azután hadd nézze a szép

vidéket. Néha én is olvasok; sokat az olvasásra nem adok, de pihentet.

— Ártatlan mulatság.

— A feleségem nagyon szeret olvasni, de én elalszom mellette.

— Nem érünk mi ilyenre, Domokos barátom.

— Az ember akkor járjon templomba és akkor olvasson bibliát és egyebet, ha megöregszik. Most a pénzt számláljuk.

— Ha lehet.

— Minden lehet, ha bátrak vagyunk. A félelem az igyekezet kerékkötője.

— Sátán, ön nagy ember.

— Meghiszem azt. Nagyobb vagyok a kornál.— Hasztóczy úrban szónok, bennem pénzügyminiszter veszett el.

— De mi lessz most? Itt az esküvő, alig van egy nehány forintom, pedig 3—4000 frton alól nem foghatok hozzá.

— Ennyi a legkevesebb, e mellett egy évnegyedre rendbe kell hozni a váltókat. Ne kezdődjenek végrehajtásokkal a mézes hetek. Csak néhány hónap és ha beleülünk a csolajti birtokba, máskép beszélünk.

— Sátán barátom, én azt hiszem, hogy az én házasságom füstbe megy.

— Az lehetetlen. És ugyan miért?

— Igen kellemetlen ügy merült fel.

— Kellemetlen ügy. Mi az a kellemetlen ügy? hát csak először van? A baj ragadozó állat, annak konc kell. Adunk neki rágódni valót. A civilizáció annyira haladt, hogy nem a tigris tépi össze az embert, de az ember a tigrist.

— Ne higyje, hogy ez valami pénzbeli kalamitás.

— Akkor szüret.

— Nem úgy van, mert ez lovagias ügy.

— Csak?

— Igen, de a kivel összetűztem, az becsületbiróságot kér.

— Tessék . . . nem vagyunk üveg alatt, dobálhatjuk a cserepet.

— Sátán, ne legyen elbizakodott, az ördög ébren van.

— Azért virraszt a sátán.

— Oda nem férkőzik. . . .

— Mindenütt átfér — ismeri a régi mesét — az aranyzsákkal terhelt teve.

— A tűfokán is, de itt nem.

— Azután ki az a hires ember, kinek annyi sok a becsülete, hogy a másét kifogásolja?

— A dolog furcsa. Tegnap kártyáztunk és én nyertem. Legtöbbet vesztett Érhedy Tibor, kit annyiszor segitettünk ki. A játék hevében valami furcsa megjegyzésre vetemedett. Én visszautasitottam, ő erősebben felelt. Rendreutasitottam. Erre ő valami

cimekre ragadtatta el magát. Én elégtételt emlegettem; ő kijelentette, hogy erre képtelen vagyok.

— Ő?

— Igen ő. . . .

— Hát ez is mer beszélni? legyen nyugodt az ügyvéd úr, rendezem az ügyet.

— Erre még egy sátán sem képes; a fickó sok féle dolgainkat ismeri.

— Biztositom, hogy megverekszik vagy visszavonja szavait.

— Késő, mert holnap délután a becsületbiróság összeül.

— Akkor a teve, a becsületbiróság tagjai közé buvik be.

— Egy becsületbirósági itélet épen elegendő lenne, hogy tönkre tegyen.

— Én is ott vagyok a játékban. Majd megkeverem öket, jó?

Hármas Péternek igen sok ellensége volt. Nagyon irigyelték, hogy ő a felszinen tud uszni. A kiktől kártyán nyert, azok régen készülnek tőrt vetni. Érhedy Tibor hires stenker ember volt. . . . Sok szerencsés párbaj tette hiressé a nevét, különben kifogástalan gentleman, mindössze azt nem lehetett felfedezni, hogy miből él. Maga is verekedett, de a becsületbiróságoknak is keresett tagja volt. Nem válogatta, hogy jusson pénzhez. Furcsa eszközöket használt fel, de nem merték bolygatni, annál kevésbbé, mert nagyon sokan szerzik merészen a pénzt, de a

kinek az eszközeit, a forrásait föl nem fedezték, erkölcsbiró, mert mindenki erkölcsbiró ma, még ha ludas is.

Az öreg Mörös szerint azok a veszedelmes emberek, kiknek a csalfaságait föl nem fedezték még. A leálcázottak már nem ártanak az álarcos korban annyit, mint a le nem álcázottak.

Ez a jelszó, — a mit hangoztatni kell — le az álarccal! Szünjék meg a szembekötősdi. Az egészséges embertől elválasztják a beteget, válaszszák el a bünöst, az arra hajlandót a becsületestől.

A csolajti öreg szavai azonban csak elhangzanak a pusztában. Ki figyelne ilyen szavakra? A tükör-emberek csak kivülről nézik magokat.

A lapok röviden emlitették a kinos feltünést keltő ügyet, elég kimélettel csak a nevek kezdő betüit adva. De azért mindenki tudta, kiről van szó.

Sátán, Hasztóczynak úgy magyarázta meg a dolgot, hogy a fráter Lydia kisasszony nevét vette könnyelmüen ajkaira s a becsületbiróságra csak is gyávaságból hivatkozik. Ismeretes hencegő, a ki művészettel szeret visszavonulni; majd meglátják mi lesz belőle, mert az urfi házatájéka előtt sok a szemét.

Nem lesz belőle semmi baj; elintézik szépen és pedig két féliv papiroson, azután megjelenik néhány nyilttérben a lovagias elintézésről szoló közlemény.

Csináljon a mit tetszik, Érhedy Tibor úr jeles visszavonuló. Ha nevét bizonyos párbajügyeknél forgalomba nem hozza, kimegy a divatból és ha a

divatból kimegy, úgy mehet vissza dijnoknak, eljátszotta a szerepét.

Hasztóczy ajánlkozott, hogy szivesen részt vesz a becsületbiróságban, majd ő megbuktatja a cselszövényt. Sátán lebeszélte; nem szerette volna, ha Hármas életéből bizalmas részleteket ismer meg a jövendő após.

Lydiát meghatotta az eset. Még is szép, hogy pártját fogja és olyan semmiségért, a mit elkellett volna hallgatni. Hiszen abban semmi sincs, ha Érhedy azt tartja, hogy a keringőt rosszul táncolja.

Még igaza is lehet.

Nem azért volt nő, hogy ne érdekelje őt egy párbajügy, mely értte kerekedett. A tábornokné mindjárt meglátogatta, a mint az ujságból olvasta a felmerült lovagias esetet.

— Valóban boldog édes Lydia . . . ilyen szeretet, nem is hittem erről az ügyvédről.

— De miért kockáztatja magát. . . .

— Miért? mert szeret.

— De hát veszedelmes vége is lehet.

— A ki nemes ügyért verekszik, annak fegyverét a szerencse vezérli. Meg kell tanitani ezt az ingyenélő Érhedyt, a kinek sportja a nők sértegetése.

— Mást is megsértett?

— De meg ám, képzelje csak engem öreg Kajdácsnak nevezett és tudja-e miért?

— Nem.

— Azért, mert néha-néha egy-egy élénkebb szinecske is kerül az öltözékembe. Nem égbekiáltó bün-e egy nőt ezért kajdácsnak nevezni. Hát miben hasonlitok én a kajdácshoz, én a hős özvegye?

— Nem kell ezt olyan komolyan venni.

— Nagyon is komolyan. Ha nem találkoznának ilyen bátor lelkü lovagok, az e fajta Érhedyek még jobban sértegetnének.

— Biz ez nem szép.

— Fel kellene oszlatni az országgyülést, ostromállapotot hirdetni olyan országban, hol egy tiszteletreméltó nőt kajdácsnak mer egy semmi ember nevezni. A biró nem itélné meg a sértést, mert az is csak fiatal nőknek fogja pártját.

A tábornokné oly sebesen legyezte magát, hogy legyezője veszélyben forgott, pedig e nélkül nem tudta teljesen megmutatni haragját.

Hiába csendesitette Lydia.

— Ne haragudjék, kedves néni.

— Haragszom, haragudni fogok, mig csak az élők sorában látom ezt a haszontalan lényt.

A tábornokné azért nem szenvedhette Érhedy Tibort, mert ez olyan üzletbe vitte bele, a hol vesztett, és erről kávéházban, nyilvánosan élcelt s ki nevette a vén kajdácsot.

Lydia kicsibe mult, hogy el nem mosolyogta magát a tábornokné kesergésén, a ki hatvan éves létére is csakugyan szerette az élénk szineket és azt hallotta róla, hogy titokban férjhezmenetelről is ábrándozott

és számitott Érhedyre. — Mi az a tizenöt év különbség, nem számitanak a redők, ha a sziv üde....

A tábornokné, mikor Lydiától elment, sorba járta ismerőseit, hogy hangulatot teremtsen Érhedy ellen. Az egész fővárosban a párbajról beszéltek. Némelyek csak könnyebb fajta, nyilttérrel végződő ügynek vélték, mások fogadtak a halálos kimenetelre.

Mindenesetre pisztolypárbaj lesz, erős feltételekkel. Két-három golyóváltás, kis távolság, komoly töltés.

Az egyik halva marad ott.

A közéletet alkotó társaság két táborra oszlott; a férfiak Érhedy, a nők Hármas mellett ütöttek pártot. A menyasszonyáért állt ki. Valószinüleg kiállás lesz; felkeverik a könnyelmübb tévedéseket; melyik fiatal embernek nincsenek tévedései? Nem szabad nagyon komolyan venni. Hirek keltek, szálltak. Hármas csinosabb Érhedynél, fiatalabb és kevesebb a büne, a mi van az is csak inkább ráfogás. Adóssága mindenkinek van, Mörös Egyeden kivül mánem tartja szégyennek az adósságcsinálást. Hát a papa nem vett fel tavaly egy kis báliköltségre kölcsönt? A mama folytonosan tartozik a füszeresnél, meg a divatkereskedésben. Az ékszerész kontójáról a papa most sem tud semmit; tavaly is a tábornok néni fizette ki, úgy szedték el lassanként a konyhapénzből.

Az esti lapok már a neveket teljesen közölték; már tudták hogy a becsületbiróságban egy szol-

gálatban nem levő őrnagy — és az arisztokraciától külön élő — *nyugdijazott* gróf is részt vesz. Mind a két fél beadta irásban a vádakat. A tanácskozások s a bizonyitások már folynak. Védelem és vád kiméletlenül tüzes.

Hasztóczy izgatottan várta az eredményt; nem sokat adott az úgynevezett kifogástalanságra; de Hármas párbajképtelensége kellemetlenül hatotta volna meg.

Sátán nyugodtan dörzsölte kezét.

Ő már elintézte az ügyet. A becsületbiróság többségét megnyerte, fegyver-birósággá alakulnak, kimondják, hogy meg kell verekedni, könnyü feltételek mellett.

A levegőben sok golyó el fér; tudják már a fegyvereket úgy tölteni, hogy nem ütődik a golyó az emberbe.

Mikor Csolajton Egyed bácsi a szilfa alatt levő cancelláriában Dezsővel az ujságot olvasta, a szegény Dezső nagyon megijedt. Ez a jó fiu önzés nélkül óhajtotta Lydia boldogságát! ha kell a saját szive vére árán is. Mi történik vele? Nem éli tul a vőlegénye halálát.

— Öcsém! Szegény Dezső! — dörögte az öreg úr, — ne félj, ma játékot üznek mindennel, még a lovagiassággal is. Politikai pártok ütközése nem komoly, a mit az emberek irnak nem komoly, a párbaj meg éppen nem az. E fajta emberek, mint Hármas Péter kibujnak ez alól is, mint minden más kötelesség alól.

— No, ha ő nem veszi komolyan, majd felmegyek és meggyilkolom azt az embert a ki Lidikét megsértette.

— Nincs itt sértésről szó. Ez csak komédia.

— Hiszen a lapokban van.

— Ott, de a lapok nem csak a szinházakról, de a legnagyobb szinpadról: az életről is közölnek olyan tudósitást, mely tévedés. Olyan emberek a kik *nemességökről* elfeledkeznek, nem lehetnek tisztességesek. Az, hogy valakinek cimere és praedikatuma van, még nem nemesség; ahoz vér is kell, mert e nélkül korcsabb a kolompár cigánynál. A Hármas vér határozattan rossz vér.

— Megváltozhatik.

— Igaz, hogy sokszor az annyit romboló szerelem olyan áldásosan léphet fel, hogy megjavithat valakit, de ehez erős akaratra és szándékra van szükség. A ki egyszer elvetemült, az igaz nem lehet soha.

— De hát mi nem is ismerjük olyan jól, hogy megitélhetnénk.

— Nagyon szép, ha a távollevők védője vagy; ez mutatja milyen egészséges a véred, de nekünk már jogunk van felette biráskodni. Én jól ismerem.

— Hiszen alig néhányszor tetszett vele urambátyámnak találkozni.

— Igen, de könnyen mondhatnak olyan emberről véleményt, ki mindig a kirakatban van.

— Ez körülbelül igaz.

— Nem körülbelül, de határozottan igaz.

— Meghajlok a tapasztalás előtt, de kiváncsi vagyok magára a megfigyelésre.

— Olvasol ujságot ugy-e?

— Együtt olvassuk.

— Hát nem mindennap ott van ennek a Hármas Péternek a neve az ujságban.

— Ott van, de meglehet, ő nem akarja, hogy ott legyen s akarata ellenére történik.

— Tévedsz. Mi ugyan kivül vagyunk a házon, de ha valaki elbeszéli, mindjárt tudjuk: miért füstöl a kémény. A lapok pedig annyit beszélnek, hogy úgy ismerhetjük Budapestet, mint az üres zsebünket. Tudod-e fiú, a legjövedelmezőbb tőke a *hiuság*. Nézd, én kerülöm az embert, de az emberiség sorsa érdekel, azt meg is figyelem. Nem vagyok én elmaradt ember, habár a szabásom nem is mai.

Ezt jól tudom.

— Hallgasd csak. Hármas Péter neve ott van egy-egy lapban sokszor tiszszer, mint bizottsági tag, bálrendező, pályabiró valami extra versenynél, jótékony adakozó, a törvénykezés rovatában, s végül az árverések között. Szóval beszéltet magáról, és beszélnek róla, azért hogy ebből haszna legyen, azután keni a hiu ember szekerét. No, látod igazam van, a ki nem ludas, annak semmi köze nincsen a becsületbirósághoz, ő pedig most ott ül a vádlottak padján.

— Felmentik.

— Annyi esze van ennek, hogy nem fogják meg egykönnyen. Az én időmben is került egy két ügy

becsületbiróság elé; mi is felmentettünk, mert ez az itélet jobban marasztal a rendes biróság itéleténél, de azért magunkban furcsán gondolkodtunk az ide hurcolkodó urakról; mi a magunk és nem a király nevében itéltünk, tehát a felelősség is jobban terhelt.

Egyed bácsi úgy oktatta a szegény Dezsőt, a mint a régi, öreg vitéz a fiatal leventét. Mielőtt a harcba vinné, tornát játszott vele a bagoly várban. És ha az udvarhoz került az ilyen nemes levente, hirből, messziről nézve, az öreg vitéz beszédjéből megtanulta, hogy forogjon ott, hogy bánjon a galambokkal. Lehet sohasem került a világba, elfoglalták a csaták zajai, de megismerte a világot és a midőn belelépett tudott körülnézni és hamar levetközte a félszegségét. A szabó csakhamar segitett azon, hogy a ruha úgy álljon rajta, mint a többin, sőt belsejében sokkal különb volt azoknál, a kik már ott éltek és szabatosabban lépkedtek a fejedelem márvány-kockáin.

Igy művelte a szegény Dezsőt, Mörös Egyed a vén kuruc, ki lelkében sokkal finomabb volt a mázos gavalléroknál, a kik jól öltözködnek, finoman beszélnek, de lelkök üres, szivökben hamis eszmények élnek s minden vágyuk a szereplés és feltünés. Ennek a két frivol törekvésnek lesz az áldozatává a legtöbb nő és férfi.

Mikor feltüntek, tovább is hiuskodni akarnak, lemondani, visszavonulni nem tudnak, minden eszközt elfogadnak, hogy helyzetüket biztositsák. Mörös Egyed feltalálta a világot Csolajton is, és itt sem

epekedett a gonosz vagy a léha emberek után. A ki haszontalan vérénél, jelleménél fogva a daróchan, az a bársonyban is ugyanaz. Még bűnösebb a kire több nevelést pazaroltak, mert ezzel fokozni lehet az ellentállás képességét és az agy uralmát az érzékek felett. Az jobban megbirálhatja: mi szabad mi nem, a kinek a szellemét csiszolják, mint az, a kinek fejlesztésével nem törődnek és csak a véletlen dönti el sorsát s nincs elég műveltsége arra, hogy sorsa utjaiban választani tudjon. Fát, növényt, állatot, mindent tisztogatnak, irányt szabnak a növésnek, a vér rendetlensége ellen küzdenek — az ember lelke és szive ugaron van hagyva. Elfordult Istenétől, a kinek képére van teremtve és felveszi az ördög ábrázatját, annak törvényei szerint él. Magáról sokat hisz, igényeit fokozza munkakedve veszendőben — elcsügged, nem bizik a maga sorsában, ki akarja fosztani a mások szerencséjét.

Előbb megeszi a saját kenyerét, azután kikapja a gyengébbét. Az az erős szivü ember a ki nélkülözni tud. A megélhetéshez igen kevés kell; cifrálkodás, nyalakodás és egyéb élvezetek mindent fölemésztenek.

Ilyen tételeket tanult a szegény Dezső Mörös Egyedtől, ki madártávolságból is úgy ismerte a társadalmat, mintha benne élne, pedig csak a keritésen keresztül, egy dombról néz be a házba.

Igy képezte öcscsét Hasztócy Barnabást is, de ennek nem volt hozzá ereje. Feltünésre és szerepre vágyakozott, s hogy ezt elérje, nem gazdálkodott a pénzével. Ette a földet, a mi a legdrágább inyencség.

Barna úr nem szerette az olyan embereket, a kik az igazat beszélték; azok között időzött legszivesebben, kik őt bámulták, dicsérték, s azt hitte, hogy azért nem ért el magas polcot, mert a bátyja beszédje utját állta.

Ő lenézte, tulságos egyszerünek tartotta Mórös Egyedet, a ki különcségével akarja magára vonni a közfigyelmet. Eszméi már elavultak, olyan ő ebben a világban már, mint a madárijesztő a kertben.

Milyen előkelően mosolygott volna Hasztóczy Barnabás, ha hallja, hogy beszél az öreg a becsületbiróságról, a párbajról, a mihez nem ért, pedig értett, mert ő mindent tudott, a mit egy gavallérnak tudni kell. Kitünő vadász, vívásban páratlan, jól lovagol, annak idején jó udvarló, finom modoru a nőkkel, zamatos mulató, táncát még az udvarnál is megbámulták.

Az úr mindig úr volt; — meg kell azt különböztetni a divatos ripőktől; a régi gavallérság igazi gavallérság — a mostaniak jó része hamis ércből vert kártya-obulus.

Sok a szószegő, a nem igaz uton járó. Jövedelme a kártya. Ezek elitélnek, mint becsületbirák egy szegény tisztviselőt, ha a kosztjával adós maradt . . . Ők kifosztogatják egymást, de azért uralkodnak a társadalomban, megbámulják őket s ha képviselők: az erkölcsbiró szerepét adják.

A becsületről másként vélekedik a kor gyermeke, mint a hogy a multban vélekedtek.

Érhedyek, Hármasék s a többiek, csak kávéházi

alakok lehetnek, de a társaságban tisztességes hölgyek között nincs keresetük.

A modern bálok, fürdőhelyek, sétányok igen alkalmasak a könnyű ismerkedésre. Ha jól vagy öltözködve, a sablon társalgáshoz értesz, úgy ez menetlevél az egész társaságban.

Mörös Egyed úgy vélte, hogy a romlásnak indult társadalmat a nők menthetik meg. Részesüljenek a régi tiszteletben, még halvány árnyékát se engedjék meg a tisztességtelen gondolkodásnak, vegyenek részt az erkölcsnemesitésben s válogassák meg azokat, kikkel társalognak. A költészet legyen az a kincs, mit nagy szorgalommal gyüjtsenek s ne a ruha vagy a boulevarde-modor, hanem a lélek és szív megitélésével bizzanak a férfiban.

A házasság ne csak a függetlenség utáni merész és meggondolatlan vágyakodás legyen, hanem a paradicsom, a boldogság, a magasztos női hivatás betöltése után *való törekvés. Ezért hevüljön a nő kebele.* A férfi ne adja el magát, de a nő sem. Csak akkor közeledjenek azért, hogy egy jövőben egyesüljenek, ha szivök igazán dobog egymásért. A szerelem nélkül ne játszanak egymás életére, mert az élet nem kártya-játék.

Ha az ő kis huga jobban szereti a nyárfákat, úgy most az ő szivével nem játszik egy modern rablólovag oly könnyelmüen.

Felmenti a becsületbiróság? Jó, ő nem men-

tené fel őket soha, de külön egyenruhában járatná őket, hogy tudjanak ellenök védekezni.

A gályarabra bélyeget sütnek.

Ezek veszedelmesebbek. És mégis szabadon járnak.

A becsületbiróság megitélte a párbajt. A szolgálaton kivül levő őrnagy nehány váltóját kapta vissza s egy ujat leszámitolt neki Sátán, a *nyugdijban* levő mágnás, ki már rég nem élt az arisztokráciában és ép azért nevezték *nyugdijazottnak*, szintén kapott valamit, s ezzel a fegyverbirósággá alakult becsületbiróság kimondta azt, hogy a két úr tartozik *egymásnak kiállani*.

Felvették a jegyzőkönyvet, pisztolypárbaj harminc lépés avance nélkül, golyóváltás csak egyszer, felek tapsra egy időben lőnek — nem tartoznak egymásnak kezet nyujtani. A lépéseket egy olyan tapasztalt segéd mérte, kit a földosztók is szivesen alkalmaztak, a pisztolyokat szintén egy veterán töltötte. Veszély nélkül folyt le az egész ügy; kifizették az orvosokat és bérkocsikat is — négy lapban nyiltereztek ezzel, miután a kioszkban, cukrásznál pár napig bámulták őket, az Érhedy-Hármas-affaire felett napirendre tértek.

Sátán megoldotta ezt a kérdést is. Hármas bizott az ő Sátánjában, kinek élvezete a bűnszerzés volt — s nem tudott neki ellenállni semmiben.

VIII.

De hol a pénz az esküvőre? Maga Sátán előlegezte, mert biztos üzlet kinálkozott; de különben Hasztóczynak is adtak pénzt a váltójára. Sátán Domokos levelet irt a szegény Dezsőnek, s ez elküldte a pénzt oly feltétellel, hogy ismeretlen akart maradni, s a váltót ott a nyárfák alatt elégette. Szivarra gyujtott a lángjánál. Legyen boldog Lidike. Neki, úgyis a kerek világon, kivüle nincs senkije. Kiért élne, ha érte nem. A pásztor miért ne hordana kincseket a királykisasszony lábaiboz.

Mese-mese, csakhogy modern kiadásban. Hasztóczy jó kedvvel rakta zsebre a pénzt és arra vágyott, hogy valahogy olyan rokon, mint a Szegény Dezső ne alkalmatlankodjék és ne zavarja meg az esküvő fényét.

Hármas, Hasztóczy és Sátán folytonosan arról tanakodtak, hogy legyen az esküvő. Oly fényesen állitják ki, hogy pazarságával meglepje az egész világot.

Magyar diszben fognak esküdni. Tanúknak, násznépnek, csupa nevezetességet kérnek fel és gyüjtenek össze. Államtitkár, de meglehet miniszter is lesz közöttük. A tábornokné külön tiszteletdij mellett, magára vállalta ő excellenciája megnyerését. Hasztóczy távolról úgy is rokonságban állt vele, s a részvétel *fontos politikai érdek.*

Az egész magyar jogászvilágot lekenyerezi vele, mert egy fiatal ügyvédet tüntet ki; azt nem kell észrevenni, hogy ez az ügyvéd csak stréber, stréber pedig azért, hogy urat adjon, nem holmi gyermekes elméletekért.

— Kedves doktorom, azt tudja, hogy milyen fontos a miniszter megjelenése? ... szólt a szokott haditanács alkalmával Sátán Domokos.

— A miniszter megjelenése ... nem helyezek rá különös súlyt, válaszolt Hármas.

— Ugy látszik doktor, egy idő óta nagyon szórakozott.

— Nem — de én nem hiszem, hogy a miniszter megjelenése kisegitene a hinárból, pedig a közepénél jóval beljebb vagyunk.

— Beljebb, de még kiuszhatnak, csak ne legyen szórakozott, mert ez elveszitene. Hol vannak ötletei, eszméi, úgy látszik szerelmesek vagyunk, hehehe ...

— Az nem, de úgy érezem, hogy bánt valami.

— És ugyan mi?

— Szégyenlem magam nagyon. Jövendő apósom az még csak hagyján — de a szegény menyasszony ez az ártatlan légtünemény, ha belekeveredik, sorsomba, el vagyok veszve.

— Doktor ur ne érzelegjen — talán már a verseket komolyan olvassa, hogy igy hamut kezd hinteni a fejére.

— Körülbelül komolyan, bár előbb békültem volna ki a költészettel, előbb menekültem volna oda.

— Mi ez, talán bünbánat?

— Olyas valami.

— No szépen vagyunk, az épület már tető alatt van, a helyett hogy bevakolnánk, a légbe robbantjuk.

— Kezdem meggyülölni magamat.

— Nincs joga addig aludni, mig én virrasztok. Bátorság, lássa kedves barátom, ha a miniszter az esküvőn megjelenik, úgy egyszerre oly tekintélyünk van, hogy számtalan vállalatunk sikerül. Majd akkor vonuljunk vissza és szánjuk-bánjuk büneinket, mert még most utunkat állnák és sokkal nagyobb magányba jutnánk, mint óhajtjuk.

— Érzem, nem birom tovább, összeroskadok. A bizonytalan élet kifárasztott. oly izgatott vagyok, hogy sokszor a nevemet is elfelejtem.

— A másokét nem kellett volna elfeledni, mint például annál a végrendeletnél, mit zálogba tettünk. Doktor úr, ezért mégis felakaszthatnak.

— Inkább most, mintha egy másik ember életéért, a nőméért is felelős leszek.

— Doktor úr, vigyázzon magára, mert úgy látom, hogy ezt az érzelgést ébredő szerelem okozhatja.

— És ha úgy volna? . .

— Le kell küzdeni, mert most ilyen hiábavalóságra nem érünk rá. Majd két év mulva, ha ügyeinket rendeztük.

— Soha napján lesz az! . .

— Ne csüggedjen most, a mikor ujra arany hal kerül a horogra.

— Nincs már több aranyhal a mi tavunkban.

— Hát a gyáros, ki rendjelet és nemességet akar.

Sátánnak ez a szava ujra fölébresztette Hármasban az ördögöt. Előbb már egészen lemondott magáról és most ismét bizott csillagában. Ez valóban aranyhal, s ha a miniszter elfogadja a násznagyságot, talán eljön a diszebédre is és ott pohár között meg lesz minden.

Ha Sátánhoz egészen őszinte lett volna, úgy elbeszéli neki csüggedésének igazi okát. Levelet kapott egy régi tanulótársától.

Idomtalan diósgyőri levél volt, nyolcadrétben összehajtva s rajta hatalmas pecsét. Az irás erős vonásu: határozott nagy, gömbölyü betük. Mindjárt a külsején meglátszott, hogy a ki irja, az bosszankodott.

Péter nagyon sokat tanulmányozta azt, hogy irja valaki a cimeket. Felismerte már ugy körülbelül az irásból: kellemes vagy kellemetlen-e a tartalom, s a kellemetlenek közül csak is a legbizalmasabb természetüeket bontotta fel maga. Ha családja tagjaitól kapott levelet, a világért sem bizta a felbontást másra. A Hármasok és hozzátartozóik többnyire szegények. Van közöttük kézműves, sőt parasztember is. Lenne meglepetés szépen, ha a jó atyafiak Péter öcsém lakodalmára a fényes násznép közé bekopogtatnának.

Hideg lelné ki Sátánt azonnal.

A diósgyőri papirosra irt levéltől megborsózott a háta. Egy becsületes szegény tanitó irta, a ki reá, mint egykori kedves tanuló társára bizta csekély tőkéjét, hogy forgassa. O elforgatta a saját céljaira. Meg is irta annak az urnak a nevét, kinek az 1500 frtot jó kamatra adta. Elküldte a kötelezvény másolatát, csak harminc százalékot fizet, de hát most már ezt is nehéz az uzsoratörvény óta elszámolni. Az összeget nagyobbra irta és a többiről nyugtát adott, hogy felvette. Az első évnegyedben a kamatot pontosan meg is kapta a tanitó, a második negyedben késett, a harmadikban elmaradt. Ekkor Hármas annak rendje és módja szerint bepörölte az alperest. Megtartották a tárgyalást, végrehajtást kértek, de az alperes ismeretlen helyre költözött. Megjelent az idézés a hivatalos lapban, kinevezték az ügygondnokot. Igy állt most is az ügy, másként nem is állhat, mert az ismeretlen tartózkodásu alperes maga Hármas Péter. O használta el a pénzt abban a reményben, hogy majd visszafizeti, ha valami nem várt szerencse éri.

Eh, mit búsuljon ő, arra való Sátán, hogy a mi roskadni készül azt tartsa fenn a vállaival.

Hisz itt a rendjel, a nemesség, az öreg gyáros még fiává is fogadná, csak keritse meg. Egész életében dolgozott, most pihen és a hiuság az ô társalkodója, a hiuság, a mi a legnagyobb uzsorát fizeti.

Menekült érzéseitől, vagy legalább akart; a régi bünök mardosását meg akarta fojtani, egy uj bün termelésével. Soha nem volt ilyen gyenge: máskor

gyorsan tervelt és most, mintha megálltak volna a gondolatai. Egy légtünemény, a hogy ő Lydiát nevezte, meg a számok bénitották meg eszméit.

Negyvenezer forintnál több, a mivel be kellene számolni a földi biró előtt. Ezt ugyan egy vagyonát elvert földes úr leányával kötendő házasság hiréből ki nem fizeti.

— Talán a rendjel — és ha nem, úgy vége a komédiának.

Rendjel milyen bolondság; nemesség milyen dőreség. Ha ő a magáét eladhatná. Mikor azt forgatta agyában, majdnem összeroskadt. Egy jó szó jutott eszébe. Mörös Egyed mondotta, hogy az ő nemességét, már t. i. a Hármasét, még a nagyapjával temették el; már az atyjának sem volt hozzá joga, mert a becsület a nemesség, a ki ezt eldobja, nemességét is eldobta, mint gyáva katona futásközben a fegyverét.

Mit tehet ő is róla, ha a nemességét még nagyapjával temették el és apjáról a bünt örökölte, miért nem maradt a nagy apja hagyatékában anyagi erény, hogy neki is jutott volna. Ő csak eszköz s a társadalom a bünös, az rontotta el azt a kis jót, a mi még benne van.

Némelyek fel is emelkednek, ha a szerencse úgy szolgál, miért nem szolgál neki is a szerencse.

Estve felé kiment a Dunapartra. Megállt és nézte a habokat. Szive is igy hullámzott, a mult eseményei, a jelen, a jövő habokat törtek rajta.

Ismét belopódzott a szivébe egy parányi költészet. Elfelejtette egy időre a mentő horgonyt s a rendjelt, arra gondolt, hogy mi lenne ha elszöknék a világból és egy rengetegben ujra kezdené életét, azután talán aranyat is ásna, felfedezné a kohinor mását, visszasza jönne ujra, kárpótolná azokat, kik károsodtak, a szegényeken segitene és egy kis vagyont tartva meg magának, megtisztult szivével a kis légtünemény szivére borulna.

Ezt locsogták a habok.

Egyszerre valaki gyengéden megérintte a vállát. Visszafordult, Lydia volt.

— Ábrándozunk völegény uram.

— Nem egészen.

— Ugy látszik félünk a költészettől, pedig az mindenütt jelen van mint az Isten, azt senki sem kerülheti el.

— Hátha az kerül el bennünket?

— Nem, a ki a szivét kinyitja, abba belerepül. Nézze a csillagot, nézze a habot s gondolja el innen az emberzsivajt és meg van a költészet.

— De kinek van csillaga ebben a küzdelmes világban?

— Mindenkinek, csak keresse, még nem késő.

Hármas véletlenül Lydia szemébe nézett és úgy találta, mintha a légtünemény homloka alatt két csillag ragyogna.

— Csillag, csillag, hulló csillag, ébredő és lehunyó élet — szólt.

— Ni ni, hiszen ön költő.

— A mi mesterségünkben, nem igen lehetünk költők.

— Hát nem költői remek-e egy szép védelem?

— A bün védelme.

— Keresztény kötelesség.

— Kegyed talán meg is tudna bocsátani.

— Oh igen — mondá lelkesülten Lydia.

— A bünt is?

— Hiszen a magam bünei bocsánatáért is imádkozom, nemcsak a másokéért.

— Van is egy ilyen angyalnak vétke!

— Minden embernek van.

— Milyen nagyszerü védő-ügyvéd lenne kegyedből, Lydia.

Kart karba öltve sétáltak. Hasztóczy egy társasággal messze haladt utánok. Hármas úgy érezte, hogy menyasszonya jobban simul hozzája, mint egyébkor. Vajjon szereti-e őt ez a légtünemény? vagy csak szokásból megy hozzá? De mit is szerethetne benne, kit csak külsőségekből ismer, hiszen sem lelkét sem szivét nem árulta el előtte. És ha elárulná, ki tudja nem futna-e el előle messze, nagyon messze? Most megismerteti magát. Először csak kerülő uton, hogy kitapasztalja, ki is hát ez a leány?

Felnézett a csillagokra, mintha onnan kért volna tanácsot, ezért fordult a habokhoz is.

Lydia, e percben az ő nyárfásába rándult ki. Nem csoda, ma kapott egy bokréta mezei virágot a

szegény Dezsőtől, ki megirta, hogy a házat egészen rendbe hozza mire haza jönnek.

Leültek. A leány egészen úgy, hogy szemébe nézhessen vőlegényének; de nem sikerült, mert az kerülte a két csillagot. Izgalmában pihenni akart, letette kalapját maga mellé és botjával játszadozott a kövön. Egyszerre fölemelte fejét, nézett jobbra, balra, előre, hátra, égre, földre — azután megint ismételte, mintha félt volna, hogy a tényállásnak tanuja is lehet.

A közelben senki nem volt — lent a lépcsőkön egy alak ült és, úgy látszott, pihent a nap fárradalma után. Talán el is aludt, vagy tekintetével sorsát kutatta a tova tünő habokban, melyek a csillagokba gyult eget tükrözték vissza, fényesen hirdetve a végtelenség képét.

Az előbbi mozdulatlan alak felkelt, egy hajóuszályra ment és onnan leugrott a Dunába.

Péter egy pillanat alatt utána ugrott és egynehány tempó után elkapta a fuldokló öngyilkost. Rettenetes tusa fejlődött ki közöttük. Lydia, a ki megértette a védelem meséjét, nem látott semmit. Segitségért kiáltott, azután elájult. Hasztóczy és a társaság nem tudták mi történt. Két, három percbe került mig magához jött s ekkor a Dunára mutatott, csak ennyit szólt: *Péter* és visszaesett aléltságába.

Ez alatt az öngyilkos és mentője valóságos haláltusát vivtak. Az öngyilkos halni akart és szabadulni igyekezett mentője karjából, ki egyik kezével őt

tartotta s a másikkal magát. Az öngyilkos kétségbeesetten kiáltozott: Eressz el! Péter a holdvilágnál megismerte, hogy az egy szegény szatócs, kit ő döntött a nyomoruságba . . . Még erősebben szoritotta magához és kiuszott vele a partra . . .

Olyan jól esett neki a tudat, hogy életet mentett meg. Ki menti meg az övét? Mikor a lépcsőkön kivitte a szerencsétlent, Lydia akkor imádkozta épen: *Bocsásd meg uram a mi vétkeinket, mint mi is megbocsátunk az ellenünk vétőknek.*

A körül álló nép megéljenezte Pétert, ki bérkocsit hozatott és elbucsuzva a társaságtól, hazahajtatott. Utközben azt hányta vetette, milyen egyszerüen bevégezhetett volna ő most mindent, s az elkezdett mondat vége e pont lett volna.

Sátán Domokos nem ért rá arra, hogy bevárja mig az ujságból olvassa el ezt az *öngyilkossági kisérletet*. Ő mindig gyorsan, azonnal akart értesülni, hát még itt, hol öngyilkosság esetén maga marad a kelepcében, a mit két róka mindig könnyebben kikerül egy rókánál.

Az ügyvéd egy kissé kimerülten hevert a pamlagon; inkább lelkében mint testében érzette a kimerültséget. A szive ösztönözte e a jó tettre vagy pedig valami ellenállhatlan vágy a megsemmisülés után? Erre a kérdésre nem tudott megfelelni. Összeborzadt, mintha fáznék. Talán fázott is. Megkérte Sátánt: adjon neki egy pohár cognacot, mit mohón üritett ki.

— Hát kellett ez? — kérdé Sátán kétségbeesetten csapkodva kezeit és megsemmisülten rogyva egy hintaszékbe. — Tudja e ön ki volt, a kit megmentettem?

— Nem.

— A szatócs — a »zöld rák« — kit ön praeparált.

— És ön megmentette?

— Hisz ön is azt tette volna, ha az én helyemben van. A parton érttem Lydia, az én drága Lydiám térden állva imádkozott és pedig az ur imája szavaira értem oda: *Bocsásd meg a mi vétkeinket és mi is megbocsátunk az ellenünk vétőknek.* E percben szerettem volna, ha a nemes erénynek porkolábja: Mörös Egyed lát, hogy a nemességünket nem temették el egészen a nagyapámmal.

— Szerencsétlen ember, ugy látom, szerelmes, kiáltott indulatosan Sátán Domokos.

IX.

Több lap vezércikkben emlékezett meg a bátor életmentésről. Hármas Péter egymásután kapta az üdvözlő leveleket még olyan emberektől is, a kik különben nem sokra nézték. Az egész társaságon mint egy villanyütés vágott keresztül az az ötlet, hogy Hármas Péter rendjelet kap.

Vajjon minő rendjelet?

Komoly urak, miniszteri-tanácsosok, képviselők, pénzemberek, tudósok, művészek, tanárok, orvosok, valóságos rendjelbetegek, tisztelettel, de irigykedve olvasták a cikket, melynek végén egyenesen ki van fejezve, hogy rendjelet, még pedig nem ezüst vagy arany keresztet, vagy talán csak érmet, hanem sokkal magasabb érdemjelet fog kapni. A főpolgármester a legmelegebb módon ajánlja, s a miniszterelnök maga ir a király miniszterének.

A tábornokné alig pitymalott, azonnal elkezdett öltözködni és bokrétát rendelt feliratos szalaggal, a melyen ez volt:

A hősnek.

Az öreg rendjelvadász, vérző szivvel olvasta Hármas Péter kihiresedését. Adott volna érte egy háromemeletes házat, ha ennek a rendjel-reménynek ő lett volna a tulajdonosa. Feketébe öltözött és igy ment látogatásra Hármas Péterhez. A teremben az öreg tábornoknét találta a nagy virágbokrétával, a ki a legnagyobb kellem kifejtésével igyekezett elbájolni az öreg urat.

A tábornokné szerint, mint parthie, egymáshoz illenének. Az öreg úr, a mennyire lehetett, udvariaskodott, de szemei véletlenségből Lydia nagy olajfestményü képére tapadtak.

— Ki ez a szép gyermek, kegyelmes asszonyom? — kérdé olyan édeskésen reszkető hangon, mint midőn a gyermek anyjától abból a szamócából kér, mit az ozsonnához tartogatnak a kedves vendégnek.

Az Érhedy Tibortól *vén kajdácsnak* nevezett tábornokné gyanusan nézett az öreg úrra és arra gondolt magában: talán ez a vén akác is hajt még virágot.

— Az ünnepelt menyasszonya.

A rendjelezendő a szögletbe vonta Sátán Domokost és megkérdezte, Lydia arcképére mutatva:

— Barátom személyesen ismeri ezt a fiatal hölgyet?

— Igen is, nagyságos uram.

— Gondoltam valamit.

— Szabad tudnom?

— Én elvenném ezt a fiatal hölgyet, ha hozzám jönne; mért ne aranyozná be ez a sugár végső napjaimat. Ennyi bűbáj, ennyi költészet.

Ez is, gondolta magában Sátán s hirtelen áttekintve az üzleti részt, hanyagul és nem sok reményt nyujtva szólt:

— A mit lehet megteszek, de nem könnyü dolog.

— Miért?

— A szerelem, a szerelem — susogta Sátán.

Ha valamely idegen ember jött volna ebbe a társaságba, bizony furcsa fölfedezésre jut. A társadalomban annyi társadalom van a hány növényfaj a növény országban. Ki tudná megfejteni: mi okozza azt, hogy minden dűlőnek más a virág-népessége, hogy jöttek ide? hogy képződtek? A társadalom csoportjai egyesülésének is azok az okai, mint egy-egy növénygyarmatnak. Nem csupán a véletlenség, de a fajok vonzó

ereje, és tényező az okozatban. Sárga, kék, lilaszin ugy jönnek össze a minő a talaj és az éghajlat. Közös sajátságok, közös vonások csatolják össze az embereket is.

Hármas Péter szalonjában egész külön társadalom van, a mely a nagyvilágban is folytonosan gyarapodik. Ezek az urnők és urak a pénz imádásában egyenlőek. Szeretik az üzletet, de eltitkolják, hogy ezzel foglalkoznak. Ki ki magában rejtőzve áldozik ennek a szenvedélynek, nem hiszi, hogy a másik az ő üzérkedését ismeri. Mikor az előkelők világában megjelennek és hallják, hogy itélik el ezek az üzleteket, ők is részt vesznek ebben a *hangulatban*, a mi nagy képmutatás, mert ott a börze, ott egyéb nyerészkedés, melylyel a legmagasabb rendjelek is foglalkoznak. Ez az a régi mese, hogy az ember a más szemében a szálkát is megleli, de a magáéban a gerendát sem találja.

Ezek az urnők és urak, miután magok szégyenlik és lenézik a pénzszaporitást, éltetik a Hármas és Sátán-féle létezéseket.

Az eszköznek még a fensőbb társadalmi rétegekbe is utat egyengetnek. Segitenek letörölni a kalandor-eszközök bélyegét, sanyargatják az embert és rangért-rendjelért epednek.

Egyéb ragályaink között nagyon elterjedt a rang- és rendjel-ragály. Ezekre valódi nemes embernek nem volt soha szüksége. Mörös Egyed még az aranygyapja tis visszautasitaná. Neki elismerést saját lel-

kiismerete nyugalmán kivül senki nem adhat. Ha az nem háborog, úgy meg van a becsületes ember rendjele. Hármast meggratulálva eloszlott a társaság s az ügyvéd üldözőivel maradt egyedül. Olyanok alkalmatlankodtak, kikkel furcsa összeköttetésben áll. Magának kell a halogatást, a biztatást, rábeszélést elvégezni. Sátán nincs itt. Az öreg rendjelvadász vitte el magával, hogy kinozza a reá nézve olyan kellemetlen költői hangulattal. Az öreg úr nagyot hallott és susogott, gerléskedett, mint egy szerelmes örvös galamb. Sátán türte, mert észrevette, hogy Zámbár Henrik nagy kártya.

Elkisérte haza. Nagyon szép kis palotában lakott, a mit fényüzően rendezett be. Azt tartotta, hogy magányos embernek, ha módja van, a szép lakás, szép butorok, képek, csecsebecsék a legjobb barátjai. Elunatkozik velök, mert végre is ugy megszokja, mint a rab börtönének négy falát s a nagy nehezen kitanulmányozott rejtélyes jegyeket, miket elődjeitől örökölt.

Zámbár Henrik dúsgazdag ember volt. Ha nevét a pénzvilágban emlitették, áhitattal teltek el az emberek. Ilyen nagy vagyon tiszteletet érdemel. Az, a ki ezt megszerezte a semmiből, pénzóriás, pénzfejedelem, a kit imádságban még segitségül is lehet hivni.

Miért dolgozott, miért nélkülözött egész életében? Mert szerette a pénzt. Érdekes mikor elbeszéli azt az örömet, mit neki az első megtakaritott forintja okozott. Bizalmas ismerőseinek nagy titokban, kihuzza az aranyba foglalt ezüst forintot, a mit a szive

felett visel, és ábrándosan sóhajtja: Ez volt az én első szerelmem. Milyen hang! Tiszta, mint a legszebb ének, nem is emberi ének, de a csalogány dala. Éjjel párnám alá rejtem. Talán meg is tébolyodnám, ha valaki ellopná. Ifjuságomról álmodom. Pedig lássa, kopott, nagyon kopott, már másnak nem érne annyit a laton. Ezt ha meghalok, a szivemre kell tenni, a rendjel másolatával; tudja barátom, a rendjel másolatával.

— Nagyságod hallatlan magas kort ér el . . .

— Ah nem, mert megöl az egyedüllét, és azután az a tudat, hogy lenéznek, vén paraszt pénzeszsáknak neveznek. Érezem, nem velem beszélnek, de a pénzemmel. Gyülölöm a világot; az a hajlongás nem nekem szól, hanem a Wertheimnak.

— Tévedni tetszik; nagyságod érdemei az ipar és kereskedelem terén halhatatlanok.

— Nem, nem vagyok én annyira képzelődő, hiszen én józan eszü magyar iparos vagyok, ki bevándoroltam az egész világot. Nem csak a nevet, hivatalt, foglalkozást ismerem, de az embert is, mint a csolajti bölcs, Mörös Egyed.

— Tetszik ismerni? . . . . .

— Igen, ismerem. Megfordultam a házánál. Ez az egyetlen ember a világon, a ki azt, a mit én szerettem: a pénzt, megveti.

— Sajátságos ember lehet.

— Igazi nemes — a kinek egész életében minden perce az eszmény tisztelete, a költészet szeretete

közben telt el. Egy élő költői hangulat, ép azért jó ember. Tud társalkodni a virággal, a fával, a csillagokkal, felhővel, madárral.

— Igazi csoda teremtés.

— Élő szentkép, bucsúra kellene hozzá járni az embereknek. Én minden két évben meglátogatom, hogy nemesedjek tőle. No de messze elhagytuk tárgyunkat a miért én önt ide hivtam, hogy megbeszéljem önnel végső álmomat. De, kérem, ne értsen félre, mert én még gondolatban sem szeretném megsérteni azt a kedves teremtést.

— Én is tisztességesen gondolkodom.

— Ideje!

— Hogy tetszett mondani: ideje. Mintha nagyságod nem tartana engem tisztességes gondolkodónak . . . szólt méltatlankodást szinlelve Sátán.

— Erről máskor beszélünk. Most térjünk a dologra. Ma, midőn a doktor urnál voltam, a mint tetszik tudni egy szép nő képét láttam ott arany rámában.

— Hasztóczy Lydia.

— Csolajtról.

— Igen. Ismertem még Lidike korában. Erdőt vásárolni jártam ott. Megvehettem volna az apja minden fáját, de nem tettem, mert láttam, hogy ez a gyermek egy nyárfást nagyon szeret. Akármilyen jó nyereség lett volna is, nem vettem meg. Ma is borzadok, ha rágondolok, hogy *erdőirtással* foglalkoztam: ez nagyobb bün az *emberirtásnál.*

— Már hogy volna, hiszen a fák nem emberek.

— Jobbak az embernél. A fa nem bánt, a fa vigasztal. Szeretem, de sokszor futok a fák alól, mert villámtól félek, hogy az sujt, a miért annyi erdőt elpusztitottam. Csolajton a nyárfák alatt láttam szaladgálni ezt a gyermeket, kit most képében ujra megismertem. Nem, nem veszem el előle mennyországát. Vele futkosott egy árva fiu, gondolom szegény Dezsőnek szóliták. Ez mesélt a kis leánynak; különben hogy hivták nem tudom, oly szegény elhagyatott árva volt, hogy a saját vezeték nevét is elfelejtette.

— Szegény Dezső. . . .

— Bizony szegény Dezső, de meg kell tudnia, a miről én értesültem. A fiú szive, lelke gazdag. Mindnyájan vehetnénk tőle kölcsön és nem tudná úgy elosztani, hogy nagy lélek ne maradjon.

— Ugyan mit tett ez a szegény Dezső?

— A mit tett, az a történetbe való. Felnevelkedett a garádon, kömives inas, legény, mester, majd épitőmester lett és munkájából tisztességes vagyona van már. Ezen a szorgalmon Isten áldása volt.

— Ez még nem históriai tény.

— Ez még nem, de az igen is, hogy a mi fát én az *erdőirtó*, a földfaló Hasztóczynak meghagytam, azt ő mind elemésztette. Kiirtotta a nyárfást, csak hét vagy nyolc nyárfa maradt; erre én néhány tótot vevőnek küldöttem *szinből* s a megbizott ügynök ezt irta vissza: megvette a szegény Dezső. Nem ő árulta el, hanem Mörös Egyed úr, mert ez a fiú, kit Mörös

Egyed nevelt és a kibe *erkölcsét lehelte* — nem dicsekedik jó tetteivel. Mert a jó tett, igy mondja Mörös úr, a valódi nemes kezében halva születik. Ugy-e, ez história.

— Szép históriája van a szegény Dezsőnek.

— Mindig szenvedélylyel tanulmányoztam azoknak a családoknak jellemét, kikkel ügyem volt; s ha én ilyen igazi nemes nem lehetek is, tisztelem azt, ki méltó becsületes őseihez. Ezt a fiút felneveltette Mörös Egyed úr — ki boldogult anyját titokban szerette — de azt tartotta, tanuljon maga járni. *Hajdan vérrel, ma verejtékkel* szerez vagyont az igazi nemes. A valódi nemes — igy mondja Mörös úr — csak az Isten és a munka előtt hajol meg. A munka imádság. A nyerészkedés a munka eredményét szentségteleniti meg; a gazdagodás, más embert tesz koldussá. Jegyezze meg az a ki nagyon jóllakott, hogy az elfoglalt rész miatt valaki éhen is halhatott.

— Milyen szépen beszél nagyságod!... vágott közbe a beszédbe Sátán Domokos, kit már fárasztott az öreg kettős jellemü, vezeklő előadása. Ez az ember kettős. Egyik része a gazdag, a pénzszomjas s ez néha aluszik; — a másik a költői hangulatú, ki felébred.... Ezt is megzavarták a költői érzések — még csak ő áll érintetlenül.

— Megint elkerültük a miért bátor voltam tisztelt barátomat ide hivni.

— Éjjel, nappal szolgálatára állok nagyságodnak.

— Nos hát, barátom, értse meg jól: annak a képnek az eredetijét akarom.

— Az eredetijét — tehát magát Hasztóczy Lydia kisasszonyt.

— Igen, Hasztóczy Lydia kisasszonyt.

— Nagyságod nem tudja, hogy a kisaszony Hármas Péter ur menyasszonya?

— Hogy ne tudnám. Az ujságok per longum et latum irtak róla. Valóságos nagy politikai esemény terjedelmében közölnek mindent, a mi az ügyvéd úrral történik.

— Ez az én müvem. A reklám. Ajánlom nagyságodnak is. . . .

— Köszönöm — alkalommal hasznát veszem. Én is olvasok ujságokat, ön is. Olvashatjuk, hogy a ki ma Péter menyasszonya, az holnap Henriké. Ugy-e?

— Valóban minden megtörténhetik a földön.

— Még az is, hogy könnyebb egy rendjelet nyilvános jótékonyság utján elérni — mint kétes utakon. No de hát ez csak mellékes. Az ügyvéd úr vagy jó szántából lemond a kisasszonyról egy tisztességes összegért — vagy lemondatom.

Sátán mindent igért — és rémülettel eltelve távozott.

X.

Zámbár Henrik Sátán távozása után kinyitotta az ablakot és magában ezt mormolta: *Igy ni! hadd repüljön ki a bün.*

Azután igy folytatta tovább:

Meg fogsz ismerni, Mörös Egyed. Még is találsz elméleted egy cáfolatára. Én vagyok az. Az ember megjavulhat. Te azt állitottad, a ki elesik, nem kelhet fel. Én felkelek. Ha elveiddel megegyeznék és hatalmadban volna, magad emelnél a nemességbe — te függesztenéd fel mellemre a rendjelet. (Zámbár Henrik szeretett hosszu magánbeszédeket folytatni.) Hiuság, miért ne volna bennem is hiuság? Jogom nekem is, hogy szenvedélyem legyen. Egyik ember pipákat gyüjt, szép lovakat vesz, kövér tinójában, duzzadó vetésében gyönyörködik, a másik régiségek bolondja, antik butorokat vásárol drágán, vagy képekkel rakja tele a szobáját. Miért ne lehetne az én gyarlóságomnak az a hiu vágya, hogy nemesség és rendjel után áhitozzam? Nem ér meg ez egy tajtékpipát? Neked nem kell — van mindened: nemes szived, nagy lelked, költészeted és egy szent emléked. Mit ér ehhez képest a vagyon. A te ereszed alá a boldog megelégedés, az enyém alá a szerencse rakott fészket. Szapora és tolakodó madár a szerencse; sokan üldözik, hajtják, nem foghatják meg; más meg nem képes elüzni, mert falkástól lepi el a

háza táját. Igy voltam én. Pedig hol kezdtem? Egy szegény mézeskalácsosnak voltam a fia. Apám nagy kínnal elvégeztetett velem négy latin osztályt. Roszszul tanultam, kivett az iskolából, haza vitt mézesbábos inasnak.

Szivesen emlékezett multjáról.

Hogy gyurta a sziveket, rakta formába és ragasztotta rá a verseket. Már akkor is irigyelte a szép kardos, diszruhás vőlegényt, pedig csak a szivre tapasztott képen látta. Bizonyosan valami nemes úrfi. A munkát — őszintén bevallva — soha nem szerette. A hogy az apja félrefordult, Henrik uram egérútra futott.

Milyen vásott pajkos gyerek volt! Mörös Egyed a ki velök szemközt, az iskola-direktornál lakott, nagyon sokszor átjött hozzájok és pajtáskodott a Henrik gyerekkel, mindaddig, mig egyszer Henriket rajta nem kapta, hogy az atyja boltszekrényének fiókjából marok számra veszi ki a krajcárt.

Ettől fogva nem jött át hozzájok. Henriket nagyon boszantotta, hogy az az úrfi, a ki jól tanúl, de első padba nem tolakodik, a szegényebbnek és gyengébbeknek pártfogója, nem jön át hozzájok. Egyszer szemközt kapta és megszólitotta: Ugy-e bár azért kerülsz, mert úrfi létedre szégyenled a szegény mézeskalácsos inast.

— Én a tolvajt szégyenlem — szólt Egyed.

— Tréfa volt, — mentette magát Henrik.

— Máskor ne tréfálj; de jegyezd meg magadnak, hogy a csóka lába sohasem lesz fehér, — ezzel ott hagyta.

Másnap vége volt az iskola-évnek. Egyedet haza vitték. Eljött bucsuzni Henriktől és azt kivánta neki, hogy mint becsületes embert lássa, ha ujra találkoznak. Ha tolvaj-hajlamod van, végy legyet a kezedbe és szoritsd.

Henrik eget-földet igért. Hanem bizony nem tartott legyet a markában. Hozzá nyult ő a pénzhez, a mint tehette. Rájött az édes apja, nagyon szigoru ember volt, felszabaditotta és elkergette vándorolni.

Mikor gondolatai ideértek, a gazdag, nemességért, rendjelért vágyakozó gazdag Zámbár Henrik megsiratta az édes apját, kit többet soha nem látott.

Kassán találkozott Mörös Egyeddel. Akkor már legény volt. Ki akarta kerülni, de az felismerte és rákiáltott:

— Henrik! jer ide. Minek bujkálsz. Talán most is szurkos a kezed, hadd lám s ezzel megfogta játszó pajtása kezét. Henrik nagyságolni akarta, de Mörös Egyed visszautasitotta. — Becsületes embernek én barátja vagyok, de félek, hogy soha sem lesz fehér a csóka lába.

Zámbár Henrik egyszer megkérdezte félénk tisztelettel: hát olyan nagy dolog a nemesség?

Mörös Egyed ezt felelte:

— A nemesség nagy dolog, mert a valódi nemesnek, kinek családi öröke a becsület, kötelessége becsületesnek lenni. — Ha nemes ember — a ki jó vérből ered — bünös: azt fel kell akasztani, *a nem nemesnek meglehet bocsátani.*

Henrik, ha kiváncsi, úgy többet is meg tud Egyed nézeteiből, többek között azt, hogy *a munka és szorgalom, a tisztaság bárkit a nemességbe* emel. A nemesség ilyenek kedvéért köszönt le jogairól. A nép törzsébe is bele kell oltani az igazi nemesség gondolkodását és erkölcsét.

Henrik nem jól értette meg barátját. Egyetlen vágya az lett ettől a beszélgetéstől kezdve, hogy nemeslevélhez jusson és ehhez a meggazdagodást találta a legbiztosabb módnak.

Feltette magában, hogy meggazdagodik és el el megy megkérdezni: *Nem fehéredett-e meg a csóka lába?*

Kereste a szerelmet is, de nem találta meg.

Mörös Egyednek — mikor sok év elfutása után találkozott vele — be is vallotta, mennyire bántja, hogy egyedül kellett maradni. Most már hiába akármit csinál — nem változtathatja meg a változhatatlant.

Fél az egyedülléttől.

Szánakozva nézte az öreg kuruc gyermekkori pajtását, a ki elmulasztotta idejét és még emléke sincs, mint neki van. Későn hangolta szivét a költészet. Elbizakodott volt. Azt hitte, pénzéért min-

dent elérhet. Nagy tévedés. Ifjuságot és szerelmet pénzért venni nem lehet. Mörös Egyed kikérdezte vendégét: mi célból van Csolajton? Erdőirtás miatt. Erdőket vásárol, fákat semmisít meg. A pénz felfalja az embert, felfalja az erdőt. Hová meneküljön az üldözött? A mely *nemes ember* oktalanul irtja erdejét — az nagyon haszontalan. — Századok ölelkeznek össze ezekkel a fákkal. Dédapa, nagyapa, apa, fiu, unoka, együttvéve sem tudják átfogni némelyiket, s az a bankó mit értök kap, az bizony egy két marokra és néhány dinom-dánomra való csak. Az idő évszázadokra szóló munkáját, mielőtt az idő szólna bele, tönkre teszi az ember, a ki fél a dúvadtól, pedig ő az első a dúvadak között.

Az alatt a pár óra alatt, mit Zámbár Henrik Mörös Egyednél töltött nagyon megalázottnak tekintette magát.

Derült, megelégedett ember, kinek igényei nincsenek, a kit a jó emberek szeretnek, de a gonoszok félnek, ilyen volt Mörös Egyed. Hasonlitott a nyári alkonyhoz, a mely csendes; nem oly pompás, de fenségesebb a nap felkelténél.

Visszagondolt a csolajti estére. Bizony szégyenlette magát, mikor az öreg úr gyémántgyürüs ujjaira nézett és igy szólt: *Most dugd el, akkor tisztább volt mikor mézeskalács-tészta ragadt hozzá*, pedig akkor sem volt fehér a csóka lába, most meg éppen nem az. Ne is beszéld el nekem a gazdagság utját. Minek szólsz arról, hogy nemességre, rendjel után vágyako-

dol.Tettél-e olyant a mire büszke vagy? Nagy vagyonod, ha megbiráljuk, kérdés: nem piszkos kéz gyüjtötte-e azt. Figyelemmel kisértem pályádat, vállalkozásaidat, egy sem jogosit a nemességre.

Ábrándjait félbeszakitotta és elhatározta, hogy elmegy meglátogatni Lydiát. Könnyü lépésekkel haladt fel a lépcsön és bejelentette magát Hasztóczynak. Hasztóczy az első percben igen megijedt. Volt közöttük egy kis differencia; bizonyosan ezért jön a bankár. Sohasem kerülte ki hitelezőit. Zámbárt sem kerüli ki. Szivélyesen ment elébe és bevezette a szobájába. Lydia, a harmadik szobában feküdt. Az ápolónőkön kivül Hármas volt a szobában. A beteg elaludt. Zámbár azonnal kijelentette, hogy ő a kisasszonyt jött megnézni. Ilyen öreg embernek meglehet engedni. Nagy tisztelője Hasztóczynak és részvéttel osztozik aggodalmaiban; ha valamival szolgálatára állhat, (ilyenkor rendkivüli kiadások vannak) csak rendelkezzék. Nem kell kimélni a pénzt, a legelső orvosokkal kell konzultálni. Engedje meg, hogy a kedves beteget, ha csak egy percre is, de láthassa. Sohasem tudja elfelejteni, mikor Csolajton volt és a kedves gyermek játékában gyönyörködött.

Hasztóczy bekisérte a beteg szobájába ....

Nesztelenül és észrevétlenül álltak meg az ajtóban. Hasztóczy egész a leánya ágyáig ment, de az öreg ott maradt és szemével a beteget majd megette. Hármas a beteg ágyánál imádkozott.

A fehér párnák között még szebb volt az a

kép. Oh csak az Isten tartaná meg. Vajjon szinlel-e ez az ügyvéd vagy nem? Ha igazán meg van hatva, ugy ő neki nem szabad szólani. Ugy olvasta, hogy a leghiresebb gonosztevők is lehetnek szerelmesek A fosztogató, az utonálló, a gyilkos szivébe is belopódzik ez az érzés.

És a leány?

Szereti-e őt?

Nem hiheti .... hiszen ez az ember sivárabb, hiubb nálánál. A pénzt sokkal jobban szereti. Ő csak üzérkedett, de ez az ember fosztogat, és mégis több becsülete van némely körökben, mint neki.

Megfogja menteni ettől az utonállótól a szegény gyermeket. Milyen kár, hogy annak a szép szemei be vannak hunyva és ő ezekbe a csillagokba nem nézhet.

Még az is meglehet, hogy ez az ügyvéd szivből imádkozik. Sajátságos, hát nem felejtett el imádkozni?

Szegény gyermek! Hol van az anya? — Beteg ágyadnál nem pótolhatja azt senki. Fizetett ápolás — micsoda ápolás. Milyen szép leány. A gyönyörü szőke haj, a nyilalaku száj. Ez nem nő, ez égből ide tévedt angyal, ki az ördög hálójába került.

Mi sors vár erre a boldogtalanra a szédelgő oldalán? Legalább lélegzetvételét hallaná, de ő nagyot hall. Megtörténhetik az is, hogy ez a női báj, ez az angyal-arc, ez a nemes szív megjavitja ezt a könnyelmü embert, uj életet kezd, s méltó lesz hozzá.

Nem! — ennek a csókának a lába soha nem fehéredik meg.

El fogja őket szakitani. Szép virágszálam, kedves szép virágszálam — megmentelek az ördög karmaiból.

Lydia megmozdult. Hasztóczy visszament Zámbárhoz, ki úgy észlelte, ha nem hallotta is, hogy a beteg leány beszél.

Hasztóczy a legkönnyelmübb ember volt a világon, de a leánya betegsége alatt tiz évet komolyodott. Most győződött meg róla, hogy mennyire szereti Lydiát. Mikor a másik szobában a beteg felébredését, eszmélethez jutását leste: fájlalni kezdte, hogy nem gondolt soha leánya sorsára, hogy jobban szerette önmagát.

El is határozta, hogy mielőtt az esküvő megtörténnék, egy kicsit tüzetesebben vizsgálja meg a helyzetet s ha akármilyen állapota van is leendő vejének, egyről megbizonyosodik, szeretik-e egymást Lydia és ő.

Most a mikor megtörténhetik az, hogy Lydiát elveszti, azt tette fel, hogy a saját érdekei miatt nem áldozza fel leányát.

Életében először vágyott vissza Csolajtra, leánya kedves nyárfái alá. Az esküvőt elhalasztatja és Lydiát elviszi üdülni az ősi házba — és csak ha teljesen felépült és bizonyos arról, hogy Hármast szereti, legyen meg a lakodalom.

Józanodni kezdett. Ezek a hölgyek és urak nem tagjai az igazi előkelő társaságnak; ez az ő társaságuk, csak előszobája a nagy úri szalonoknak.

A pénzben megszorult ember legkönnyebben elfelejtkezik magáról. Egyed bátyjának nem hitte el, hogy milyen kétes existenciákból áll Hármas körözete. Az utóbbi napokban már másként nézte őket, mint az előtt.

Az a becsületbíróság, a pénzhajhászó Sátán tolakodása, bizalmassága, Hármasnak különös nagyzása, kezdette kinyitni szemeit.

Lydia csak két napja, hogy fekszik és előtte ez öröklétnek tetszik. Ha nem hozta volna ide a fővárosba, úgy nem tanuja ennek az életmentő jelenetnek és most nem fekszik itt eszméletlenül, kimerült idegekkel Lydia.

Hasztóczy arról a beszélgetésről, mely az életmentést előzte meg, nem tudott semmit.

Mikor Lydia legelőször beszélt félre álmában, ezt kiáltotta: Csomagoljatok! megyünk haza, az egyik fám beteg, a másik meghalt!

Azután megint sokáig nem szólt semmit.

Hasztóczy ezt sejtelemnek, előérzetnek hitte. Nem érezte jól magát ettől fogva a fővárosban. Mit is keresnek ők itt?

Elhagyták otthonukat, azért hogy az elpusztuljon. Hármas álmai léteznek-e, vagy csak játszik vele? . . .

Kicsit félt ettől az embertől és társaitól. Pénzt adtak neki, kinek hitele nincs, birtoka tetézve adósággal. Mi céljok lehet ő vele?

Azután megint nem gondolt semmire, csak leányára. Ha őt elvesziti, mire való az élet. Minden mozdulatát, lélegzetvételét, érverését leste. Óránként számtalanszor megsimogatta leánya izzó homlokát. Majd visszament a szobájába és kezét tördelve siratta az ő kedves Lidiéjét. Gyakran sóhajtozta, hogy miért nem hagyta meg Lidikének, miért lett belőle Lydia. Kapkodott, vágyott az egyszerüség után. Megunta a zaklatott, uraskodó életet, megelégedett szegénységre vágyódott, mint mindig ha nagy bajai voltak. Mig a foga fájt, esküdözött, hogy kihuzatja s a fájdalom szüntével elkerülte még azt az utcát is, melyben a fogorvos lakott.

Ha Egyed bátyja itt lenne, az megmondaná neki, hogy ez a szánom-bánom, mely most uralja csak ideig-óráig tart — és vissza esik, ha Lydia felgyógyul — a régibe.

Hármas Péter, már vagy két órája állt némán, mozdulatlanul a menyasszonya beteg ágyánál. Akármilyen jellemü ember volt is, most lelke egészen átváltozott. Bekövetkezett az a mitől Sátán félt, hogy Péter beleszeret Lydiába. Az ő ügyeiknek az érzelgésnél még a királyi ügyész sem lehet nagyobb ellensége, ha egyszer kenyértörésre kerülne a sor.

A szerelmes ember nem tudja mit csinál, elveszti a hidegvérét, s az ő vállalkozásaikhoz, pénzka-

landjaikhoz nem elég a hidegvér, hanem még jégbe is kell azt hüteni.

Hármas azt leste, azt várta, mikor jön eszmélethez, mikor hallja meg tőle felmenti-e vagy nem?

Lydia megfordult és megszólalt. Mindenki oda figyelt. Eleinte összefüggéstelen, értelmetlen szavakat dudolt, mintha valamit énekelne. Egyszerre mosolyra vált az ajka és tisztán, világosan lehetett hallani:

— Szegény Dezső! ne hidd, nem vesztem el. Szedj virágokat ott a mi nyárfáink alatt, nem sokára haza jövök. Én megvártalak, várj meg te is.

Hármas és Hasztóczy azt várták, hogy a leány, ha beszél, az ő nevüket ejti ki először; de a lázálom nem velök, csak a szegény Dezsővel bibelődtette a beteget.

— Ej ej, Dezső, ne félj tőlem. Minek szégyenled a kötényedet. Szegény Dezső! jer közelebb, szakitsd le csak azt a harangvirágot . . . nem, ne azt a szarkalábat. . . . Pipacsot, ne a világért sem. Nem vagyok én olyan nagy kisasszony. Vigyázz, ki ne vágja valaki a fákat, még játszunk alatta. Én megint kis gyermek vagyok.

Hármasnak nagyon rosszul esett, hogy lázában nem foglalkozik vele. Ha ez a leány őt szeretné, úgy nem félne a küzdelemtől; de nélküle, nincs oka, hogy tovább törje magát.

Hasztóczy, tenyeréből halló tölcsért formálva, olyan hangon, melyet a bankár megértett, magyarázta miről beszél a beteg.

Megjött az orvos, a kinek nem tetszett a nagy galéria. Kitünő tanár, de a betegen kivül nem kimél senkit. Előtte csak egy a cél, hogy a kit gyógyít, az kigyógyuljon. Nem udvarias, nem stréberkedik. Hivatásának él és nem vágyik másra, mint gyógyitásaiban eredményekre.

Első szava az volt:

— Uraim! hagyják magára a beteget.

Hármas és Zámár kimentek a szobából, csak az ápolónők, az orvos és Hasztóczy maradtak ott. A doktor leült, megfogta a beteg kezét és leste az érverését, s hallgatta a lázbeszédet.

— Nem mentem fel — kiáltott indulatosan Lydia.

Az orvos oda fordult Hasztóczyhoz.

A láz esett.

— Hála Istennek.

— A javulás nem sokára bekövetkezik.

— Oh tanár úr . . . milyen boldoggá tesz.

— Hanem akkor nagyobb baj kezdődhetik.

— Mikor felgyógyult?

— Igen.

— Tanácsoljon doktor úr . . . mindent megteszek. . . .

— Legelőször az a legszigorubb rendeletem, a melytől leánya egészsége függ, mielőbb hagyja itt a fővárost.

— Magam is igy akartam.

A lázbeteg folytatta félrebeszélését: Fuldoklom, Dezső ments meg.

Az orvos megsimogatta Lydia homlokát:

— Ez egy nagyon jó szivű, szép lelkü leányka lehet, kár, hogy ebbe a társaságba tévedt. Barátom uram, a rázkódások csak most fognak következni. Ez a Hármas úr és a kompanistája Sátán Domokos, ki nekem földim, engemet is leakartak főzni. Ettől fogva figyelem őket. Tudja-e, hogy nem tiszta jellemü emberek. . . .

Hasztóczy himelt-hámolt:

— Nem igen ismertem őket közelebbről.

— És mégis erre a szédelgő stréberre bizta volna a leánya sorsát. Ez több a könnyelmüségnél. Engedjen meg, én őszinte ember vagyok és miután leányát reám bizta, nekem az a kötelességem, hogy kigyógyitsam. (A két ápolónőt a doktor egy kézmozdulattal eltávolitotta.)

— Mindent megteszek, csak leányom gyógyuljon meg.

— Először is azt kérdem, szereti-e a kisasszony a vőlegényét? Őszinte feleletet várok.

— Megvallom, ezt még nem kérdeztem tőle.

— No, lássa barátom uram. Ez a század legnagyobb betegsége, a szülők könnyelmüsége. Megijednek, ha gyermekök elköhinti magát, de bizony a jövőjüket nem veszik komolyan. Mit gondol, csak az a nő rendeltetése, *hogy férjhez menjen?*

— Nem egészen. . . .

— Még most is jobban megijeszti a láz, mint az a sors, melybe ezt a gyermeket döntötte. A társadalmi betegségek veszélyesebbek a test betegségeinél. *Házasság szerelem nélkül, nem házasság* s amilyen könnyen kötik, olyan könnyen bomlik fel. Ne siessen vele, várja be szeret e a leánya igazán és ne dobja oda a legelső kétes jellemnek. Igérje meg nekem, beteg leánya boldogsága nevében kérem.

— Igérem. . . .

— Tudja-e azt — intette Hasztóczyt a tanár, — hogy ez a nagyon gyenge korsó — t. i. Hármas uram addig jár a kútra, mig össze nem törik, és ha leánya bünének nem is, de szégyenének társa lessz.

— Istenem! Istenem hová jutottam. . . .

— Nem adok neki két hetet, ha csak ez a rendjelbeteg ember, a kivel most oda kivül beszélget nem lesz uj zsákmány, összetörnek, mert eszközeik teljesen kifogytak. Fel vannak fedezve, megismerték őket. Meneküljön, mert önt, a meggondatlant is lassanként hozzájok számitják.

— Futok a mint lehet.

— A dolog még veszedelmesebb, mert ez a kalandor, ki eddig nőkről tisztességesen nem gondolkozott, leányába kezd szerelmes lenni. Az ilyen emberek szerelme rossz hatásu. Egy ábrándos leányt azzal, hogy vallomást tesznek, a sorsüldözöttjének, martirnak adják ki magukat, könnyen elszédithetnek

és leánya is szerelmes lehet a fickóba. Gondolkozzék erről — szólt a doktor távozás közben.

— Köszönöm, nagyon köszönöm.

— Egy hét mulva a leány olyan állapotban lessz, hogy mehetnek. Ne találkozzék ezzel az emberrel, mert végzetes lehet. Én most kiadom a portásnak, megmondom az uraknak is, hogy a kisasszonyt tizennégy nap előtt meglátogatni nem szabad. Legyen erős és kergesse el a kiváncsiakat.

Mikor Hasztóczy a saját szobájába tért vissza, az ügyvéd és Zámár nagyon érdekes beszélgetésbe voltak elmerülve.

A bankár azonnal félbehagyta a társalgást és igen meleg hangon kérdé:

— Hogy van a kisasszony?

— Köszönöm alássan, a tanár úr javulásról biztositott.

— Hála Istennek.

Hármas nem érzett valami különös örömet; ugy látszott félt az első találkozástól. Udvariasságból megkérdezte:

— Tul vagyunk a veszélyen?

— Még nem s a tanár úr a javulást ahoz köti, ha senkit nem eresztünk Lydiához.

— Engem sem.

— Téged sem.

— Nagyon helyesen van, csakhogy azután tisztelt Hasztóczy barátom szigoruan hajtsa végre a tanár úr rendeletét. Igen ügyes, lelkiismeretes ember,

nekem is házi orvosom. Fiatal ember, de olyan régi szabásu modora van — nem csak orvos, de házibarát; nemcsak a testet gyógyitja, de a lelket is. Kövesse mindenben rendeletét és ha szüksége lesz rám a napokban, keressen fel. Isten önnel.

XI.

Mörös Egyed nagyot ütött az asztalra. A szilfa alatt ujságot böngészett és ráakadt a Hármas hőstettére. Dezső is jött, messziről lebegtetve a maga ujságát és még oda sem ért, kiáltozta:

— Ugy-e megmondtam?

— Mit mondtál meg, te szegény Dezső!

— Hármas ur nagy ember, Lidikének jó izlése van.

— No no, várjuk be a három órai vonatot.

— Uram bátyám még most sem hiszi.

— Ha bátor ember, szép tőle. De azzal, hogy a Dunában megfürdött, egyéb bünét nem mosta le.

— Orülök rajta, hogy Lidike férje ilyen derék, hires ember. Rendjelet is kap. A szegény Dezső ezt olyan szomoruan mondta, hogy örömét csak a szeméből lehetett kiolvasni.

Egyed bácsi karikára meresztette mind a két szemét: hát csakugyan szerelmes volna az a fiu és titkolja előtte? Majd kiugratja ő a nyulat a bokorból. Ejnye-ejnye, miért nem vette észre előbb, a tüz kezdetén. Most már bajos oltani. Pedig az érzése szép.

Nem kiván mást, csakhogy Lydia ne csalódjon és boldog legyen. Jó fiú ez a szegény Dezső. . . .

— Majd megtudjuk milyen legény. . . .

— Miből kedves bátyám? — Dezső úgy beszélt, mint aki levegő után kapkod.

— Egy levelet várok és ha abban kedvező hirek lesznek, megyünk a lagzira.

— Én nem, kedves bátyám, nagyon sok postamunkám van.

— Ne keseregj olyan nagyon, nem temetésre hivlak. Meghivtak talán?

— Maga Lidike.

— No akkor nem asztal megett a helyed.

— Tudom, de olyan fényes nép között nincs helyem. Még a faluból is elköltözöm, ne hogy valaha Barna bátyám azt hányja szememre, hogy engem, neki, az úri vendégek, rokonok előtt szégyenleni kellett. Még megkérdezik: ki ez a szegény Dezső. És kellemetlen lenne kimondani: *rokonunk.*

— Ejnye úrfi! Benned is csalódnom kell. Én, a vén vitéz azért töltetem itt veled az apród-éveket? Különb a te familiád, mint azé a Hármasé. Becsületes ember vagy, légy büszke is. Más oka van ennek, fráter.

— Nincsen semmi más oka, azt hiszem. . . .

— Ugy beszélsz, mintha csipetkének szaggatnád a szavaidat, ki vele, mi bánt.

— Hála Istennek, semmi bajom nincs. Lassan-

ként vagyonos embernek mondhatom magam, talán meg is házasodom.

— De szomorúan szól a furulyád. Lehet még rajtad segiteni. Szólj leszek én a násznagyod szivesen, mondd meg: kit szeretsz?

— Magam sem tudom bizonyosan.

— Fiam, azt mondom én neked, ha nem tudsz egyenesen beszélni, úgy tedd le a kalapácsot meg a kanalat és menj a fiskális sógorhoz patvariára. Nem te hozzád való az, hogy csürjed, csavarjad a szavakat és megsérts azzal, hogy eltagadsz előttem valamit. Te szereted Lidikét.

— Én nem mondtam.

— Ne ijedezzél. Valld be. Szereted vagy nem szereted?

— Hiszen rokonom. . . .

— Még most is tagadásban vagy. Sohasem beszélek veled többet, ha igazat nem mondasz.

— Becsületemre mondom, urambátyám, nem tudom, mit érezek, ha Lidikét látom, vagy róla hallok. Ugy elfogja a szivemet valami. Fényességet látok magam előtt, behunyom a szememet, mert káprázik, szédülök, néha nem tudok az örömtől hova lenni, máskor meg sirhatnám is. Elmegyek a ház előtt, leülök a nyárfák alá, vagy megölelek közülök egyet, kettőt. Sokszor úgy vagyok, hogy szeretném kivágatni ezeket, mert nem tudom szenvedek-e, vagy boldog vagyok alattok.

Másnap ismét találkoztak. Szomoru hirt hoztak az ujságok, hogy Lydia veszélyesen beteg.

— Menjünk Budapestre, urambátyám, most már én hivom.

— Mit keresnénk ott, te szegény Dezső, doktor kell oda nem pedig vendég . . .

— Hátha szükségük van valamire.

— Nem lehet rossz dolgok, mert nem irtak pénzért. — Az öreg nem tudta, hogy Dezső csak néhány nappal ezelőtt küldött Sátán kezéhez pár ezer forintot.

— A legjobb doktorokat kell oda hivni, hogy megmentsék az életét.

— Ne busulj, lesz ott.

— De hátha nincs.

— A fiskális sógor felfujja ám ezt a dolgot doboltat magáról, a hol csak lehet. Ne félj fiam, ha csak doktor kell, lesz ott elég. Kigyógyul, megtartják a lagzit, azután minden héten hét nap lesz, csak vasárnapból esik egy egy hétre . . . Siess az épitkezéssel, a mivel Lydiát akarod meglepni.

— Már nem sokára egészen készen lesz. Nézze meg urambátyám, mit csináltam én.

— Ej, te szerelmes fecske, másnak raksz fészket.

— Miért ne?

— Hidd el, hogy nagyon szép szerelemvallás; becsüllek érte, szegény Dezső. Hanem most menj és táviratozzál a nevemben Barna öcsémnek, küldjön

tudósitást távirattal naponként többször és ha nervus rerum kell, küldök; nem lehet elhagyni azt a szegény Lidikét, hiszen kereszt apja vagyok.

— Hm, hm, — töprengett magában az öreg úr, — hogy lehetne sprengolni ezt a házasságot. Meg van: irok ma vagy holnap Zámár Henriknek, most mutassa meg mit tud. Egyről akarok meggyőződni: szeretik-e egymást? Ha szeretik, úgy nem állok a sors elé. Szerelem az ég adománya; a mi napjainkban nem mindenki részesül benne fájdalom, és ha le is száll onnan felülről egy-egy ember szivébe, csak átutazó vendég. Mit is keresne a mai kor gyermekénél az a szikra a mi nem ebbe a világba való.

Ápoljátok a költészetet és nem kerül el a szerelem. Mörös Egyed odahajtotta fejét könyökére és a zöldben egy hóvirához hasonlitott. És e hóvirágnak eszméi melegebbek voltak egy némely idomitott rózsáénál.

»A föld vén s mégis tele van tüzzel. Ez a tüz élteti, ez a tűz emészti. A föld tüze a föld szerelme. Együtt égnek el — s mikor a világ feloszlik, az uj zürzavar egy nagy tüzgomoly lesz, mely évezredeken keresztül kihül s ujra alakot kap, de tüz marad.«

Mörös Egyed aggodalmai talán általánosságban nincsenek igazolva, de jogosultak; a merre csak nézett, számtalan példáját látta annak, hogy sok fiatal ugorja át az eszményi szerelem korszakát: születik, él és meghal a nélkül, hogy valaha szerelmes lett volna.

Szóljon a dal és szeressen ujra a sziv, úgy a miképen szeretett az őserős, üde ifju emberiség és szünjék meg a vénült világ minden hamis és rövid életü érzelgése.

A szerelem öröktől fogva való és örökké él. Meg van minden ifju kebelében, csakhogy kiszoritja onnan nagyon jókor a hamis bölcselkedés, az anyag bálványozása és uralma.

Szeressetek, daloljatok.

»Láthatatlan atyámfia, igazad van, de még is tévedsz: a mai kor elpusztitja meggondolatlanul az erdőt és ép igy elpusztitja elpazarolja ősei erényét. A kik élnek is a régiekből, azokat mumiákként bámulják. Az útfélen ott van a keresztfa: csak a pór emeli meg előtte kalapját. Ki ment a divatból. Szellem . . . te nem ismered a világot. Mit keresel itt! Menj vissza sirodba. Én is leáldozó félben vagyok. Vagy ne menjetek. Annyi mindenből rendeznek kiállitást. Kiállitjuk magunkat. Mit gondoltok? a modern világból alakult jury fog-e adni diszérmet, oklevelet? Nem ád. Elitél, vád alá helyez, hogy miért álmodtunk annyit?.. Menjetek, jó éjszakát . . . Vigyetek magatokkal mindent el, a megvesztegethetlenséget, hitveshűséget, szerelmet, dalt, vitézséget, hazaszeretetet. Hitvány portékák ezek az emberiség bazárjában. Nem halljátok: dübörög a vasút, zakatol a gép. Az ember saját képére és nem az Istenére van teremtve.

Menjetek. Jó éjszakát!«

— Kivel beszél a tekintetes úr?

— No, ki az, mit akar? kérdé Egyed úr és dörzsölgette a szemét — Bizony elszunditottam. Látod, ilyen az öreg ember, ültő helyében elalszik.

— Adja Isten egészségére, tekintetes uram. Orvosság az álom. Magamnak is ez az egyetlen mulatságom; gyorsposta vagyok ugyan, de ha egy kicsit leülök az utszélre pihenni, bizony zabba mennek a lovak.

— Hát mióta vagy te gyorsposta Gergő? hiszen azelőtt bakter voltál.

— Kifejlődtem, tekintetes uram; mióta sántitok a lábamra azóta nem folytathatom a hivatalt, hát pitvaros lettem a postamesternél és ha muszáj és gyorslevél jön, gyorsposta vagyok.

— Sokra vitted, Gergő.

— Az ám, ha igy megyek hátrafelé, lehet belőlem énekes koldus. Eltört a világ tengelye, nem úgy van, mint kellene. Vármegye katonája voltam; azt hittem: lesz belőlem legalább útkaparó, de hátha az urak tönkre mentek, miért ne mentem volna én is. De ne ne — szólt Gergő — gyorslevele van a tekintetes úrnak.

Gergő kibontotta fót-hátán-fót kabátját — a minek a legalja valaha huszárdolmány lehetett (nehány gomb hirdette ezt) és nagy kék zsebkendőjéből előhuzta a levelet. — Itt van, tessék a gyors levél, talán megint kiüt a boldog világ, mikor olcsóbb volt a bor, mint a viz, mert haszontalanságért a tekintetes úrnak nem mer irni senki sem.

Mörös Egyed elvette a levelet. Két huszast

adott a gyorspostának és szóbeli utalványt valami jó reggelire.

A gyorsposta nagy hálálkodások között kezet akart csókolni a tekintetes úrnak. Csak azt sajnálta, hogy ebben a megnagyságolt világban a mikor az árendás úr is nagyságos, Egyed bácsi tekintetes úr maradt s nagyságossá nem avanzsirozott, pedig mindjárt a vicispán mellé ültetik a vármegyén. No de hát jó az Isten, hozzá segitheti még.

Mörös felbontotta a levelet. Először azt hitte: talán már halálhirét hozza Lydiának. Átforditott a másik oldalra s meghökölt. — Ugyan mit akarhat ez: rendületlen barátod Zámár Henrik. No még ez is násznagynak kéri. Kezd divatba jönni ujra.

Neki nem kellett pápaszem, csak egy kicsit messzebb tartotta a mit olvasni akart.

Sasszemei voltak. A levélből ezt olvasta:

»Mélyen tisztelt barátom! Engedd meg, hogy a fehérlábra szert nem tehetett csókád megzavarja *költői hangulatodat*, a melyből az utolsó tiz évben ő reá is ragadt egy kevés. Jól esik nekem fölemelkedni hozzád és ha magamnak nem, legalább kuszált betüimnek időzni veled — ott a te kedves szilfáid alatt, a te cancelláriádban. Odaadnám vagyonom felét (Ej, ej — mormolta Egyed úr, megfenyegettek egyszer a vasuttal, most meg ez akar kisajátitani), ha melletted tölthetném életem, nemes ember lennék nemeslevél nélkül is, a te elismerésed több a rendjelnél. (Mit akar ez a görög, hogy az énekek énekét énekli.) Felemelkedem

hozzád és megkisértem él-e bennem *költöi hangulat.* Üdvözöllek nemesek nemese! Hátralevő napjaim ugy akarom berendezni, hogy embertársaimmal jót tegyek és erőmhöz képest megakadályozzam a bünt. Ez az én vezeklésem akár fehéredik meg a csóka lába, akár nem. Öcséd: Hasztóczy Barnabás itt Budapesten két szédelgő kezébe került. Az üzletvilágban sokszor megesik az, hogy egy elbukni készülő kereskedő kihirleli, hogy N N-el, ki nem is létezik, társaságba lépett. Egy korcsmáros, a kinek bora elfogyott, vagy oly rossz, hogy nem akarják inni, bő szüretjét iratja le, a mi szintén nincs. Eladósodik valaki: futókkal kürtölteti világgá nem létező örökségbeli várandóságát. A másik bukó félben van: házasságot köt abban a reményben, hogy sikerül ezt parthienak elhiresztelni és várnak a hitelezők — először a reménységért később az asszony kedves modoráért. Némelyek a családos emberben jobban biznak és szerencse is akadhat valamiben. Fő az időnyerés. Hármas Péter a legstréberebb ügyvédek egyike, a ki a büntető joggal táncol már régen átellenest. Egy körmönfont ügynök: Sátán Domokos, a ki a kőből is tud olajat önteni, egy színész, szónok, de elvetemült befolyásolta Hármast s felében dolgozva vele kapartatott ki minden forró gesztenyét.

Ez a két ember öcséddel régen kufárkodik.

Ugy tudom te ismered őket. Jártak Csolajtra. A mit még lehetett rátábláztatták Hasztóczy Barnabás földjére és e mellett kétségbeesett kölcsönöket

köttettek vele. Ez a különben jó ember azt hiszi, arra van praedestinálva, hogy uraskodjék és hangot adjon. Szóval foglalkozásnak hiszi a pazarlást. Az erre szükséges eszközök megszerzése közben elfelejtkezik *nemességéről*. Nemessége ilyenkor őt nem kötelezi.

Hármas és Sátán épitve az előkelő rokonságra, Hasztóczy jó társadalmi modorára és arra, hogy a harmadik árverésen mesterséges uton potom pénzért veszik meg a birtokot és ezzel vágják ki magokat, öcsédet gazdagnak hirlelve, földjéről kőszenet, ásványvizeket hirdetve, *az incognito uzsorásokat* az eljegyzés hirével felültetve szédelegtek.

Lydia kisasszony kedves modora elbűvölte az elvetemült embert. Talán szereti is. Igy látszik. Igy nyilatkozik. Ámde ki hinne ilyen embernek? Ki tartaná ezt a futó érzést örök szerelemnek, a pillanatnyi áhitatot tartalmas költői hangulatnak? Olvastad a lapokból a katasztrófát — az életmentést. Tudod-e milyen játéka a véletlennek: azt mentette ki, a kit ő hajtott az öngyilkosságba. A szegény embert lábra állitottam én. Lydiát az izgalom lázbeteggé tette. Ott voltam a beteg ágyánál. Szegény Dezsőről ábrándozik, tőle kér virágot, és azért esd, hogy ne engedje megfulni. Az ügyvéd közölte velem, hogy példabeszédképen bevallotta, kicsoda ő és milyen életet folytatott. Várja Lydiától, hogy mentse fel és miután mindent tud kösse sorsához sorsát, fusson vele bárhova. Ugy hallottam, Lydia elég ábrándos természetü arra hogy a hálóba jusson pusztán részvétből és abból a

beteges reménykedésből, hogy hátha megjavul. A részvét a nő érzései közt erősebb a szerelemnél.. Miért ne ápolhatna egy erkölcsbeteget? Van-e joga magára hagyni azt, a kit mindenki elhagyott? Azután felébredhet egy kis dac és áldozatnak tekintheti az ügyvédet és *csak azért is* megosztja vele sorsát.

Első pillanatban azt gondoltam, hogy rendezem Hármas Pétert, Sátánt kielégitem végkép és vigyázni fogok arra, hogy az ügyvéd a becsület utján maradjon. De én ingatag talajra nem épitek. Valószinütlenség esetei áldozatának,életet érdeklő kisérleteknek nem engedem át hugodat. (Ni ni, fehéredik a csóka lába.)

Mást gondoltam. Mindig vágytam arra, hogy egy kedves fiatal lélek, egy nemes sziv sugara aranyozza be öreg napjaimat. A virágot, virágnak hagyva én lépek elő. Az ügyvédnek, Sátánnak el kell tünni. és oltár előtt esküszik meg nekem ez a leány, hogy *hű leányom lesz;* ha címe feleség is. Nem oly soká élek én, nem oly soká tartanak a bilincsek, hogy érdemes ne volna ajánlatom meggondolni. Az én házi orvosom X. X. tanár már kinyitotta öcséd szemét. A hogy Lydia jobban lesz, azonnal haza utaznak Csolajtra én szintén elmegyek s pár hétig ott tartózkodom, ha eltürsz nálad. Megkisértem megért-e engem Lydia, s ha igen; úgy magammal együtt átadom neki mindenem. Legyen rózsa az én szivem téli kertjében is.

Nos mit szólasz hozzá? Válaszolj.

rendületlen barátod

Zámár Henrik.

Letette a levelet. Megtörülte a szemét. Az apró irás olvasása erőltette-e meg, vagy könnyezik: nem tudta. Sokat olvasott, még többet a sorok között. Igazolva van. Hol keressük a szerelmet: a völgyben, a virágok között, vagy a havasokon? A rózsa-e a szerelem virága, vagy a havasi gyopár? Bizony arra, hogy mikor szünik meg a szerelem, nálánál idősebb embert kellene megkérdezni.

A fejfa rá a felelet. Az emberek eltemetik, de a poéták a sirból is folhozzák az igaz, az égő szerelmet.

Tiszteletreméltó érzés — ő a maga részéről elfogadja. De van egy baj. A vén ember szerethet, becsülheti is, hű is lehet hozzá egy fiatal nő — de ki marad a játékból a viszontszerelem.

Fiatal nő sorsa egy öreg ember mellett a lemondás. Lehet, látott ő is rá példát, van olyan magas értelem, mely megérti a helyzetet, de a szivet, azt meggyőzni nehéz.

Elfogadja az üzleti eljárás példáját, a miről Zámár Henrik ir, elfogadja azt, a mi különben régi közmondás is: a kinek ideje van annak mindene van; csak az ifjuságot nem adhatja vissza az idő. Azonnal válaszolni fog.

Dezső, déli pihenőre, betért Egyed bácsihoz.

— Jó hogy jösz, itt a gyorslevél.

— Baj van? Állapota rosszabbra fordult?

— Még erről semmit nem tudunk. Olvasd el. Mit irjak rá. Addig majd én tintát, papirost és tol-

lat hozok elő. Benn van az igazi kancelláriában. Olvasd el és gondolkozzál, azután elhatározzuk, mi legyen a válasz.

Mig Dezső a levelet olvasta, Mörös Egyed betért a házába.

Dezső kétszer, háromszor átolvasta a levelet. Összehajtotta, megint kinyitotta, betette a boritékába, azután kivette, keze közé szoritotta, mintha azt, a mi benne van megakarná semmisiteni, majd letette maga elé és simogatta ujjai hegyével.

Már türelmetlenkedett is, hogy milyen soká jön a bátyja. Előtte minden perc órának tünt fel. Leste várta. Felállt, nyakát előre szegte. Szinte idézte, mint a szellemet szokták, de ezzel nem jött gyorsabban az öreg úr.

Végre valahára hallotta, hogy csapódik be a rácsos ajtó. Mörös elé sietett. Kivette kezéből a mit hozott: a tintát, a tollat, a papirost és letette az asztalra.

— No hát mit gondoltál, mit csináljunk, mit irjunk?

— Nem vagyok én erre elég okos, kedves uram bátyám. Az én óhajtásom az: áldja meg az Isten Lidikét. Legyen boldog! A milyen uton a boldogságot elérheti, lépjen arra. Én utját nem állom, legfelebb útba igazitom.

— Bolondos fiú vagy te, szegény Dezső!

— Miért kedves urambátyám?

— Majd megtudod; de hát mit irjunk annak az öregnek?

— Amit urambátyám akar.

— No jól van. Látom, te most nagylelkü vagy. Én is az legyek?

— Urambátyám mindig nagylelkü.

— Ne hizelegj! Szeretném, ha szidna valaki, roppantul érzelgős a dicséret.

— De ha nincsen Egyed bácsin szidni való.

— Ej dehogy nincs, látod én összeszidom magamat naponként legalább háromszor. Van bennem is elég rossz, én is teszek olyat, a mit meg kell bánni, de ezért nem az Istent szidom, hanem magamat. Nem bánom, hát én áldásomat adom erre a házasságra, hadd vegye el az öreg úr Lidikét. Mit gondolsz jó lessz igy?

— Csak tessék úgy tenni, a hogy legjobbnak gondolja kedves urambátyám; csak Barna bátyám beleegyezzék meg Lidike, akkor rendben vagyunk.

— Mindenki? Te is? . . .

— Nekem is örülnöm kell, ha valakit ilyen szerencse ér.

— Azután csakugyan komolyan hiszed te, szegény Dezső, hogy ez olyan nagy szerencse. Hiszed hogy p. o. engemet egy fiatal leány szerethetne? Nem hiszed te azt. Most megszabaditják Hármastól, de ki fogja megszabaditani ettől az öreg embertől?

— Csak előbb szabaduljunk meg Hármastól.

—Értelek öcsém! Igazad van. Minek erről sokat beszélni; sokszor hallottam már, hogy több a hajnal az estvénél. A sárkánynak a nyakát ha levágják, a feje is oda vész. Hanem pusztulj, hagyj magamra, most nem tudnám megirni ezt a levelet, ha valaki itt lenne. Keményen megnyomom ám a tollat. Hátha ebből a Lydiából még Lidike lessz megint.

Dezsőt az ajtóig kisérte Egyed bácsi és becsukta a rácsos ajtót kulcscsal. Ne alkalmatlankodjék senki, mikor ő egy másik vén fej felett biráskodik.

Hogy is kezdje, hol is kezdje? Sok mondani valója van, de azért fecsegni nem akar. Meg kell gondolni, hogy el ne rettentse a cimborát, de azért kinyissa a szemét.

A Dezső anyja virágainál lehajolt, kitépett egy-két gyomot, egy-egy virág az arcához ért. Az illat, a virág-pompa nem jó tanács-adók, mikor öreg ember szerelméhez kell szerelmes öreg embernek szólni.

Leszakitott egy virágot — egy szép dupla szegfüt — és azt szagolgatva lépegetett a padhoz.

»Ennek a csókának galambra fáj a szive. Nem mondom, hogy rossz izlése van. Hogy menne hozzá Barna öcsém, ha ő leány lenne. Milyen milliomos menyecske lenne belőle. Az igaz, hogy gyorsan kellene öreg cimborámnak kimulni a világból, hogy a szegényekházában ne haljon meg, mert az én Barna öcsém ugyancsak érti ám.«

Elővette a papirost és irt.

»Öreg cimborám!

»Bizalmas soraidat vettem. Köszönöm, hogy családomért és értem is érdeklődöl s megakarod menteni az én öcsémet. Azzal kezdhetném, ha eszemre és nem szivemre hallgatnék. Kár. Maga kereste, maga főzte, egye is meg, de hát öcsém, ragaszkodom hozzá.

»A feleségének édes testvére, a boldogult apjának unokatestvére vagyok. Tehát vérszerint való atyámfia lenne, ha a magam forma vért ki nem izzadta volna. Milyen játéka ez a vérnek? Az edény hasonlit egymáshoz, csak az a vérnek nevezett vegytani folyadék más. Sokszor megmondtam a szemébe is, hogy ne járjon feljebb a maga lajtorjájánál. A nemes embernek olyan legyen az ajtó küszöbe, hogy ne vágja bele a fejét, ha alacsonyabb, hajoljon le. Talán megrázza ez az eset és lecsendesedik benne az urhatnámság. A leányát is elnevelte. Nem rossz gyermek, de az apja kedvéért akármit megtesz. Aki előtt sokat beszélnek a kék szinről, annak a piros is kéket káprázik. A szive ennek a leánynak helyén volna, csak le kell róla fejteni a nagyvilági tónust. Más a müveltség, és más a modern úgy nevezett úri modor, a miben elég : rüpökség. Egy kicsit vegyünk valamit vissza a hajfonat idejéből. . .

»Ha te fiatal ember volnál, azt mondanám: jól teszed a mit teszel, de igy, fontold meg mielőtt egy nagyot csalódnál. Más a régi emlék és más az uj sze-

relem. Hidd el a régi szabásu ember akár milyen társadalmi osztályhoz tartozik is, nem illik bele a mai korba.

»Ha nem tudod a nyelvet, nem beszélhetsz azon. Nehézkes a mi röpülésünk. A mi dalaink mások mint az ő nótáik. Ébredő szerelemnek a mi keblünkben nincs helye, onnan csak velünk vénült érzések nem rikitanak ki.

»Higgadj le, öreg cimbora. Fusd végig életed számlakönyvét és úgy látod a szerelemnek már csak tartozásai lehetnek, de követelései nem. Új vállalkozásra már öregek vagyunk.

»Van az öregségben bizonyos fenség; nagy és szép tetteinkért rajonghat egy fiatal leány, sőt a mi érzésünk talán visszhangozik is egyes kivétel szivében, de ez már csak visszhang, kicsinyitett másolata a hangnak és csak kivétel.

»Jőjj mielőbb, majd itt az én szilfám alatt kibékülhetsz magaddal — vagy ki tudja, az ember élete kiszámithatlan. Történhetnek rendkivüli dolgok. Inkább örülj a más boldogságán, mint arra az áldozatra kényszerits valakit, hogy hálából boldogitást fogadjon és tőle nem függő okokból eredő szószegés miatt csalódjál.

»Csalódásokhoz gyenge cserép a mi öreg szivünk. A mi ábrándjaink foszlányok már és nem kárpitok.

»Azt a két szédelgőt csakugyan el kell távolitani. Soha jobbat nem tehetsz, mintha őket lefegyver-

zed. Annyi e fajta ellensége van úgy is a mi társadalmunknak, hogy e miatt a becsületes embereket is rossznak tartják. El velök a társadalomból, az ő erkölcsük beteg, s az egészséges erkölcsöt is megfekélyezik, ragályozzák.

»Várlak. A nemes cselekedet olyan, ami minden rendjelnél és kutyabőrnél jobban felemeli az embert.

»Történjék bármi, nálam kipihenheted magad nemes barátom.

Oreg barátod
Mörös Egyed.«

Becsomagolta a levelet. Előhivatta a mindenest és meghagyta, vigye el ezt a gyorslevelet a postára.

Nagy hire ment a faluban, hogy az öreg úr nem csak gyorslevelet kapott, de gyorslevelet küld is.

Mörös Egyed nem törődött azzal, mit beszélnek, mit gondolnak az emberek, nem, különösen most, a mikor gyermekkori társa ilyen nemesen akar cselekedni. Ha ő rajta állna, kiadatná neki rögtön a nemeslevelet és olyan rendjelet, aminőt csak akar.

A levélolvasás, a levélirás egy kissé kimeritette az agyát, mozogni kellett. Botot vett a kezébe és neki indult a határnak, hogy egyet kerüljön és alkonyatkor megnézze a Hasztóczyék házát és beszéljen a szegény Dezsővel.

A hogy elindult meg kellett állni: leszögezte lépteit egy ritka jelenet. A falu vén tanitója hajlott,

hajlongott és virágokat szedett. Nini, hát még ennek is kell virág. Tessék, még megérjük, hogy másodszor házasodik. Mikor jó csomót szedett össze, leült az utszélre és elkezdette a virágokat bokrétába kötni. Eközben ajkairól valami hangféle lebbent el. Nem lehetett, kivenni zokog-e vagy éneket dudol?

Ezt meg kell nézni. Egyed úr sem állhatta meg, hogy ne kiváncsiskodjék.

Közelebb ment.

— Jó napot, tanitó úr!

Az öreg megijedt, mint a tetten kapott tolvaj. El akarta dugni a virágokat.

— Alázatos szolgája, tekintetes uram.

— Minek dugja el azokat a virágokat, ugy is tudom valami szép leánynak adja.

— Nem én, kérem, hanem a szegény boldogult feleségemnek szedem.

— Hát minek az a virág a boldogult feleségének?

— Nem is annyira neki szedtem, csak az emlékének. Húsz éve, hogy itt hagyott, de ha a tanitó-földekre megyek, mindig szedek virágot. Életében is mindig vittem szegény lelkem feleségemnek. Áldja meg az isten a haló föld porában.

— Isten áldja meg tanitó úr, tartsa meg ezt a jó szokását.

— Köszönöm alássan, tekintetes uram. — Tovább ment.

Egy öreg parasztember szomorkodott a kender felett.

Megszólitotta.

— Min busul pajtás uram, hisz nagyon szép kövér a kender?

— Mit ér az, tekintetes uram, ha nincs aki úgy megtudja szőni, mint a szegény feleségem. Mikor kendert látok, huszonöt éve, hogy meghalt, de mindig megsiratom.

— Hisz ott van az unokája felesége.

— Csak volt tekintetes uram!

— Hát mi történt. Meghalt?

— Nem kérem alázatosan, hanem elvált az urától.

— Azután miért?

— Nem a szeretet kötelezte össze őket. Nagyon divatban van már az elválás a föld népénél is, nem csak az uraknál. A kincses ládát kérdezik előbb, csak azután a leányt vagy a legényt. Jó már uram, hogy betelnek a mi esztendeink, mert kevés jóra nézünk

— Holtig nem fordul meg a világ, hamarébb repül a fején a madár.

Ime a régi emlékek, nem halnak meg és tovább élnek, mint az uj kötések, igéretek, mert akkor a szíveket, a hogy az öreg paraszt mondta, a szeretet kötelezte össze, ma pedig jobbára az érdek.

Az erdőből, kihallatszott két vadgalamb turbékolása. Egyed bácsi nagyot vágott botjával a szekér-útra és a gerlék felé kiáltott:

— Ne hazudjatok. . . .

Itt az ideje — gondolta magában — hogy gyógyitani kezdjék az embert és a *költészet segitségére jöjjön az erkölcsnek.* A betegeket kórházba kell küldeni, mert elvesznek az egészségesek is.

A nyárfához ért.

No de már itt leült. Szép hely. Szegény fák, kár lett volna értök. Ezek a fák nagy idők szép emlékeinek tanui. Hatalmas törzsek, alattatok az elcsenevészesedett utókor jár. Ki meri azt mondani, hogy nem csenevész a fához képest? A fa minél öregebb, annál erősebb; egy csemetét a gyermek is tövestől ránt ki és ezeket az öreg nyárfákat nincs olyan hős a világon, a ki ki tudná rántani. A szélvész, ez a nagy erő is sak ágakat tördel el, tőből ilyen fát ritkán csavar ki már. A villámmal együtt részletekben dolgozik minden csapás . . . A ki itt nem emelkedik ég felé, az nem ember. Ezeknek a hatalmas terebélyeknek sugásából ima fakad és vigasztalás. Zúgjatok! Zúgjatok!

Nini, ott az egyik törzshöz valami ember forma támaszkodik. Már messziről látta Mörös bácsi. Most mit csinálhat? Fordul. Kezével öklözi a törzset.

Ugyan ki lehet?

A szegény Dezső.

— Mit csinálsz hé? kérdé.

— Magam sem tudom. Megharagudtam ezekre a fákra.

— No várj egy kicsit, lehet, hogy a ki megharagitott, meg is vigasztal még.

— Csak egy olyan vihar vigasztalna meg, mely ezeket a fákat szivemmel együtt tövestől tépné ki.

— Dezső, nem hallod, milyen szépen zsonganak ezek a lombok? Imádkozzál azért, a kit az Isten megmentett . . . .

— Igaz . . . őt megmentette — szólt halkan, de megadással Dezső. A vihar elvonult szive felett

XIII.

Lydia a nyolcadik napon már nem beszélt félre. Eszméletéhez tért. Fölemelkedett. Körül nézett. Hol van? Maga körül ápolónékat lát.

Ki a beteg, ő?

Ágyban fekszik. Az éjjeli asztalon orvosságos üvegek. Hát mi baja? Párnát kellett tenni a hátához, mert különben visszahanyatlik.

Szobában van, pedig mikor elaludt, nyárfák között volt. Hova lett mellőle Dezső?

Lassanként találta meg az elvesztett eseményeket. Valami csobbanásfélét hallott, mint mikor egy nagy követ dobnak a vizbe.

Meredt szemmel kutatta: hol van a viz?

Félénken nézett jobbra, balra. Most megint más kép merült az emlékébe. Két ember dulakodik a vizben.

Hogy jutottak ide?

Először az egyik ugrott be. Valami sötét alak ott ült a vizparton; azután a másik, de ki volt ez a másik? Nehány percig kellett gondolkodnia, mig rá-

jött, hogy ki az a másik. Valamikép eszmélt az alakjára, azután eszébe jutott a neve is. Hármas . . . Hármas Péter. Rájött arra is, hogy valamit beszélt neki. Azt kérdezte: Felmenti, nem menti?

Kit mentsen ő fel? Nem biró. Végig simogatta a homlokát, hát ha jobban fakad az emlékezés.

Valami védelemről volt szó. Egy sokat tévedett fiatal ember, hallatlan könnyelmüségek. De ki is beszélt neki erről?

Hármas Péter . . . a vőlegénye. Sétáltak a Duna-parton.

Az ápolónő kinyitotta az ablakot. Lydia a külvilágból először egy fa lombos koronáját látta. Mohón szivta magába a hegyekből áradt jó levegőt.

Ez megpihentette és folytatta emlékezését.

Megrázkódott. Talán a friss levegőtől fázik, a mitől elszokott? Nem, ez . . . nem a levegő . . . valami dermesztő hidegséget érzett, a mi nem külső hatásokból ered, hanem belülről jön.

A falomb szellőérintésre megrezdült, egy-egy levél megverte az ablakot. Ismerős hangok hazulról. Miért hagyta el az ő nyárfáit? Nem a maga kedvéért, hanem apja miatt. Szegény apja, ha meg tudja azt a játékot, a mibe bele keveredtek, a mi annál veszedelmesebb, mert a vőlegénye szeretni kezdi őt. Késő őszinteség!

Talán feláldozná magát. Hanem ott van ám az apja is, mi történik vele? Lehet, hogy ez a szegény, hiszékeny ember is belekeveredett valami bajba. Meg

kell menteni apját: a mint ereje lesz, ir Mörös bácsinak. Akár milyen szigoru ember is, majd eljön és kimenti őket.

Egy csomagot hoztak a postáról. Hasztószy nem volt otthon, Lydia vette át. Csolajtról, a kedves Csolajtról. Az ápolónők felbontották. Egy gyönyörü virág-bokréta a mező virágaiból, onnan a kedves nyárfásból. A szegény Dezső küldi. Egy pár sort ir, a mely igy végződik: üdvözölnek a csolajti virágok, arra kérnek gondolj néha reájok.

»Szegény Dezső! milyen figyelmes . . . üdvözölnek a csolajti virágok és kérnek, hogy gondoljak reájok. Kedves virágaim, kedves nyárfáim, nem sokára megérkezik a ti pajtástok.

Kedves mezőm, kedves rétem, édes susogó nyárfa-leveleim! Bocsássátok meg hűtlenségemet. Soha, soha többé el nem hagyjuk egymást. Köszönöm, szegény Dezső, köszönöm.

Ekkor úgy halványan, szakadozottan elvonultak előtte láz-álmai. Hármas kergette, ő a vizbe ugrott s a szegény Dezső mentette ki. Meg is mentené, mert a kedves nyárfáit is megmentette, és most is gondját viseli az ő álomországának. Oh bár csak ott lehetne, hallhatná szelid zsongásukat, többet használna ez neki, mint az orvosság.

— Régen alszom? — kérdé az ápolónőket, olyan nyájas és kedves hangon, mit ezek nem igen szoktak meg minden uri betegtől . . .

— Bizony már tizedik napja alszik és volt lázban a kisasszony.

— És önök itt voltak mellettem.

— Igen.

— Mit beszéltem?

Imádkozott és a legtöbbször Dezső nevet emlegetett.

— Hallotta ezt más is?

— A nagyságos úr igen gyakran és egyszer a kisasszony vőlegénye is. Mi azt hisszük őt hivják Dezsőnek.

— Ah dehogy, ő Péter .... A szegény Dezső nekem rokonom, játszópajtásom oda haza Csolajton. Csak egyszer volt itt a vőlegényem?

— Az első két nap többször, de a tanár úr őt is eltiltotta, mert jelenléte izgatta a kisasszony lázát. A hogy a szobába lépett, mindjárt Dezsőt hivta segitségül.

— Atyám is hallotta?

— Igen.

Hasztóczy már a portástól hallotta, hogy leánya jobban van. Nem lépett, de szökött fel a lépcsőkön. Pedig a szállodáig igen lassan jött, mert a mit Zámárral beszélt, azt nagyon fontolóra kellett vennie. A milliomos leleplezte Hármas és Sátán dolgait. Ügynökei által, — a pénz mindenüvé bejut — a legutolsó pontig megtudta a két úr viselt dolgait, a melyek közül kettőbe Hasztóczy is bele volt keveredve.

Könnyen elárverezhették volna a csolajti birtokát is, ha Mörös Egyednek nincs rátáblázva a fele részre a haszonélvezet, a mit különben átenged az öcscsének és csak azért nem tabláztatja ki e jogot, hogy

megkösse még jobban a birtokot. Leánya javulásának hirére elfelejtette az aggodalmakat, és sietett kedves gyermekéhez.

— Édes Lidikém, (már rég nem szólitotta igy) most már nem bánom akármi történik velem. Te jobban vagy. Jól érzed magad. Igen?

— Most, hogy kedves atyám itt van, nagyon jól....

— Hála Istennek. Amint egy kicsit erősödöl, haza megyünk Csolajtra. Nyugalomra van szükséged.

— Nem kell nekem senki, csak kedves atyám legyen mellettem.

— Senkit sem óhajtasz látni kivülem?

— Senkit.

— Igazad van, gyermekem, itt Budapesten mi egyedül állunk. Reánk nézve Csolajton kivül más világ nem létezik.

— Ott van a világ, az én kedves nyárfáim alatt. Tudom, hogy vigyázott az én országomra a szegény Dezső.

— Csakugyan jó fiú ez a szegény Dezső!

— Mindig mondtam.

Milyen boldog lett volna szegény Dezső, ha tudja, hogy reá, kit *Lydia* elfelejtett, *Lidike* gondol és képzeletében maga előtt látja őt, sőt az ő képével aludt el.

A gyermek álmok jogaikat követelik az élettől.

Hasztóczy Barnabás nézte a szép alvó-gyer-

meket és homlokon csókolta. Lidike e percben azt sugta: Köszönöm Dezső.

Kiment a szobájába.

A tanár 6—7 nap mulva már megengedi, hogy hazamenjenek. Ezt meg kell irni Mörös Egyednek. Annak nem! Minek alkalmatlankodnék neki? Levelet ir Dezsőnek. Ezután másként bánik vele. Megérdemli. Levelét is melegebben irta annál, a mint egyébkor vele beszélni szokott. A levelet »szerető bátyád« aláirással fejezte be. Megérdemli ez a fiú, hogy egy kicsit szeresse.

Hasztóczy reggel levelet kapott Zámártól, ki magához kérette. Régebben megboszankodott volna, hogy nem a bankár látogat hozzá; de Zámár okadatolta az udvariatlanságot azzal, hogy öregebb és a kisasszony betegsége miatt ott nem beszélhetnek arról az életbe vágó családi ügyről, a mit vele közölni akar.

A bankárnál ott találta Lidike orvosát, a tanár urat. Zámár Henrik mind a két kezét nyujtotta:

— Isten hozta .... Tessék helyet foglalni. A doktor úr szerint már veszélyen kivül van a kisasszony. Nehány nap mulva otthon lehetnek. Magam is bemegyek Egyed barátomhoz; egy kicsit hadd szidjon össze. Az ő korholása vetekedik mások dicséretével. Nagy tisztelője vagyok.

Valaha mást felelt volna rá Barna úr, de most egy kis változás állt be az izlésében. Azelőtt kitömésre itélte bátyját, most titkos bámulója.

— Egyed bátyám klasszikus ember . . .

— A legklasszikusabb. Az ő jelleme programm. Én bámulom, — szólt az orvos.

— Jól mondja doktor úr — vágott közbe Zámár — de most ne vezércikkezzünk, hanem üljünk tanácsot Hasztóczy barátunk esete felett.

— Igaza van, konzultáljunk . . . Végezett e már valamit?

— Nem valamit, de sokat.

— Azt hiszem nincs szükség bevezetésre. A bevezetések vagy feleslegesek, vagy kellemetlenek. A doktor úr, ki nemcsak a test, de a lélek és erkölcs orvosa is, beszélt nekem arról, hogy milyen galád játék áldozata ön és kedves leánya. Bátyjának is jó barátja vagyok, ön is érdekelt s ezért avatkoztam a dologba. Ügynökeim, megbizottaim egész bünlajstromot irtak össze Hármas ügyvédről és ördögéről: Sátánról. Teljesen a kezemben vannak.

— De ők nem hiszik — szakitotta félbe a doktor.

— Dehogy hiszik, nem is sejtik, mert Sátán szintén meg van ijedve és dupla pénzeket igér azoknak, kik hallgatnak. Sakkot akar velem játszani, de ahoz ügyetlen. Ma reggel ott voltam az ügyvédnél.

— Egyedül volt?

— Szerencsére, egyedül.

Nagyon szivesen fogadott: azt hitte abban a bizonyos rendjelügyben jövök, a mire már neki előleget adtam, de a miben semmit nem tett. Megvigasztal-

tam, hogy változtak a nézeteim és nincs szükségem a rendjelre; de ha hátralevő napjaira levegőt változtat, úgy a jó utiköltségen kivül az összes bünjeleket oda adom neki fidibusnak.

— Beleegyezett?

— Himezett, hámozott. Beszélt a házasságról, adott szaváról, szerelméről. Elkezdett szónokolni nagy jövedelemmel kecsegtető pereiről, vállalatairól. a csolajti kőszénről, ásványvizről, kedves menyasszonyáról.

— És ön . . . Mit csinált?

— Tovább huztam a sakkot, kedves doktor úr. Ez az ember most már közel állt a költői hangulathoz. Szivében, ha nem is határozottan, de féligmeddig ébred a szerelem. Elmegy — azt mondá — szivesen elmegy a világ bármelyik sarkába, de Lydia kisasszony nélkül sehová.

— Lydiát akarja magával vinni? Erről nekem nem szólt semmit a leányom. Erre nem számitottam. Leányom azé lesz, a kit szeret.

— Megálljon csak, Hasztóczy barátom. Én doktor vagyok, hanem a könyveken kivül ismerem és forgatom az élet lapjait is. Jeleztem ezt az állapotot. Erkölcstelen embereknél is van extasis, de ez nem szerelem. Az ügyvéd úr martirnak akarja magát feltüntetni, és nem akarja felmenteni a kisasszonyt. Majd teszünk róla.

— Én az ügyvéd extázisára hatottam. Először tudtára adtam, hogy nincs bűne, a mit én nem tudok

s nemcsak az adatok, de a jelek is nálam vannak. Jobb lenne tehát engedni.

— Engedett?

— Engedett, de mielőtt véglegesen határozna, gondolkodási időt kért. A gondolkodási idő egy óra mulva letelik.

— És mi a szándéka a továbbiakra nézve?

— Biztos évjáradékkal külföldre küldöm. Eltünése nem fog zajt ütni. A lapokban közzétesszük, hogy valamely fontos ügyem lebonyolitása végett külföldre utazott; irodáját addig ez, vagy az az ügyvéd vezeti.

— De lármát ütnek azok, kiknek kárt okozott?

— Kedves Hasztóczy barátom, ne higyje olyan gyermekesnek a mi bankárunkat, hogy ezekkel ki nem egyezik. Az *incognito uzsorások* megkapják tőkéjöket, a rászedettek a teljes kártérítést.

— És Sátán? — kérdé Hasztóczy.

— Ezzel is rendben volnánk. Meglátogattam Fatime asszonyt és neki szép falusi birtokot igértem, ha eltűnik kedves férjével, s ez alá is irta a téritvényt. Maga is félt már a huroktól. A mi tisztelt Hármas barátomat illeti: neki nálam depozituma van egy régibb üzletből, őt is rendezem, azután menjünk haza Csolajtra.

— Mivel háláljuk meg, én és Lydia, ezt a regényben és szindarabban is hihetetlen nagylelküséget?

— Szeressenek egy kicsikét. De most siessen

haza leányához, és igyekezzék, hogy utazhassunk, a mint a tanár ur megengedi.

Hasztóczy távozott, de nagyon lassan ment haza felé. A hála leküzdötte benne a büszkeséget, bár eleinte küzködött benne a nagy úr.

A doktor megszoritotta az öreg kezét és igy szólt:

— Zámár úr, ön valóban nemes ember.

— Most már talán Mörös Egyed is elhiszi, hogy megfehéredhetik a csóka lába, — mondá a bankár, — miközben a doktort kikisérte.

Azután leroskadt a székébe és magában igy beszélt:

— Igazad van, kedves öreg barátom, nem fogok én számlát benyujtani. Nekem is van egy emlékem, mint neked. Majd elápolgatjuk mind a ketten. Ki-ki a magáét.

Az inas levelet hozott be. Hármas irta. Csak ennyi volt benne: Feltételeit elfogadom.

Ez az ember nem szeretett igazán.

XIV.

Hasztóczyék megérkeztek Csolajtra. Lydiát megviselte a betegség: atyja karjára támaszkodva is alig tudott lépni.

Házuknál Egyed bácsi, Dezső és a régi nevelőnő várakoztak. Mörös Egyed az elvekben nagyon kegyetlen volt, de szivét a baj meglágyitotta.

A találkozás nagyon szives volt. Hasztóczy megölelte bátyját és öcscsét, azután felvezette a tornácra Lydiát. Mörös Egyed és Balarcz Dezső követték őket.

Dezső oda ment Lydiához, a kezét megfogta, ajkához emelte, s megcsókolta.

Lydia zavarba jött, de nem ellenkezett; hiszen gyermekkorában játékból, mikor ő a királynét játszotta, sokszor csókolta meg a kezét Dezső, az igaz, hogy nem oly hevesen, mint most ....

Hasztóczy és Egyed bácsi egyről-másról tanakodtak és nem vették észre, hogy mi történik. A jelenetet különben csak Egyed bácsi értette volna meg, Hasztóczy nem. Ő aligha sejtette, hogy ez a szegény Dezső van olyan lázas, mint a szegény *Lydia*.

A két öreg beszélgetését a postás közeledése szakitotta félbe, ki nagy alázatossággal közeledett Mörös Egyed úrhoz.

Mörös Egyed átvette a levelet, s rögtön felismerte a Zámár Henrik irását. Felbontotta, átfutotta, azután átadta Dezsőnek, hogy olvassa fel.

A levél tartalma ez volt:

»Mélyen tisztelt barátom!

Ha boszorkányság is, de azt hiszem, hogy vagy egyszerre, vagy csak kevéssel később érkezem levelemmel. Vágyódom Csolajtra, a te kedves körödbe. Azt hiszem, a kedves gyermek erősebb mióta ott hallja a lomb susogását, a mi őt bizalomra tanitja, s erősiti reményeit, kiszinezi álmait. Itt nálad akarom kereszt-

tül vinni azt, a mit te ajánlottál, *hogy telepitésre adjam vagyonomat.* E munkában azt hiszem te, Lydia, Hasztóczy és öcséd segiteni fognak és nem soká felépül Zámár-falva. Ez bizonyosan többet ér, mintha még fel nem fedezett találmányokra hagynám azt, a mim van .....

tisztelő barátod.

Zámár Henrik.«

Mörös, a levél felolvasása után, haza sietett, hogy Zámár fogadására az előkészületeket megtegye.

— Elkisérem a kedves bátyámat én is.

— Jól teszed, Barna öcsém, hátha ennek a két gyermeknek még van egymáshoz némi mondani valója.

Lidike rég nem volt Dezső társaságában tanútlanul; most karját Dezső karjába öltötte és fejével rátámaszkodott a fiatal ember vállára. Nem tudta: az-e az álom a mit lázában látott, vagy az, a mit most érez?

A levegő, a virágok, a fák s az egész természet gyógyitó hatását élvezte. Erősebbnek hitte magát, és gyorsabban lépett, Ez is csalódás — hát? Minden csalódás? Képzeletében már nem volt beteg, leküzdötte gyengeségét, erős akart lenni. De a gyenge szervezet ellene szegült akaratának és egy kis séta után elkezdett inogni. Dezsőnek kellett őt átkarolni, hogy össze ne essék.

A lugas volt sétájokban az első állomás. Szép

kerti asztalkát és kényelmes székeket rejtett a sürü kúszó növényzet . . Ez is ujitás.

Lydia nagyon elérzékenyült, A vele történtek itt tolakodtak emlékezetébe. Nem lehetett másképen, Dezső azért szépitett, csinositott, épitett uj házat, hogy e fészekbe ő repüljön be a párjával.

— Milyen derék fiú vagy te, szegény Dezső!

— Ne engem dicsérj — szabadkozott Dezső, — hanem köszönd meg atyádnak, ki ezeket elrendelte; én csak felügyeltem.

— Ne szerénykedjél. A tulságos szerénység közvetlen szomszédja az elbizakodottság. Légy olyan, mint azelőtt voltál, az én régi játszó pajtásom. Vagy talán három hónap alatt annyi sok évet el lehet feledni?

— Lidike — engedd meg, hogy igy nevezzelek...

— Csak nevezz, mert Lidike jött haza, Lydiát nem hoztam magammal.

— Annál jobb, mert igy kevesebb okom van, hogy elfeledjem a gyermekéveket, a játék boldog óráit.

— Nos és ha Lydia jön haza, úgy elfeledted volna? . .

— A mennyire lehetséges a feledés: igen; de ha nem lehetséges: úgy igyekeztem volna másra gondolni. Az én álmaim tündére Lidike; Lydiához semmi közöm nem volt soha.

— Nem szép tőled Dezső, hogy ily kegyetlen vagy a szegény Lydiához. Hátha jobb lett volna az hozzád, mint Lidike?

— Nem hiszem.

— Miért?

— Mert hozzád Lidike jobban hasonlit. Lydia büszkesége, hidegsége nem hozzád való volt. Azért menekültél te Lydia korodban is sokszor Lidikéhez.

— Bohó ember, te azt hiszed, hogy a név az egyénen is változtat.

— Némely esetben, igen. Hiszen mikor Lidikének hivtunk, közelebb voltál hozzánk, mint Lydia korodban. Lidike itt a kis világban kereste boldogságát, Lydia a nagyvilág után esengett. Látod ez az ujvilág itt a régi kertben, a százados fák között az Lydiáé.

— És mi jut a szegény Lidikének?

— Lidikének? Jer, rögtön megmutatom. Karját nyujtotta a leánynak, azután elvezette a kert ajtón át a nyárfásba, és a fákra mutatva folytatta: Az Lydiáért, ez Lidikéért.

Lidike meglepetten nézett körül. Csakugyan a régi nyárfás-e ez, megvan-e még minden régi fa, nem veszett-e el közülök egy-kettő? Megvan valamennyi, csak egy kicsit gondozottabbak.

A száraz galyakat letisztitották, a megvénült, csonka ágakat levágták, s a törzsek fattyu-hajtásait lenyirták.

Leültek a megujitott gyeppadra, a mit Lydia elhanyagolt állapotban hagyott el. Körös-körül mezei virágok virulnak. Az asztalt helyettesitő pázsit-domb alját repkény futja körül. Nincs megbontva a magány összhangja, de azért itt is látszik, hogy Dezső izlése

rendezte azt, a mit rendezhetett, és hogy a gyermekálmok tanyájának gondját viselte.

Miért?

Azért, hogy abban a paradicsomban, mit ő alkotott, másé legyen a királyné.

Lidike kezdette észre venni, hogy ezekben a szépitésekben, ujitásokban, vallomás rejlik s a sziv nyilatkozik meg ha bár önkénytelenül.

— Köszönöm, Dezső, a mit Lydiáért, de különösen a mit Lidikéért tettél. Szegény fiú, mennyit fáradtál. Nem érdemeltem meg. Te folytonosan rám gondoltál és én nekem csak ritkán jutottál eszembe. Mivel háláljam meg?

— Vigyázz magadra, hogy többet beteg ne légy.

— Ne aggódjál. Kigyógyultam s most már haza jöttem, a tiétek vagyok. Ne félj, nem hagylak el többé.

Maga sem tudta, mit mond, hanem Dezső kezdette megérteni, micsoda átváltozáson megy át a leány lelke és szive? Mintha elfogyna az a távolság, mely eddig közöttök volt.

Szerette volna azt mondani: légy enyém, de nem merte. Most boldognak érezte magát, de félt attól, hogy ez az átalakulás még nem teljes. Az érzés, csak a hála érzése, és ő nem uzsorás, ki érdekből tesz valamit.

Ha ismeri a világot és a nőket: úgy egész merészen el kezd beszélni. Lidike talán várta is ezt, s miután nem beszélt: azt hitte hogy érzései csak a hála érzései. Tehát csalódás, ujabb csalódás. Ugy lát-

szik a sors őt nem jegyezte be a boldogság könyvébe, és nem arra született, hogy álmai teljesedjenek.

Arra gondolt, miért is gyógyult meg. Most egészséges lenne, de még is beteg. Ott fáj, a hol nem is hitte. Alig kezdett álmodni, már is felébredt. Hol volt, hol nem volt, volt egyszer egy királyleány és egy félénk pásztor ifju, a ki megsebezte a királyleány szivét. Lehet ebben fordulat is — a mi elüt a mesétől? A pásztorifju kincsre talált, a királyleánynak apja elvesztette trónját, számüzték, szegény és hontalan lett. Mindent elvehetnek, de vegyék el a királyleány álmait! Ez nem lehet. Fujjad, fujjad: én is voltam királylánya.

Lidike kifáradt s megkérte Dezsőt: vezesse vissza a házba. Sokkal gyengébb volt, mint a mikor a szobát elhagyták. Elesik, ha Dezső át nem karolja. A veranda lépcsőjén nem tudott felmenni. Dezső ölbe kapta s úgy vitte fel.

Arca arcához ért, s ajka egyszerre oda tapadt a leány ajkához. Ez nem védekezett, hanem karjaival megölelte Dezsőt.

A jég meg volt törve. A vallomás elmaradhat; egy érthetlen és láthatlan erő eljegyezte őket egymásnak.

Nem szóltak soha, de érezték, tudták, hogy igy van.

Dezső elbucsuzott Lidikétől és Mörös Egyed felé tartott. Valami benső erő arra késztette, hogy szivét ki kell tárni valakinek, a ki útba igazitsa:

mit tegyen? Hátha Barna úr egyszerüen elutasitja őt?

Ez halála lenne.

Nagy dolgok történtek ezalatt ott a cancelláriában. Zámár Henrik megérkezett, hogy levélben tett ajánlatát élőszóval is ismételje. Ő már öreg — szólt — nem is kiván szerelmet, csak azt, hogy Lydia becsülje meg és tekintse barátjának, ki sorsáról akar gondoskodni, kinek minden vágya és ohajtása, hogy a kedves gyermek boldog legyen.

Hasztóczyt az öreg milliomos beszéde alatt különféle érzések uralták. Először a pénz daemona szólalt meg benne: gazdag lesz és ismét úr, nagyobb mint valaha volt. Azután leánya jutott eszébe, kit úgy nevelt, hogy csak fényes helyzetbe találhatja be magát s a ki nem hogy szegényen, de talán még középsorsban sem tudna megélni. Van-e joga megfosztani őt a megszokott kényelemtől? Ugy találta, hogy nincs.

Majd arra gondolt, hogy a korkülönbség nem vezethet másra, mint boldogtalanságra. Ismerte Lidiké t. Már egyszer feláldozta volna magát ő érte; másodszor nem ad erre alkalmat. Megokolta válaszát és határozottan *nemet* mondott. Ne vegye ezt rossz néven, Zámár úr. Ő tiszteli, becsüli, de nem adhatja beleegyezését olyan házasságba, a mely házasság egyiköket sem boldogithatná.

— Ember vagy öcsém, szólt Mörös, mikor ezt az őszinte választ hallotta, jer hadd öleljelek meg.

Látod, nem mindenki merte volna visszautasitani az én becsületes, derék öreg barátom ajánlatát. Látszik, hogy megérintett a szellő, a nyárfalombok szellője. Ezek a vén fák talizmánok; milyen jó hogy megőrizhetted őket. Te pedig, kedves Zámár Henrikem, jer velem vissza a mi időnkbe. A mi rózsás kertünk az elmult idő, ott tenyésznek a mi örömeink és bánataink.

— Igazad van, kedves régi barátom, te nemes, a nemesek között. Menjünk vissza az elmult időkbe, ápoljuk emlékeinket, most már nekem is van mit ápolni. Szép emlék a sziv valódi gazdagsága. Uram — szólt ezután Hasztóczyhoz fordulva — ön úgy cselekedett, a hogy illik. Sem magát, sem engem nem nézett, hanem csak a leányát.

Hasztóczy illendőnek találta, hogy távozzék. Zámár Henrik azt igérte, hogy felkeresi mielőbb. A telepitésnél számit reá: azt egészen ő vezeti; majd tanulmányozzák a kérdést és a vidéket. Hasztóczy Barnabás lesz a telep állandó gondnoka, a telepités vezére. Az ő földjeit is megveszi Zámár. Erről ma nem beszélhetnek.... Arra kéri, hogy leányának ne szóljon semmit, mert ő akkor nem jelenhetnék meg elfogulatlanul a gyermek előtt.

Hasztóczy megigérte.

Zámár és Mörös egy darabig némán ültek a szilfa alatt. Merengésükből a Dezső megérkezése verte fel őket. Mörös bemutatta őt Zámárnak:

— Ez az én öcsém, Dezső, a levente, ki még

nem volt messze benn a világ rengetegében, de nincs oka neki félni bárhova megy, mert a fegyverjátékokat tőlem tanulta.

— Adja Isten, hogy az élet csatáiban folytonosan győzzön. Ily alakkal, ilyen bátorsággal övé a világ.

— Köszönöm a szép kívánságot, urambátyám, de a mi vagyok, az nem az én érdemem, hanem az én kedves Egyed bátyámé, ő sem tudott belőlem sokat faragni.

— A mi késik, nem mulik — vágott közbe Mörös — majd segít Lidike is. De hát hol hagytad őt? Miért tekintgetsz jobbra, balra? Mi történt?

— Semmi különös. Befejeztem azt a nagy házat, a mit a káptalannak épitettem.

— Egy házért nem mosolyognál te igy. Beszélj, ki vele. Talán téged hivott vőfélynek Lidike? Elmennél, tudom.

— Azt hiszem: még mostanában bajosan lehet ott lakodalom.

— Miért?

— Mert beteg Lidike.

— Lakzira elmarad még a harmadnapos hideglelés is. Mennyire vagytok Lidikével?

— Ne beszéljünk erről, kedves bátyám.

— De beszélj, kedves Egyed barátom, — szólt Zámár — engem is nagyon érdekel. — Majd Dezsőhöz fordult: — Régtől fogva szereti Lidike kisasszonyt?

— De kérem szépen erről nem szóltunk. . . .

— Hallgass, Dezső! Az én barátom ismeri az embert: nem kíváncsiság ösztönözi őt arra, hogy téged is megismerjen. A sziv jogai előtt mindig meghajolt, s most is az a törekvése, hogy ha sziv és sziv közé akadály gördül, azt elháritsa. Légy őszinte, öcsém, a mi nemzetségünk soha nem volt más és valld be, hogy szereted!

— Ne tagadja el ezt a szent érzést, kedves fiatal barátom. Tiszteljen meg bizalmával. Gondolja, hogy atyja vagyok.

Dezső küzködött magával, de végre is mindent bevallott. Szereti Lidikét. Elmondta mi történt közöttük.

A két öreg gyönyörködött az ártatlan vallomásban.

— No ugyan szép gyerek vagy, öcsém. Megcsókoltad a szegény, beteg leányt. Még lázba esik és bele is halhat. Nagy bün....

— Tudom, hogy az és pedig helyrehozhatlan, — rebegte Dezső.

— Helyrehozni csak lehet....

— Oh, ha tudnám miképen....

— Nagyon könnyen. Gondolkodjál csak és mindjárt eszedbe jut a módja.

— Hiába gondolkodom, ha csak urambátyám nem ad tanácsot, nem tudom mit tegyek.

— Menj oda és csókold meg az apja előtt.

— Ne tréfáljon velem, kedves urambátyám,

úgyis nagyon elvagyok keseredve. Legyen Lidike inkább a másé, de ne haragudjék rám.

— Addig lemondhattál róla, mig másé volt, de most már viszonoznod kell az érzését.

— Nem viszonozhatom azt, a mi nem létezik.

— Ej, fiam, nyiljék ki már a szemed. A nyárfák alatt átélt álmok teljesednek. A királyleány egy pásztor ifjut szeretett. Teljesednek a mesék. Valósulnak az álmok. Azt a leányt, kit Lidikéből apja gőgje Lydiává változtatott, nem ajánlottam volna; de azt, ki egy rázkodás után ujra Lidike lett, azt már szivesen kérem meg neked.

— Meglehet, hogy Lidike is hajlanék az én igaz szivemhez, de Barna bátyám sohasem egyeznék bele.

— Más viz folyik már a patakban. Barna úr is visszatért őseihez. Menjünk Lidikéhez.

Elindultak. Dezső varga-betüben, nehogy hamarább érjen oda, mint a két öreg, kik a kertek alatt mentek Hasztóczyék felé.

— No öreg Henrik, úgy-e soha se mentünk ilyen szép uton?

— Biz ez szép út.

— Tudod-e, hogy a néprege minek hivja ezt az utat?

— Hogy tudnám. Nem igen jártam erre.

— Ez a boldogság útja. És boldogsághoz megyünk boldogságért rajta.

— A mások boldogságáért....

— A mienkért is. Öreg ember szivében legnagyobb boldogság a megelégedés és a miként mondtuk: a szép emlék.

— Oh mily szép vidék! Milyen csend. Ez a virágillat, ez a szép tiszta ég. Nem megyek vissza többé a zajba, itt élek veled.

Elérkeztek a nyárfákhoz. Zámár Henrik arra kérte a barátját, hogy pihenjenek egy keveset. Leültek a gyeppadra. Mörös Egyed megmagyarázta, hogy ez történeti nevezetességü hely. Itt minden fűhöz, minden fához füződik egy-egy történet. . . . Ez az a nyárfás, mit Lydia korában sem tudott elfeledni Lidike, és mikor Lydiából ismét Lidike lett, itt viritott ki a szerelem rózsája. . . . Itt csapott fel az első láng. Itt álmodott és itt lesz boldog, ha megérti azt, a mit érez és az élettől annyit kiván, a mennyit az élet adhat.

Meleg volt, Zámár levette kalapját, s megtörölte izzadt homlokát. Körülnézett és úgy találta, hogy az ember akármilyen nagy utat járt is be életében, odaér, vissza a honnan elindult. A történet ugyanaz, csak a szinhely, alakok és jelenetek változnak s a jelmez más. Az a pásztor, ki folyvást otthonára gondol, szebbet lát, mint akármelyik turista a történelmi nevezetességü helyen és talán fenköltebb az érzése annál, mit az utazó a pyramisoknál érez.

És mikor a két gyermek, Lidike és Dezső, itt e nyárfák alatt veszik el az apa áldását, még a világ kezdeténél is fontosabb reájok nézve az ő történe-

tök. E nagy esemény tanúi e nyárfák, s az idegen, ki elmegy mellettök. sejti-e a nagy eseményt?

Mörös Egyed nem várta be elmélkedése hatását s barátját átadta Hasztóczynak, ki egész váratlanul termett elő. Valahol ott lehetett a közelben és úgy látszott, hogy ő is hallotta bátyja előadását a történelemről, mert ő is ilyesmivel kezdette a beszédet.

— Itt voltam kis fiú. Tudja Isten, soha úgy nem hatott meg ez a nyárfás, mint ma. Talán ezek jegyezték életem naplóját és most elsugják azt ujra. Kár, hogy oly sokáig nem beszéltem velök. Leányomat úgy szerettem és még sem szerettem ezeket a fákat. Mi lenne belőlem most, ha kivágatom őket? Bennök erőm veszett volna el. Itt nyertem vissza hitemet ujra, hol imára tanitott jó anyám.

— Szép, nagyon szép hely ez, hol az ember kibékül ön magával s feledi azt, a mi feledni való. Itt ébred a remény, izmosodik a hit. Bölcsőnek, határnak egyaránt fenséges.

— Minden csupa álom. Enyhül a bánat, oszlik a fájdalom, a sziv gyógyul, merészebb a lélek, könnyebb a feledés ...

Ezalatt Egyed bácsi kereste és meg is találta Lidikét.

— Jó estvét, kedves Egyed bácsi. De ünnepélyes hangulatban van.

— Nem lehet másként, mert Csolajton madár szállott egy kis leány ablakára, s kopogtatott, mig ki

nem nyitotta. Kinyitod-e vagy nem? Azután ha benyujtjuk a kalapot, bokrétával kerül-e az vissza?

— Nem értem, Egyed bácsit!

— Magyarul beszélek, szivből a szivhez; vagy hogy jobban megértsd: én kiküldött követje vagyok annak a becsületes fiúnak, kit Balarcz Dezsőnek neveznek és a ki azt bizta rám, kérdeném meg, hogy az én húgom, már mint Hasztóczy Lidike, volna-e jó szivvel hozzá és elindulna-e vele az életnek utjára?

— Urambátyám e szerint kikérő násznagy? — szólt irulva-pirulva Lidike.

— Az, fiam. Én jöttem el, minek komédiáznánk. Nem haragszol Dezsőre, a jó fiú szeret téged, megbecsül, tenyerén hord, tejjel, mézzel tart. Olyan boldogok lehettek, mint voltak ősapáink, ősanyáink, kiknek a hozományuk nem hazugság, de valódi érzés volt. Ne tagadd: szereted s ő is szeret. Bokrétát a kalapjához. Jer, ott vár a nyárfásban.

Lidike nem volt már olyan gyenge, mint reggel, és biztosan lépdelt bátyja karján a nyárfás felé, hol már a másik öreg Hasztóczyval végezte el a leánykérést, annak az örök törvénynek az alapján, hogy a szív ne kerülje el a szivet.

Szépen ragyogott az esteli csillag. Szellő susogott a nyárfák lombjaival. Az egész természet a szerelmet hirdette, minek ide a hosszu bevezetés. Dezső ugysem mert volna beszélni soha, de minek is beszéljen, mikor a költői hangulatnak soha sincsen sok szava.

Hasztóczy megfogta a Dezső kezét és oda vezette Lidikéhez. Átölelte őket és meghatottan mondta: *legyetek boldogok.*

Zámár és Mörös mint két előszobor álltak e boldog jelenetnél.

Lidike szólalt meg először:

— Lásd, hogy teljesednek az álmok, akár hogy küzd is ellene az élet, szegény Dezső!

— Csak voltam *szegény Dezső* — most *gazdag Dezső* vagyok, hisz te drága kincsem az enyém vagy.

Zámár, mintegy imát rebegte magában: —Szép, nagyon szép, kedves, enyhe hely, hol az ember kibékül önmagával, s feledi azt, mi feledni való. Itt ébred a remény s izmosodik a hit. Bölcsőnek, határnak, egyaránt fenséges. A költészet vára ez, hova ne tolakodjék soha az érdek harca s viruljon a boldogság.

— Daloljatok és szeressetek, — szólt Egyed bácsi, — s köszönjétek meg az én öreg barátomnak sorsotok.

Soha, soha Zámár Henrik ilyen megelégedett nem volt, még akkor sem, midőn a telepitést bevégezte és hatvan földmives család áldotta Zámár-falva alapitóját, s a főispán mellére tüzte Zámárfalvi Zámár Henriknek a rendjelet.

MAGYAR MÚZEUM KÖNYVTÁRA

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

MTA MŰVÉSZETTÖRTÉNETI KÖNYVTÁRA

OSZK

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

